

SON ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ BİREYLERDE CİNSEL  
YÖNELİM VE YAŞAM TATMİNİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE  
DEPRESYONUN ARACI ETKİSİ

EDA YARDIMCI

IŞIK ÜNİVERSİTESİ

2019

SON ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ BİREYLERDE CİNSEL  
YÖNELİM VE YAŞAM TATMİNİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE  
DEPRESYONUN ARACI ETKİSİ

EDA YARDIMCI

Doğuş Üniversitesi, Fen –Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Lisans Programı,  
2016

Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans  
Programı, 2019

Bu tez, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne Yüksek Lisans (MA)  
derecesi ile sunulmuştur.

IŞIK ÜNİVERSİTESİ

2019

İŞIK UNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
KLİNİK PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

SON ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ BİREYLERDE CİNSEL YÖNELİM VE YAŞAM  
TATMİNİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE DEPRESYONUN ARACI ETKİSİ

EDA YARDIMCI

ONAYLAYANLAR:

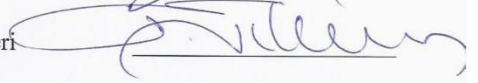
Dr.Öğr. Üyesi Z. Deniz Aktan Işık Üniversitesi  
(Tez Danışmanı)



Dr.Öğr.Üyesi S. Vicdan Yücel Işık Üniversitesi



Dr.Öğr.Üyesi Erhan Alabay Sağlık Bilimleri  
Üniversitesi



ONAY TARİHİ: 21.05.2019

THE MEDIATOR EFFECT OF DEPRESSION IN THE RELATIONSHIP  
BETWEEN SEXUAL ORIENTATION AND LIFE SATISFACTION OF  
INDIVIDUAL IN ADOLESCENT PERIOD

**Abstract**

**Objective:** The main purpose of this study is to determine the mediator effect of depression on the relationship between sexual orientation and life satisfaction in the last adolescents period. Additionally, whether the participants' life satisfaction and depression levels differ according to their socio-demographic data has been investigated.

**Method:** The study included 606 people between the age of 18-24. 281 of the participants stated their sexual orientation as LGB and 325 as heterosexual. Data were collected over socio- demographic characteristics and data form, Beck Depression Scale and Life Satisfaction Scale.

**Results:** It is found that LGB individuals had lower levels of life satisfaction and higher depression severity than heterosexual individuals. According to socio-demographic data, it is found that life satisfaction and depression levels of the participants differed significantly from the factors of age, gender, sexual orientation, family awareness about sexual orientation and father's working status.

**Conclusion:** In the relationship between sexual orientation and life satisfaction, it is determined that the mediator effect of depression is fully effective. Our findings contribute to the literature in terms of determining the psychological well-being of LGB individual who lives in Turkey and showing the rise of life satisfaction level among them in the event of controlling depression.

Key words: sexual orientation, life satisfaction, depression, adolescence, LGBT+

# SON ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ BİREYLERDE CİNSEL YÖNELİM VE YAŞAM TATMİNİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE DEPRESYONUN ARACI ETKİSİ

## Özet

**Amaç:** Bu araştırmanın temel amacı son ergenlik dönemindeki bireylerde cinsel yönelim ve yaşam tatmini arasındaki ilişkide depresyonun medyatör (aracı) etkisinin saptanmasıdır. Bunun yanı sıra katılımcıların yaşam tatmini ve depresyon düzeylerinin sosyo-demografik verilerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır.

**Yöntem:** Çalışmaya 18-24 yaş aralığında olan 606 kişi katılmıştır. Katılımcıların 281'i cinsel yönelimini LGB, 325'i ise heteroseksüel olarak belirtmiştir. Veriler sosyo-demografik özellikler ve veri formu, Beck Depresyon Ölçeği ve Yaşam Tatmini Ölçeği aracılığı ile toplanmıştır.

**Bulgular:** Araştırmada elde edilen verilere göre LGB bireylerin heteroseksüel bireylere göre yaşam tatmini düzeylerinin düşük, depresyon şiddetlerinin ise yüksek olduğu bulunmuştur. Sosyo-demografik verilere göre yapılan analizlerde ise katılımcıların yaşam tatmini ve depresyon düzeylerinin yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsel yönelimden ailenin haberdar olması ve babanın çalışma durumu değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur.

**Sonuç:** Cinsel yönelim ile yaşam tatmini arasındaki ilişkide depresyonun medyatör etkisinin tam etkin olduğu saptanmıştır. Bulgularımız Türkiyede yaşayan LGB bireylerin psikolojik iyi olma hallerinin saptanması ve depresyon düzeylerinin kontrol edilmesi halinde yaşam tatmini düzeylerinin yükseldiğini göstermesi açısından literatüre katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: cinsel yönelim, yaşam tatmini, depresyon, ergenlik, LGBT+

## **Teşekkür**

Yüksek Lisans eğitimim sırasında yıllarımı en iyi şekilde değerlendirmemi ve onları değerli kılmama yardımcı olan birçok insan var. Bu kişiler arasında özverisi, öğrenciyi ve öğrenmeyi her zaman ön plana koyması ile desteğini en fazla üzerimde hissettiğim ve kendisinin öğrencisi olduğum için şanslı olduğumu düşündüğüm, tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Z. Deniz Aktan'a teşekkür ederim. Yüksek Lisans eğitimim boyunca kendisinin deneyimlerinden yararlanma şansı yakalamış olmak entelektüel olarak tatmin edici ve ileriye yönelik umut vericiydi.

Bunun yanı sıra desteklerini her zaman arkamda hissettiğim dostlarım Gözde Gürel ve Nurdane Şimşek'e teşekkür ederim.

Son olarak aileme ve özellikle kız kardeşim Sena Yardımcı' ya gösterdikleri destek, sabır ve cesaretlendirmeleri için teşekkürlerimi sunarım.

## İÇİNDEKİLER

Abstract .....	i
Özet .....	ii
Teşekkürler.....	iii
İçindekiler Listesi.....	iv
Tablolar Listesi .....	vi
Şekiller Listesi.....	vii
Kısaltmalar Listesi .....	viii

## BÖLÜM 1

Giriş.....	1
1.1. LGBTİ+.....	3
1.1.1. LGBTİ+'nın Tarihsel Süreci .....	4
1.1.2. Türkiye'de LGBTİ+'nın Tarihsel Süreci .....	15
1.1.3. LGBTİ+ Bireyler ve Ruh Sağlığı.....	19
1.2. Yaşam Tatmini .....	22
1.2.1. Yaşam Tatminini Olumlu ve Olumsuz Etkileyen Faktörler .....	22
1.2.2. Yaşam Tatmini ve Cinsel Yönelim Arasındaki İlişki .....	23
1.3. Depresyon .....	24
1.3.1. Depresyonun Tarihçesi.....	24
1.4. Depresyon ve Yaşam Tatmini Arasındaki İlişki .....	28
1.5. Depresyon ve Cinsel Yönelim Arasındaki İlişki.....	29
1.6. Ulusal ve Uluslararası Platformlarda Yapılan Çalışmalar .....	31

## BÖLÜM 2

2.1. Amaç .....	34
2.2. Hipotezler.....	35

## BÖLÜM 3

3.1. Katılımcılar .....	37
3.1.1. Katılımcı Verilerinin Toplanması.....	37
3.1.2. Katılımcıların Demografik Özellikleri .....	38
3.2. Veri Toplama Araçları .....	43
3.2.1. Demografik Bilgi Formu.....	43
3.2.2. Yaşam Tatmini Ölçeği.....	43
3.2.3. Beck Depresyon Ölçeği.....	43
3.3. İşlem.....	44
3.4. Veri Analizi .....	44

## BÖLÜM 4

4.1. Temel Amaçların Sınanması; Cinsel Yönelim, Yaşam Tatmini ve Depresyon Değişkenleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi... ..	46
4.1.1. Temel Amaçların Sınanması; Cinsel Yönelim, Yaşam Tatmini ve Depresyon Değişkenleri Arasındaki Korelatif İlişkiler .....	46
4.1.2. Cinsel Yönelimin Yaşam Tatmini ve Beck Depresyon Ölçeklerinden Alınan Puanlar Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine İlişkin Bulgular .....	47
4.1.3. Cinsel Yönelim ve Yaşam Tatmini Arasındaki İlişkide Depresyonun Aracı Etkisinin İncelenmesine Dair Bulgular .....	50
4.1.4. Yaşam Tatmini ve Beck Depresyon Ölçeklerinden Alınan Puanların Sosyodemografik Verilere Göre İncelenmesi .....	52
5.1 Tartışma ve Sonuç .....	58

Kaynakça

Ek

Özgeçmiş



## TABLolar LİSTESİ

<b>Tablo 3.1</b> Sosyodemografik veriler.....	38
<b>Tablo 3.2</b> Anne/Baba yaşam ve özlük durumları.....	39
<b>Tablo 3.3</b> Anne/Babaya ait çalışma ve eğitim durumları.....	40
<b>Tablo 3.4</b> Cinsel yönelim, ebeveynlerin haberdar olması ve tepkileri.....	41
<b>Tablo 3.5</b> Aylık gelir durumu.....	41
<b>Tablo 4.1</b> Yaşam tatmini ile depresyon düzeyleri ve cinsel yönelim arasındaki korelasyon analizi.....	45
<b>Tablo 4.2</b> Kişilerin yaşam tatmini ve beck depresyon ölçeklerine ait normal dağılım analizi.....	46
<b>Tablo 4.3</b> Yaşam tatmini ve Beck Depresyon Ölçeklerin'den alınan puanlara dair tanımlayıcı istatistikler.....	47
<b>Tablo 4.4</b> Kişilerin yaşam tatmini ve depresyon düzeylerinin cinsel yönelimlerine göre karşılaştırılması.....	47
<b>Tablo 4.5</b> Yaşam tatmini üzerinde cinsel yönelimin yordayıcı etkisinde depresyonun aracı rolü.....	49
<b>Tablo 4.6</b> Katılımcıların Yaşam Tatmini Ölçeğinden aldığı puanlarının sosyo- demografik özelliklere göre karşılaştırılması.....	52
<b>Tablo 4.7</b> Katılımcıların Depresyon düzeylerinin sosyo-demografik özelliklere göre karşılaştırılması.....	55

## ŞEKİLLER LİSTESİ

<b>4.1 Şekil</b> Cinsel Yönelim ve Yaşam Tatmini Arasındaki İlişkide Depresyonun Aracı Etkisi.....	49
---	----

## KISALTMALAR LİSTESİ

**LGBT:** Lezbiyen, gay, biseksüel ve transseksüel bireyleri kapsayan terim.

**LGBT+:** Lezbiyen, gay, biseksüel ve transseksüel bireyleri kapsayan, “+” ile de geriye kalan tüm cinsel yönelim ve cinsel kimlikleri kapsayan terim.

**LGB:** Lezbiyen, gay ve biseksüel bireyleri kapsayan terim.

**APA:** American Psychological Association

**WHO:** World Health Organisation

**NAMI:** National Alliance on Mental Illness

## GİRİŞ

Kişinin kendi yaşamından duyduğu doyum düzeyi ve bu düzeyi yükseltmek için neler yapılabileceği yüzyıllardır insanların kafasını meşgul eden bir meseledir. Yaşam tatmini kişinin kendi belirlediği standartlar üzerinden hayat kalitesini değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır (Diener, 1984). Bu değerlendirme belirli bir alanı kapsamaz kişinin yaşamında olup biten her şey bu değerlendirmenin kapsamındadır (Veenhoven, 1996). Yaşam tatmini öznel iyi olma halinin bir bileşeni olarak ele alınmaktadır ve öznel iyi oluşun bilişsel/yargısal kısmını oluşturmaktadır (Andrews & Withey, 1976; Arthaud-Day, Rode, Mooney, & Near, 2005; Diener, 1984).

Kişinin yaşam tatmini düzeyinin, idealindeki yaşam ile kendi yaşamının bağdaşma düzeyine göre oluşuyor olması, depresyon ile yaşam tatmini kavramlarının arasındaki ters orantılı ilişkiyi ortaya çıkarır. İdealindeki yaşama uzak olan kişi kendini değersiz, yetersiz, beceriksiz vb. hissedebilir. Bu hislerin kişinin benlik algısında tanımlayıcı kriterlere dönüşmesi depresyonun ortaya çıkmasını kaçınılmaz kılmaktadır (Lewinsohn, Redner, Seeley, 1991; Veenhoven, 1996). Depresyon ve yaşam tatmini arasında doğrudan bulunan bu güçlü ilişki birçok araştırma ile gösterilmiştir (Honkanen, Kaprio, Honkanen, Viinamaki, Koskenvio, 2004; Nes, Czajkowski, Roysamb, Orstavik, Tambs, Reichborn-Kjennerud, 2012; Saunders, Roy, 1999; Milevsky, Schlecheter, Netter, Keehn, 2006).

Kişinin yaşam tatmini düzeyini, duygu durum ve anksiyete bozukluklarına yakalanma riskini etkileyen cinsiyet, çevre, cinsel yönelim vb. birçok etkenin olduğu bilinmektedir. Örneğin LGBT+ bireylerin duygu durum ve anksiyete bozukluklarına yakalanma oranının heteroseksüel bireylere göre daha yüksek olduğu bilinmektedir (NAMI, 2018). Bu duruma sosyal izolasyon, sosyal dışlanma, aile ve arkadaş reddi, zorbalığa maruz kalma gibi birçok etkenin sebep olduğu araştırmalarca ortaya konmuştur (Meyer, 2013; Kann, Olsen, McManus, Harris, Shanklin, Flint, Queen, Lowry, Chyen, Whittle, Thornton, Lim, Yamakawa, Brener, Zaza, 2015; Ruth,

Santacruz, 2017 ). Cinsel yönelimin yaşam tatmini ile ilişkisi düşünüldüğünde, LGB bireylerin depresyon için riskli bir grupta bulunmalarının yaşam tatmini düzeylerini etkileyebileceği düşünülmektedir (Petrou, Lemke, 2018). Literatürde yaşam tatmini ve depresyon, LGBT+ bireyler ile depresyon ve LGBT+ bireyler ile yaşam tatmini arasındaki ilişkilere dair çalışmalar bulunmaktadır fakat cinsel yönelim, yaşam tatmini ve depresyon arasındaki ilişkiye bakan çalışma sayısı kısıtlıdır.

Bu araştırmanın amacı cinsel yönelim ile yaşam tatmini arasındaki ilişkide depresyonun aracı etkisine bakarak LGB bireylerin depresyona yatkınlığının yaşam tatminleri üzerindeki etkisini saptamaktır.

# BÖLÜM 1

## LİTERATÜR

### 1.1. LGBT+

LGBT+ terimi eşcinsel, biseksüel, transseksüel ve tüm farklı yönelim ve kimlikleri (+) kapsayan şemsiye bir terimdir (APA, 2008). Terimi GLBT+ şeklinde kullanan bireyler de mevcuttur, fakat genellikle LGBT+ şeklinde kullanılmaktadır. Lezbiyenleri temsil eden “L” harfinin başta olmasının sebebi kadın eşcinselliğinin neredeyse yok sayılması konusunda farkındalık kazanılmasını sağlamaktır. Bireyin hangi cinsiyet veya cinsiyetlere cinsel ve romantik çekim duyduğu cinsel yönelimini, bireyin ruhsal ve fiziksel olarak kendini hangi cinsiyete ait hissettiği ise cinsiyet kimliğini gösterir (APA, 2008).

Birey hemcinsine cinsel ve/veya romantik çekim duyuyorsa homoseksüel, her iki cinse de cinsel ve/veya romantik çekim duyuyorsa biseksüel, karşı cinse cinsel ve/veya romantik çekim duyuyorsa heteroseksüeldir (APA, 2008).

Atanmış/Biyolojik cinsiyetinden fiziksel ve ruhsal olarak hoşnut olmayan bireyleri tanımlamak için transseksüel terimi kullanılır (APA, 2008). Cinsiyet geçiş sürecini tamamlamış ya da tamamlamamış olmasından bağımsız olarak kadın bedeninde doğup ruhsal ve fiziksel olarak hoşnut olamayan bireyler trans-erkek, erkek bedeninde doğup ruhsal ve fiziksel olarak hoşnut olamayan bireyler ise trans- kadındır (Kaos GL, 2006).

Terimin LGB kısmı lezbiyen, gay ve biseksüel bireyleri kapsamaması sebebiyle cinsel yönelimi, T kısmı transseksüel bireyleri kapsamaması sebebiyle cinsiyet kimliğini, “+” kısmı ise geriye kalan (heteroseksüellik harici) tüm cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerini kapsar (APA,2008). Tüm bu terimlerin kullanımında kişinin beyanı, kendini nasıl tanımladığı esastır (Kaos GL, 2006).

### 1.1.1. LGBT+'nın Tarihsel Süreci

Hem cins ile ilişki kurma ve transseksüel deneyimin yazılı tarihine bakıldığında antik toplumlara, yazılı tarihin başladığı ilk çağlara kadar inmemiz gerekir. Antik Yunan'da homoseksüelliği anlatmak için kullanılan bir kelime bulunmamaktadır. Bunun sebebi hem cins ile cinsel ilişkiye girmenin spesifik bir grubun yaptığı bir davranış olarak görülmemesidir. Antik Yunan'da hemcins ile cinsel ve/veya romantik ilişki genellikle yaşça büyük olan bir erkeğin kendisinden genç olan bir erkek ile ergenlik kılları çıkıncaya kadar cinsel ilişkiye girmesi şeklinde tasvir edilmiş ve bu formu ile toplum tarafından kabul görmüştür. Toplum nezdinde de bu durum genç erkeğin erkeklığe hazırlanması adına bir çeşit eğitim olarak görülmüştür (Mondimore, 1996).

M.Ö. 386 yılında yazıldığı düşünülen Plato'nun Şölen adlı kitabında hem cinsi ile cinsel ilişki kurmaya çalışan karakterler bulunmaktadır. Bu karakterlerden biri tam da toplumda kabul gördüğü üzere kendisinden yaşça büyük olan hocası ile yakınlaşmaya çalışan genç bir adamdır. Yunan tiyatrolarında birçok oyunda iki erkek arasındaki cinsel yakınlaşmadan bahsedilir (Mondimore,1996).

Antik Yunan'da homoseksüelliği anlatmak için kullanılan bir kelimenin bulunmayışını o günün cinsellik anlayışı ile açıklayabiliriz. O dönemde cinsel ilişki bir kişinin bir kişiye yaptığı ve yapan kişinin zevk aldığı bir aktivite olarak görülüyordu. Buradan hareketle cinsel ilişkide penetre eden taraf eylemi gerçekleştiren ve zevk alan, aynı zamanda da güçlü olan taraftı. Penetre edilen taraf ise bir eşya niteliğinde, edilgen konumdaydı ve erkek veya kadın olması önemli değildi. İşte bu sebeple Antik Yunan ile günümüzdeki homoseksüellik anlayışı birbirlerinden farklıdır. David Halperin (1989) Antik Yunan homoseksüelliğini anlatmak için şöyle demiştir “Antik Yunan'da seksüel objeler iki türdür, kadın ve erkek değil ama aktif ve pasif, agresif ve itaatkar” (Halperin, 1989). Toplumun gözündeki cinsel aktivitenin kabul edilebilir olması cinsiyetlere değil, güç ilişkisinin olması gerektirdiği gibi dağıtılmasına bağlıydı (Mondimore, 1996).

Antik Yunan'da erkek homoseksüelliğinin belirli kurallar çerçevesinde yaşanmasının yanı sıra birçok tarihçi Büyük İskender'in (M.Ö. 356-323) General Hephaestion ile arasında büyük bir aşkın olduğunu savunur.

Bu durum dönemin kültürü açısından kabul edilebilir değildir çünkü her iki erkek de yetişkin genç adamlardır, bu sebeple de Hephaestion ile ilgili bilgilerin genellikle kaynaklara girilmediği düşüncesi tarihçiler arasında yaygındır (Reames, 1999).

Antik Yunan'da kadın homoseksüelliğine dair en göze çarpan karakter şüphesiz ki Lesbos Adasında yaşayan Sappho'dur (M.Ö. 620-570). Sappho'nun yaşamıyla ilgili günümüze ulaşan bilgiler çok kısıtlıdır. Varlıklı bir adamla evli olduğu ve Cercylas adında bir kızı olduğu bilinmektedir. Sappho öldükten 3 yüzyıl sonra şiirlerinden yola çıkılarak kendisinin homoseksüel olduğuna dair parodiler yazılmaya başlanmıştır. Bu parodiler o kadar kabul görmüştür ki Sappho'nun Lesbos adasında yaşamış olması sebebiyle homoseksüel kadınlara "Lesbos" denmeye başlanmış ve zaman içinde kelime değişerek günümüzdeki lezbiyen kelimesine dönüşmüştür (Mark, 2014).

Sappho şiirlerinde iki kadın arasında geçen romantik ilişkilerden bahseder ve birçok şiirinde bu iki kadından birinin ismi Sapphodur. Kendi isminin özne olduğu şiirlerinde yaşadığı kalp kırıklıklarından, ayrılıklardan sonra duyduğu özleminden ve ayrılığın ona yaşattığı ruh halinden sık sık bahseder. Sappho'nun şiirlerinde kendi ismini kullanması sebebiyle birçok tarihçi anlattıklarının kişisel deneyimleri olduğunu düşünmektedir (Dover, 1989).

Antik Yunan'da olduğu gibi Antik Roma'da da belirli şartlar altında erkek homoseksüelliği yadırganmaz veya cezalandırılmazdı. İlişkinin kabul edilebilirliği kişilerin cinsiyetlerine değil, hangi rollerde olduklarına bağlıydı. Statü sahibi evli erkekler, erkek köleleri veya erkek fahişeleri ile cinsel ve/veya romantik ilişki yaşama konusunda özgürdüler. Özgür doğmuş bir erkeğin homoseksüel eylemlerinin toplum tarafından kabul edilebilmesi için cinsel ilişkideki rolünün kesinlikle penetre eden taraf olması gerekirdi. Antik Yunan'dan farklı olarak Antik Roma'da erkekler statüleri ve yaşları yüksek dahi olsa kendilerinden genç özgür doğmuş erkeklerle cinsel ve/veya romantik ilişki içinde olamazlardı. Antik Yunan'da olduğu gibi cinselliğin eğitici bir misyonu yoktu seks sadece seksti. Bunların yanı sıra bir erkeğin efemine tavırlarının olması da Antik Roma toplumu tarafından rezil ve aşağı bir durum olarak görülürdü (Williams, 1999).

Günümüze kadar ulaşan neredeyse tüm kaynaklarda olduğu gibi Antik Roma'nın da kadın homoseksüelliğine dair kaynakları çok kısıtlıdır.



Bu durumun başlıca sebebi ataerkil toplumlarda kadınların statülerinin düşük görülmesi ve kaynaklarda bahsedilmeye gerek duyulmaması olarak görülmektedir (Baird, 2011).

Antik Mısır döneminde toplumun homoseksüelliğe bakışı Antik Yunan ve Antik Roma'da olduğu kadar hoşgörülü değildi. Birçok şehirde homoseksüel ilişki cezalandırılıyordu. Bir erkeğin başka bir erkek ile cinsel ilişkiye girmesi kaynaklarda genellikle düşmanı aşağılamak için yapılan bir eylem olarak anlatılmıştır. Bunun yanı sıra Antik Mısırlıların birçok biseksüel ve eşcinsel tanrısı bulunmaktadır, bunlardan biri Seth'dir. Kadın homoseksüelliğine dair kaynaklar yine çok kısıtlıdır (Manniche, 1987).

Çin'de homoseksüellik oldukça kabul görmüş ve tarihsel olarak belgelenmiştir. M.Ö. 3. Yüzyılda yazılmış "Savaşan Krallıkların Vakayinamesi" kitabında dönemin yüksek rütbeli insanların homoseksüel ilişkilerinden açık bir şekilde bahsedilmiştir. Tarihsel açıdan önemli birçok şahsiyet de homoseksüel ilişkilerini gizlememiştir. Erkekler üreme görevlerini yerine getirdiği ve homoseksüel eylemlerini belli edecek hareketlerden kaçındığı sürece Çin İmparatorluğu ve toplum tarafından kabul görmüşlerdir. Çin İmparatorluğunda da kadın homoseksüelliği ile ilgili edebiyat oldukça kısıtlıdır. Li Yu'nun hizmetçi oyunu o dönemde kadın homoseksüelliğinin geçtiği istisna oyunlardan olarak tarihe geçmiştir. 15. Yüzyılda Çin'de de homoseksüelliğe karşı olan hoşgörü yok olmaya başlamıştır ve Çin Hükümeti 1740'da homoseksüelliği suç haline getiren bir yasa çıkarmıştır (Baird, 2001).

19. yüzyılda bir grup kadın ipek işçiliğinden edindikleri para ile kendilerine Güney Çin'de "Altın Orkide Birliği" ya da "Karşılıklı Anlayış Birliği" denilen rahibe toplulukları kurmuştur. Bu topluluğun bazı evlerinde heteroseksüel ilişki kurmak ve et yemek yasaklanmış, homoseksüel ilişkiler kurulmasına izin verilmiştir (Baird,2001).

Doğayı anlamak ve onunla bir bütün olmak üzerine kurulu olan paganizm dini birçok konuda günümüzde ki medeniyetlerden bile daha ileri noktadaydı. Paganizmde kişinin homoseksüel, biseksüel ve/veya transseksüel olması toplumda gördüğü saygıyı değiştirmiyor hatta bazı durumlarda kişiyi kutsal bir konuma getirebiliyordu (Wigington, 2018).

Pagan kültürünün homoseksüellik ve transseksüellik karşısındaki bu olumlu tavrı, homoseksüellik ve transseksüellik karşıtı radikal Hristiyanların bu yönelim ve kimlikleri Pagan adeti olarak nitelendirmesine neden oldu (Baird, 2001).

Budizm paganizm kadar olmasa da homoseksüelliğe ve iyi yaklaşabilen dinlerden biridir. Erken dönem Hindistan Budizm’inde homoseksüellik hoşgörü ile karşılanırsa da 3. Ve 4. Yüzyıl arasında bu tutum değişmiş yerini kınamaya ve cezalara bırakmıştır. Bu dönemde kadın kadına olan ilişkilerden erkek erkeğe olan ilişkilere daha fazla tepki gösterilmiştir.Çin ve Japon Budizmleri Hindistan Budizm’ine göre homoseksüelliğe ve transseksüelliğe karşı daha hoşgörülüdür (Baird, 2001).

Musa’ya gelen vahiyler aracılığı ile oluşan Tevrat kitabının tam olarak ne zaman oluşturulduğu bilinmemektedir fakat Yahudiliğin ortaya çıkışı ve yayılması Antik Yunan dönemi ile hemen hemen paralel ilerlemektedir. Tevrat’a göre homoseksüellik tamamen yasaktır ve cezalandırılması gerekir. Kitapta Sodom ve Gomorra şehirlerinde homoseksüel ilişkinin ne kadar yaygın olduğundan ve bu sebeple Tanrı’nın bu şehirlerde yaşayanları nasıl cezalandırdığından bahsedilir (Crompton, 2003).

Tevrat sadece erkek homoseksüelliğinden ve kadın gibi giyinen erkekler ile erkek gibi giyinen kadınlardan bahseder. Erkek homoseksüelliğinin ölümle cezalandırılması gerektiğini söyler. 2. Yüzyıldan Ortaçağ’a kadar erkekler arası cinsel ilişkiye taşıyarak öldürme cezası verilmiştir. Bu dönemde doğal afetlerin nedeninin homoseksüel erkekler olduğu, homoseksüel erkeklerin erken öldüğü ve homoseksüelliğin büyü ve putperestlik ile bağlantılı olduğu gibi batıl inançlar yayılmıştır. Kadın homoseksüelliğinden açık bir şekilde kınayarak bahseden ilk Yahudi kaynak 12. yüzyıldadır (Baird, 2001; Crompton, 2003).

Ortaçağ’dan itibaren Yahudiler homoseksüellik, biseksüellik ve transseksüelliğe karşı daha ılımlı bir bakış geliştirmişlerdir. Günümüzde Ortodoks Yahudiler gibi istisnalar haricinde Yahudiler LGBT+ bireylere karşı ılımlı bir tutum içerisindedir ve bazı reformcu Yahudi gruplar desteklerini açık bir şekilde dile getirmektedir (Baird, 2001).

İsa’ya gelen vahiyler ile oluşan Hristiyanların kutsal kitabı İncil, Hristiyanlar tarafından Tevrat’ın güncellenmiş versiyonu olarak kabul edilir. Bu sebeple Hristiyanlar Tevrat ’da yazan birçok şeyi kabul ederler. İsa neredeyse yaşamın her alanı ile ilgili kurallar ve öğretilerden bahsetmişken homoseksüellik ile ilgili herhangi bir beyanda bulunmamıştır. Hristiyanlıkta homoseksüelleri cezalandırmak için, homoseksüelliğin büyük bir günah olduğunu ve cezalandırılması gerektiğini düşünen İsa’nın havarisi Pavlus’un sözleri yıllarca kullanılmıştır. Havarisi Pavlus’un Hristiyanlar

arasında homoseksüellik, biseksüellik ve transseksüelliğe karşı nefret ve iğrenmenin yaygınlaşmasında büyük bir rolü vardır.

Aziz Thomas Aquinus (1225-1274) Hristiyan düşüncesini derinden etkileyen bir ilahiyatçıydı ve mastürbasyon, hayvanlarla seks, doğal olmayan bir pozisyonda birleşme ve uygun olmayan cinsiyetten biriyle cinsel ilişkinin (her iki cins içinde) doğaya aykırı dört şehvet günahı olduğunu savunuyordu. Ardından gelen ilahiyatçılar da Aquinus'un peşinden gittiler. 4. Yüzyılda Kuzey Afrika'da piskopos olan Augustinus erkek bedeninin kadın bedeninden üstün olduğunu ve bedenini daha aşağı bir varlık olan kadınlar gibi kullanan erkeklerin en ağır şekilde cezalandırılması gerektiğini düşünüyordu, onun fikirleri de Hristiyan ahlakı üzerinde kalıcı izler bıraktı (Baird, 2001).

M.S. 420'li yıllarda kadınların kadınlarla kurduğu cinsel ve romantik ilişkiler Hristiyan camiası tarafından fark edilmeye başlandı ve çeşitli önlemler alındı. 1200'lü yılların başlarından itibaren rahibelerin beraber uyumaları yasaklandı, gece lambaların ve kapıların açık olarak uyunması ve birbirlerinin hücrelerinden uzak durmaları gibi kurallar getirildi (Baird, 2001).

Muhammed'e gelen vahiyler aracılığı ile oluşan İslam dininde de homoseksüel ilişki günah olarak sayılır ve yasaktır. Muhammed homoseksüellik için şöyle demiştir: "Lut kavminin yaptıklarını yapanlar Allah tarafından lanetlenmiştir. Hiçbir erkek başka bir erkeğin mahrem yerlerine bakmamalıdır ve hiçbir kadın hiçbir kadının mahrem yerlerine bakmamalıdır" (Baird, 2001).

Her ne kadar yasak olsa da İslamiyet'e geçmiş bazı toplumlarda homoseksüelliğin üstü kapalı bir şekilde yaşanması kaydı ile görmezden geldiği anlaşılıyor. Bu toplumlara en önemli örnek Osmanlı Devleti'dir. Osmanlı Devleti'nde ve Arap topluluklarında hem kadın hem de erkek homoseksüelliği birçok hikâyeye, şiire ve kitaba konu olmuştur. Homoerotik şiirler Osmanlı Devletinde ve Arap literatüründe oldukça yaygındır. Osmanlı'da padişahlar ve konuklara sunulmak üzere başka ülkelerden devşirilmiş genç erkeklerin bulunduğu haremle bulunurdu. Homoseksüellik hem toplumda hem de sarayda yaygındı. Aynı dönemde Orta Çağ Avrupası'nda yakılarak, işkence edilerek cezalandırılan homoseksüellik suçu, Osmanlı Devleti'nde para cezasına çarptırılıyordu (Dunne, 1990). Ortaçağda üreme olanağı sağlamayan her türlü cinsel aktivite (heteroseksüel, homoseksüel, transseksüel) doğaya karşı işlenmiş bir günah olarak görülüyordu. Bu sebeple Avrupa'da neredeyse her

ülkede homoseksüellik Tanrı'ya ve doğaya yapılan bir saygısızlık olarak görülüyor ve cezalandırılıyordu. Bir kadının bir kadına ya da bir erkeğin bir erkeğe karşı romantik ve/veya cinsel istek duyması değil, kişinin bu isteğini davranışa dökmesi ceza alma sebebiydi. Bu dönemde iki kadın arasındaki cinsellik eğer dildo gibi bir seks oyuncağı barındırmıyorsa gerçek bir cinsel ilişki olarak görülüyordu (Karras,2005).

M.S. 313'te Roma imparatorluğu resmi dinini Hristiyanlık olarak ilan etti, M.S. 342 yılında kendilerini kadınsı bir şekilde başka erkeklere sunan erkeklere çok ciddi cezalar verileceğine dair bir ferman yayınlandı ve M.S. 390 yılında homoseksüellik yasa dışı kabul edildi. Kilise de bu eylemlerin günah olduğunu ilan etti. M.S. 533'te Roma'da homoseksüel eylemler idamla cezalandırılmaya başlandı. Yine aynı dönemde salgın hastalıklar, deprem ve açlık gibi toplumun başına gelen felaketlerin sorumlusu homoseksüel eylemler olarak görülmeye başlandı (Baird, 2001).

M.S. 650 yılının Hristiyan İspanyasında homoseksüel eylemde bulunan din görevlileri hadım edilme, saç kazıma, kırbaçlama ve sürgün edilme ile cezalandırılıyordu. Binli yılların başlarında Kilise'nin büyük bir güç haline gelmesi ve Papa'nın da bu gücün iktidarında bulunması sonucunda tüm öğretiler ve kurallar yasalaştırıldı. Fakat Kilise halkın gözünde yozlaşmış olarak görülüyordu. Kilise'nin bu yozlaşmış halinin değişmesi gerektiğini düşünen radikal reformcular Kardinal Pietro Damiani öncülüğünde her şeyin sorumlusu olarak homoseksüelliği gösterdi ve bu eyleme en sert cezaların verilmesi gerektiği fikri reformcuların eliyle yayıldı. Reformculara göre homoseksüellik cinayetten sonraki en büyük suçtu ve bu insanlar zincire vurularak, dövülerek, işkence yapılarak kefaretlerini ödemeliydiler. Homoseksüellik bu denli büyük bir suç haline geldiğinde, siyasi ve kişisel alanlarda iftira atarak kullanılan bir silah olarak kullanılmaya başlandı. Suçlanan kişilerin tüm servetlerine el konuluyor ve öldürülüyorlardı (Baird, 2001). 1207 yılında ilk defa kadın homoseksüelliğinden söz eden bir yasa çıktı. Yasaya göre homoseksüel ilişkide bulunan bir erkek ilk yakalandığında testisleri kesilecek, ikince yakalandığında penisi kesilecek, üçüncü yakalandığında ise yakılarak öldürülecekti. Kadınlar ile ilişkiye giren kadınlar için ise yasa şöyle diyordu "her seferinde organını kaybedecek ve üçüncüde yakılacak". 1325' te İtalya'da yürürlüğe giren yasa homoseksüel eylemde bulunan herkesin hadım edilmesini öngörüyordu. İngiltere'de 1533'te homoseksüel eylemde bulunanlara ölüm cezası getirildi. O dönemde Avrupa'da ne zaman bir salgın, açlık veya doğal afet yaşansa, bu felaketlerin sorumluları olarak görülen

homoseksüellere karşı baskılar ve cezalar arttı. Kiliseye göre daha özgürlükçü olma iddiasında olan Protestanların da homoseksüellere karşı tutumu neredeyse aynı şiddetteydi. Orta Çağ Avrupa'sında homoseksüellik suçlaması bir yerleri fethetmek, yok etmek veya hizaya getirmek isteyen otoritelerin silahı olarak kullanıldı (Baird, 2001).

Amerika'nın keşfi ile Avrupalılar yerli Amerikanların homoseksüelliği ve özellikle transseksüelliği toplum içerisinde kabul ettiklerini hatta bu kişilere saygı duyduklarını gördüler. Amerikan yerlilerinde "Berdaches" denilen insanlar vardı. Bu insanlar hemcinsleri ile beraber olabiliyor hatta törenler ile evlenebiliyorlardı. Berdachesler'in çoğunluğu biyolojik/atanmış cinsiyetlerinin karşıt cinsine uygun şekilde yaşam pratiklerine devam ediyorlardı. Bu durum 16. Yüzyıldaki transseksüellik pratiği olarak nitelendirilebilir. Bunun yanı sıra biyolojik/atanmış cinsiyetlerinin gerektirdiği toplumsal rolleri kabul eden ama kendi cinsiyetinden insanlar ile cinsel ve/veya romantik ilişki kuran Berdachesler de vardı. Berdachesler toplumda önemli bir yere sahipti genelde gruplarının şamanı ya da şifacısı oluyorlardı çünkü toplum onların tanrıyla ve ruhlarla özel bir bağlantılarının olduğunu düşünüyordu. (Mondimore, 1996).

Bu pratikler kuzey Amerika'da olduğu kadar güney Amerika'da da bulunuyordu. Portekizli araştırmacı kaşif Pedro De Magalhães De Guandavo notlarında 1576 yılında Brezilya'da bir grup kadın savaşçıya rastladığını, kadınların saçlarının erkeklerinki kadar kısa olduğunu, silahlarının olduğunu ve her birinin evli olduklarını söyledikleri kendilerine hizmet eden hemcins eşlerinin bulunduğunu yazmıştır (Mondimore, 1996).

Avrupa'da 19. Yüzyılın sonlarına kadar homoseksüellik ölüm cezası ile cezalandırılmaya devam etti sonrasında bu cezalar hapis cezasına çevrildi. Sadece Avrupa değil Avrupalı devletlerin sömürgeleri de bu politikadan etkilendi. Britanya, sömürgesi olan Hindistan'da 2000 bin yıllık bir gelenek olan, çeşitli güçleri olduğuna inanılan ve "Hicra" olarak adlandırılan transseksüel kadınları yok etmek amacıyla Hicra kavramının toplum içerisindeki değerini yok etmeye çalıştı. Toplum tarafından da kabul görmüş transseksüel kadın kimliğini yok edebilmek için Hicralar'ın cinsiyet değiştirme amacına hizmet edebilecek herhangi bir ameliyat geçirmesi Britanya eliyle yasaklandı fakat Hicra kavramı günümüzde hala yerini koruyor. Öte yandan Hindistan sömürge devleti olmaktan kurtulduğunda bile Britanya'nın homofobik ve transfobik

tutumlarını benimsemeye etti. Mahatma Gandhi önderliğindeki Hindistan'da 1920'lerden 1940'lara kadar homoseksüel ve transseksüelliğe dair hindu kültüründe var olan her türlü olumlama temizlenmeye çalışıldı. Eskiden transseksüel, homoseksüel tanrıları bulunan ve bu ilişkileri kutsal sayan ( özellikle kadın homoseksüelliği) Hindu kültürü yerini homoseksüelliğe ve transseksüelliğe karşı düşmanca bir tavır takınan bir Hindu kültürüne bıraktı (Baird, 2001).

Afrikalı devlet adamları günümüzde homoseksüelliğin ve transseksüelliğin kendi kültür ve tarihlerinde bulunmadığını iddia eder fakat antropolog Edward Evans-Pritchard çok eski tarihlerden 20. Yüzyılın başlarına kadar Afrika'da varlıklarını devam ettirmiş olan Azandeler'de homoseksüel ilişkilerin yaşandığı, hoşgörü ile karşılandığını ve yabancı etkilerin sonucunda bu durumun ortaya çıkmadığını belirtir. Birçok eski Afrika kültüründe homoseksüel ve transseksüel insanlar ruhani görevleri üsleniyorlardı bunun yanı sıra birçok eski Afrika dilinde homoseksüelliği, biseksüelliği ve transseksüelliği temsil eden kelimeler bulunuyordu (Baird, 2001).

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından dünyada radikal değişimler yaşanmaya başlandı. Bu dönemde özellikle Almanya'da kısa bir süreliğine de olsa cinsellik ve cinsiyet alanlarında olumlu gelişmeler yaşandı fakat 1933'te Adolf Hitler'in iktidara gelmesi ile bu dönem kapanmış oldu. Hitler homoseksüelliği ve transseksüelliği sapkınlık olarak görüyordu. Hitler'in iktidarında homoseksüeller, biseksüeller ve transseksüeller toplama kamplarında öldürüldü. 1944'te Buchenwald Kampı'nda homoseksüelliği ve biseksüelliği ortadan kaldırmak üzere deneyler yapılmaya başlandı. Hitler'in iktidarından sonra da 1970'lere kadar araştırmacılar toplama kamplarında homoseksüellere, biseksüellere ve transseksüellere yapılanları görmezden geldi (Baird, 2001).

General Franco dönemindeki İspanya'da ise homoseksüeller hapse atılıyor ve özel rehabilitasyon merkezlerinde tiksindirme terapilerine maruz kalıyorlardı. Hükümetin homoseksüel ve transseksüellere karşı genel tutumu inkar ve sindirmeydi (Baird, 2001).

Çarlık Rusya ve Rus İmparatorluğu dönemlerinde homoseksüellik suç olarak kabul ediliyor ve cezalandırılıyordu. 1922'de kurulan Sovyet Rusya'da homoseksüellik tedavi edilmesi gereken bir hastalık olarak görülüyordu. 1934'te homoseksüel eylemde bulunanlara 5 yıl hapis cezası veren yasa yürürlüğe girdi. Homoseksüellik emperyalizmin kalıntısı olarak görülüyordu. 1949'daki devrimle

Mao'nun iktidara geldiği Çin, homoseksüellere karşı Sovyet Rusya'dan daha da radikaldi. Devrimden hemen sonra homoseksüel olduğu düşünülen erkekler toplatılıp öldürüldü. Hükümet homoseksüelliğin resmi olarak var olmadığını iddia ediyordu bu yüzden homoseksüelliğe dair herhangi bir yasa bulunmuyordu. Küba Devrimi'nden sonra iktidara gelen Castro'da homoseksüelliği Batista yönetiminin yozlaşmış bir kalıntısı olarak görüyor ve kınıyordu (Baird, 2001).

20. yüzyılın ortalarında homoseksüellik Amerika yönetimi için önlenmesi gereken bir hastalıktı. İkinci dünya savaşı sırasında homoseksüel erkekleri psikiyatri koğuşuna yatırarak tedavi yöntemleri bulmaya çalışılıyordu. 1400 kişi ile yaptıkları bir araştırmada homoseksüel erkeklerin ağızlarına sokulan bir aletle boğazlarına bastırıldığında öğürme refleksi göstermediklerini gördüler ve bu yöntemi homoseksüel erkekleri saptamak için kullanmaya başladılar. Amerika'da homoseksüelliği tedavi etmek için hipnoterapi, elektroşok tedavisi ve tiksindirme terapileri uygulanmıştır. Bunlara ek olarak homoseksüel kadınlara 1950'lere kadar hysteroktomi (rahmin alınması), klitoridektomi (klitoris kesilmesi) ve hormon enjeksiyonu uygulanmıştır (Baird, 2001; Bronski, 2011).

19. Yüzyılda kötü, garip, işe yaramaz gibi anlamlara gelecek şekilde kullanılan "queer" kelimesi 1920'lerden itibaren Amerika ve İngiltere'de homoseksüelleri aşağılamak için kullanılmaya başlandı. 1930'larda ise, Türkçede karşılığı bulunmayan, kadın homoseksüelliğini aşağılamak için kullanılan "dyke" ve erkek homoseksüelliğini aşağılamak için kullanılan, Türkçe karşılığı "ibne" olan, "faggot" kelimeleri Amerikan jargonuna girdi. 1970'lerde LGBT+ bireyler dili yeniden yapılandırmak amacıyla kendilerini aşağılamak amaçlı kullanılan bu kelimeleri kabul etmeye ve kendi aralarında kullanmaya başladılar. Bu yöntem o kadar işe yaradı ki günümüzde Queer kelimesi tamamen farklı şekilde kullanılıyor ve aşağılayıcı bir anlam içermiyor (Bronski, 2011).

20. yüzyılda Latin Amerika'da da homofobi ve transfobi yükselişteydi özellikle kıtada diktatörlüklerin iktidar olduğu 1970 ve 1980 arasında homoseksüel ve transseksüel bireylere karşı büyük bir baskı vardı. Şili'de homoseksüel örgütlenmeler kurmak terör suçu kapsamındaydı. Brezilya'da görünürlük üzerine kurulan bir baskı vardı. Arjantin'de ise homoseksüel ve transseksüel bireyler tutuklandılar, işkenceden geçirildiler kimileri ise öldürüldü. 1982'de kendilerine Comando Condor diyen bir grup, homoseksüel bireylere karşı adeta savaş açtı ve homoseksüel ve transseksüel

bireyleri bitirmeye kararlı olduklarını açıkladılar. Bu grubun kaç kişiyi infaz ettiği bilinmiyor (Baird, 2001).

20. yüzyılda İslam dini ile yönetilen ülkelerde homoseksüel insanlara karşı büyük bir baskı mevcuttu. İran’da 1979 yılında başa gelen Ayetullah Humeyni birçok homoseksüeli idam ettirdi. Suudi Arabistan ve Afganistan’da da birçok homoseksüel idam edildi ve hala edilmeye devam ediyor (Baird, 2001).

Özellikle Amerika’da 60’lı yıllar birçok özgürleşme hareketinin başladığı yıllardır, LGBT+ hareketinin özgürlük mücadelesinin (siyahilerin hakları, cinsiyetçilik ile mücadele, kadın hakları) 60’lı yıllarda başlamasını bu iklime bağlayabiliriz. 28 Haziran 1969’da Amerika’da bulunan Stonewall Inn isimli LGBT+ barına polis her zamanki saldırılarından birini yaptı fakat bu defa barda bulunan LGBT+ bireyler polise direnmeye başladı ve protestolar birkaç gece devam etti. Bu protestolar LGBT+ özgürleşme hareketinin Batı’da ki başlangıcı olarak kabul edilir. Bu günden sonra her yıl Haziran ayının son haftasında Onur Yürüyüşleri düzenlenmeye başlandı. Kuzey Amerika, Avrupa ve bazı Güney Amerika ülkelerinde radikal eylemler yapılarak heteroseksüel bireylerin farkındalık kazanması sağlanmaya çalışıldı. Toplumsal cinsiyet rollerinin terkedilmesi gerektiğini savunan feministlerin 20. Yüzyılda başlattığı hareketin yanı sıra, 19. yüzyılda da bireysel olarak homoseksüel bireylerin hakları için mücadele eden Alman hukuk öğrencisi Karl Heinrich Ulrichs, homoseksüelliğin suç kapsamından çıkarılması için çok uğraştı. Hayatı hapis cezaları ve sürgünlerle geçen Ulrichs, hukuki olarak bir sonuca varamamış olsa da LGBT+ bireyler için bir ilham kaynağı oldu (Baird, 2001; Bronski, 2011).

1980’lerin başlarında ortaya çıkan AIDS salgını özellikle Afrika’da olmak üzere tüm kıtalarda hızla yayıldı. Kamuoyu hastalığı “gay salgını” olarak nitelendiriyordu, LGBT+ örgütlenmeler bu fobik yaklaşıma karşı tepki gösterdiler ve birçok ülkede AIDS ile mücadele ve destek grupları kurulmasına ön ayak oldular. Bu gruplarda hastalıkla nasıl mücadele edileceği, hastalıktan nasıl korunulacağı gibi konularda kitleleri bilinçlendirdiler (Baird, 2001)

20. yüzyılda bu değişimlerin başlaması ile LGBT+ hareketi kendi içerisinde de çeşitli mücadeleler vermeye başladı. Toplumsal cinsiyet rollerinden tam anlamıyla kopamamış olan gay ve biseksüel erkekler hareketin içerisinde ki kadınların seslerini bastırmaya çalıştılar, bunun sonucunda lezbiyen ve biseksüel kadınlar ayrı örgütlenmeler kurmaya başladılar. Yine bu dönemde transseksüel bireyleri



homoseksüelliklerini açıklamaktan korkan bireyler olarak niteleyip, toplumsal cinsiyet rollerine uyma amacıyla cinsiyet değiştirdiklerini savunan transfobik birçok LGB birey bulunuyordu. Dışlanan transseksüel bireyler de kendileri için ayrı örgütlenmeler kurdular. Siyahi homoseksüeller de beyaz homoseksüellerin kendilerini temsil etmediğini söyleyerek yeni örgütlenmeler kurdular (Baird, 2001).

1940'lı yılların sonlarına doğru Dr. Alfred C. Kinsey (1948, 1953) cinsellik ile ilgili bir dizi araştırma yapmaya başladı. Araştırmalarının sonuçlarıyla birçok tabuyu yıkan Kinsey, bireylerin cinsel yönelimlerini 6 kategorisi olan iki uçlu bir ölçek ile ayırdı (0= Tamamen heteroseksüel, 1= Baskın Heteroseksüel, Nadiren Eşcinsel, 2= Baskın Heteroseksüel, Sıklıkla Eşcinsel, 3= Eşit düzeyde Heteroseksüel ve Eşcinsel, 4= Baskın Eşcinsel, Sıklıkla Heteroseksüel, 5= Baskın Eşcinsel, Nadiren Heteroseksüel, 6= Tamamen Eşcinsel, X= Aseksüel). Kinsey'in insan cinselliğinin akışkanlığını ortaya koyduğu ölçeği günümüzde hala geçerliliğini korumaktadır (Kinsey'den aaktaran Sell, 1997).

Amerikan Psikiyatri Birliği 1973 yılında psikolojik rahatsızlıkların sınıflandırıldığı Tanı Ölçütleri Başvuru kitabından homoseksüelliği kaldırdı. 20. Yüzyılın sonlarına doğru LGBT+ hareketi özellikle Batı medeniyetlerinde görünürlüğünü arttırdı ve 21. Yüzyılda da katlanarak devam eden bu süreç LGBT+ bireylerin birçok sosyal hak kazanmasını sağladı (Drescher, 2015).

Bunların yanı sıra homofobi ile mücadele günümüzde de devam etmekte, hala homoseksüelliği ölüm veya hapis cezası ile cezalandıran ülkeler mevcut. Birçok ülkede hala LGBT+ bireyler dışlanıyor, aşağılanıyor, sağlık hizmetleri ve iş imkanlarından yararlanamıyor, zorbalığa maruz kalıyor ve aileleri tarafından reddediliyorlar (Baird, 2001).

Homoseksüellik ve transseksüellik insanlığın varoluşundan bu yana süregelen pratiklerdir, kimi toplumlar bu pratikleri kendi kültürlerinin bir parçası haline getirirken, kimi toplumlar da yukarıda sıraladığımız birçok etkenin devreye girmesi ile birlikte bu pratiklere düşmanca yaklaşıma başlamıştır.

### **1.1.2. Türkiye'de LGBTİ+'nın Tarihsel Süreci**

Osmanlı Devlet'inin yıkılması ile birlikte 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti kuruldu. Osmanlı Devleti homoseksüelliğe karşı çok sert bir tutum içerisinde değildi, homoseksüel pratiklerde bulunan bireyler genelde görmezden geliniyor, aşikâr bir

şekilde yakalananlar ise para cezasına çarptırılıyordu. 1858 yılında çıkan Tanzimat kanunları ile homoseksüellik suç olmaktan çıkarıldı (Dunne, 1990).

Türkiye Cumhuriyeti'nin homoseksüel pratiklere karşı takındığı tutum uzunca bir süre Osmanlı Devletine benzer şekilde devam etti. Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte daha seküler, modern ve kişisel hak ve özgürlüklere önem veren bir toplum inşa edilmeye çalışıldı. Bu inşa sürecinde LGBT+ bireylere yönelik herhangi bir girişimde bulunulmadı. Bu dönemde batılılaşmaya çalışan Türkiye batının homoseksüellere karşı takındığı mesafeli duruşu benimsedi (Bardakçı, 2006).

1960'lı yıllarda şöhrete kavuşan Zeki Müren Türkiye'nin ilk açık "queer" görünümü yıldızı oldu ve 1991 yılındaki ölümüne kadar toplumun her kesimi tarafından sevilen bir sanatçıydı. Zeki Müren o kadar sevildi ki sahneye kadın kıyafetleriyle çıkması, makyaj yapması ve birçok insan tarafından bilinen eşcinsel kimliğine rağmen kabul gördü. İronik bir şekilde kendisine askerlikte üst bir rütbeyi temsil eden ve maskülen bir tabir olan "paşa" lakabı dahi takıldı. Zeki Müren'in toplum normlarının dışındaki yaşayışı ve sahne kostümlerine rağmen kabul görmesi LGBT+ bireylerin görünürlüğü adına önemliydi (Özbay, 2015; Hawkins, 2016).

1960'lı yıllar ve sonrasında Beyoğlu LGBT+ bireylerin kesişim noktası haline gelmeye başladı. 1975 yılında Türkiye'nin ilk gay barı Vat-69 açıldı. LGBT+ bireyler bu yıllarda kendi alt kültürlerini oluşturmaya başlamışlardı, belirli plajlarda, hamamlarda, kafelerde ve parklarda toplanıyorlardı. 1970'lerde şöhret olan bir diğer LGBT+ figürü Bülent Ersoy toplum tarafından homoseksüel bir erkek olarak görülüyordu. Bülent Ersoy 1981 yılında İngiltere'de cinsiyet değiştirme ameliyatı oldu, 1980 askeri darbesi hükümeti Bülent Ersoy'a sahneye çıkma yasağı getirdi. Bülent Ersoy bu dönemde 1988'e kadar Almanya'da yaşadı. Liberal yönetim tarzını benimseyen Turgut Özal'ın başbakan olması ile birlikte cinsiyetinin kadın olarak tanınması için başvuruda bulunan Bülent Ersoy, davayı kazandı ve sahneye çıkma yasağı kaldırıldı. Bu sayede Türkiye'de cinsiyet değiştirmek yasal olarak tanınmış oldu (Özbay, 2015).

Türkiye'de LGBT+ bireyler 1980'li yıllarda örgütlenmeye başladı. 1985'de İbrahim Eren'in öncülüğü ile Radikal Demokrat Yeşil Parti girişimi başladı, bu parti bünyesinde LGBT+ bireylere açıkça yer veren ilk partiydi. Bu yıllarda LGBT+ bireylere karşı büyük bir baskı vardı. Bu baskıyı en çok hisseden kesim toplumun neredeyse her alanından dışlanan transseksüellerdi. LGBT+ bireyler polis tarafından

dövülüyor, saçları kazınıyor, evlerine baskınlar düzenleniyor ve daha birçok aşağılayıcı muameleye maruz kalıyorlardı. 1987’de LGBT+ bireylere karşı yapılan baskıların inanılmaz boyutlara ulaşması nedeniyle dört kişilik bir grup Gezi Park’ında açlık grevi yapmaya başladı. Dört kişi ile başlayan eylem katlanarak büyüdü ve on gün sürdü. Türkiye’de LGBT+ bireylerin kamusal alanda yaptığı bu ilk eylem yerel basında görmezden gelindi fakat dünya basınında büyük yankı uyandırdı. Bu dönemden sonra 1 yıl süreyle LGBT+ bireylere karşı yapılan baskılar azaldı, baskıların ortadan kalkması ile birlikte hareket kendi içinde ayrışarak dağıldı (Güneş, 2015).

1985’de İbrahim Eren öncülüğünde kurulmaya çalışılan Radikal Demokrat Yeşil Parti girişiminden vazgeçilerek dernek kurulma kararı alındı ve Yeşil Barış Çevre Derneği kuruldu. Genellikle çevreyi korumaya yönelik faaliyetlerde bulunan dernek bir süre sonra etkinliğini kaybetti (Güneş, 2015).

1993 yılında Lambdaistanbul LGBT+ Derneği kuruldu. Dernek kurulduğu sene Uluslararası Lezbiyen ve Gay Derneği (ILGA) üyesi oldu. Türkiye’de ilk defa 1993 yılında Lambdaistanbul LGBT+ Derneği Onur Haftası etkinlikleri düzenlemek için girişimlerde bulundu. Yerel ve yabancı birçok sanatçı ile anlaşıldı ve valilikten yürüyüş için izin alındı, dönemin medya organlarının etkinliği ağır bir dil ile eleştirerek kamuoyu oluşturması sonucunda valilik etkinliği 1 gün öncesinde iptal etti. Bir yıl sonra 1994 yılında Kaos GL Derneği ve Dergisi kuruldu. Türkiye’de kurulmuş olan birçok LGBT+ derneğinin öncüsü konumundaki bu iki dernek hala faaliyetlerine devam etmektedir (Güneş, 2015).

2003 yılında Lambdaistanbul öncülüğünde 20-30 kişilik bir grup Türkiye’deki ilk Onur Yürüyüşünü gerçekleştirdi. Bu sayı seneler içerisinde katlanarak arttı ve 2007’de Uluslararası bir boyuta taşındı. 2002 yılında Lambdaistanbul LGBT+ derneği bir mekân kiraladı ve LGBT+ bireylerin toplanabileceği, dayanışabileceği ulaşılır bir merkez oluşmuş oldu (Güneş, 2015).

2000’li yılların başlarında İstanbul’da birçok gay ve lezbiyen (görece daha az) barlar, kafeler açıldı. LGBT+ bireylerin görünürlükleri arttı ve medyanın yaklaşımı nispeten yumuşamaya başladı. LGBT+ bireylere karşı uygulanan polis şiddeti 1980 ve 1990’lı yıllara nazaran azaldı. Türkiye’de internetin yaygınlaşması ile birlikte LGBT+ bireyler birbirlerine ulaşmak için çöpçatanlık sitelerini kullanmaya başladılar. İnternet, LGBT+ bireylerin gizliliklerini korumaları ve birbirlerine kolay bir şekilde ulaşabilmeleri açısından çok önemli bir kaynak haline geldi (Özbay, 2015).

Türkiye’de askerlik yapmak biyolojik/atanmış erkek cinsiyet kimliğine sahip her birey için zorunlu bir görev fakat homoseksüel, biseksüel erkekler ve transseksüel kadınlar “yüksek derecede psikolojik bozukluk” sahibidir tanısı verilerek askerlikten muaf tutulabiliyor. Bu durum bize Türkiye’de heteroseksizmin ve homofobinin hala ne kadar etkin olduğunu gösteriyor (Özbay, 2015).

2009 yılında Türkiye’de yapılan bir araştırmada “Hangisi ile komşu olmak istemezsiniz?” sorusuna katılımcılar %92 oranında “eşcinseller” cevabını vermiştir (Esmer, 2009). 2012 yılında tekrarlanan araştırmada eşcinsel bireyler ile komşu olmak istemeyenlerin oranı %87’ye gerilemiştir (Esmer, 2012). Bu oranlar Türkiye’deki kökleşmiş homofobinin karnesi niteliğindedir.

2013 yılında başlayan Gezi Parkı protestoları sırasında farklı ideolojilere, etnik kimliklere, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerine sahip birçok insan tepkilerini ortaya koymak için birlikte hareket ettiler. Bu protestolar sırasında LGBT+ görünürlüğü hiç olmadığı kadar arttı. Gezi Parkı eylemleri dönemine denk gelen 30 Haziran Onur Yürüyüşü hala Türkiye’de yapılmış olan en kalabalık Onur Yürüyüşüdür (Erdoğan, Köten, 2014). Türkiye’de 2014 yılından bu yana Onur Yürüyüşü izinli bir şekilde yapılamamaktadır.

ILGA (International Lesbian and Gay Association)’nın LGBT+ bireylerin yaşam kalitelerini ve insan haklarını ölçen Rainbow Index ölçeğinde Türkiye 49 Avrupa ülkesi arasında 47. sırada bulunuyor. 2014 yılındaki ölçekte Türkiye sondan 7. sıradayken 2018 yılına geldiğimizde sondan 2. sıraya kadar gerilemiştir. Bu veriler bize Türkiye’de LGBT+ bireylerin yaşamın her alanında üst düzey bir ayrımcılığa maruz kaldıklarını ve bu durumun son yıllarda daha da arttığını göstermektedir (ILGA, 2018). Transgender Europe 2008-2016 yılları arasındaki transseksüel cinayetlerini kapsayan raporuna göre Türkiye transseksüel cinayetlerinde Avrupa’da 1. dünyada ise 9. sıradadır (T24, 2016).

Pew Araştırma Merkezi adlı bir şirketin dünya genelinde LGBT+ bireylere karşı tutumu ölçtüğü çalışmasında “Toplum homoseksüelleri kabul etmeli mi ?” sorusuna Türkiye’den katılanların %78’i hayır cevabını vermiştir (Pew Araştırma Merkezi, 2013). Türkiye’de yapılan bir başka araştırmada “Homoseksüellik suç sayılmalı mı? Eğer cevabınız evet ise cezası ne olmalı” sorusuna katılımcıların sadece %11.2’si hayır cevabını vermiştir, evet cevabını verenlerin %32’si en ağır cezanın verilmesi gerektiğini, %28.9’u tedavi edilmeleri gerektiğini, %21.7’si hapis yatmaları

gerektiğini, %6.2'si ise para cezası almaları gerektiğini söylemiştir (Yılmaz, Birdal, 2012). Türkiye'de 2875 LGBT bireyin katılımıyla yapılan bir başka çalışmada, LGBT bireylerin eğitime ulaşma, iş bulma ve sağlık konularında direk ve dolaylı olarak ayrımcılığa maruz kaldıkları ve ayrımcılığa maruz kalan LGBT bireylerin çok büyük bir çoğunluğunun “bir şeyin değişmeyeceği”, “cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliklerinin ortaya çıkabileceği” ve “bu gibi durumların her zaman tekrarlanıyor olması” gibi gerekçelerle suç duyurusunda bulunmadıkları ortaya konmuştur (Göçmen, Yılmaz, 2017).

Türkiye'de LGBT+ bireyler günümüzde hala homofobi ve transfobiye yoğun bir şekilde maruz kalmaktadır.

### **1.1.3. LGBT+ Bireyler ve Ruh Sağlığı**

LGBT+ bireyler tıpkı heteroseksüel bireyler gibi çoğunlukla mental olarak sağlıklıdır, fakat intihara meyilli olma, alkol ve madde bağımlılıkları, anksiyete ve duygu-durum bozuklukları, post-travmatik stres bozukluğu gibi rahatsızlıklar LGBT+ bireylerde heteroseksüel bireylere göre daha fazla görülür (NAMI, 2018). Çevresel etkenlere baktığımızda bu durumu açıklayabilecek birçok değişken olduğunu görürüz. Aile, toplum ve devlet tarafından dışlanma, ayrımcılık, yok sayılma ve hor görülmeye maruz bırakılan LGBT+ bireylerin, daha yüksek oranda ruhsal bozukluklara sahip olmaları sürpriz değildir (NAMI, 2018) LGBT+ bireyleri kendi içlerinde ayırdığımızda, ruh sağlığı konusunda en fazla problem yaşayan kitlenin transseksüel bireyler olduğunu söylenebilir. Bu durumu transseksüel bireylerin toplum, aile ve devlet tarafından en ağır biçimde ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz bırakılmalarına ve sosyal izolasyona zorlanmalarına bağlayabiliriz (Ruth, Santacruz, 2017).

1966 ve 2005 yılları arasında LGB bireyler ile yapılmış araştırmaları inceleyen bir meta analizinde LGB bireylerin depresyon ve anksiyete bozukluklarına yakalanma riskinin heteroseksüel bireylere göre en az 1.5 kat fazla olduğu ortaya konmuştur. Yine aynı meta analizine göre LGB bireylerin alkol veya madde bağımlılığı geliştirme olasılıklarının 1.5 kat daha fazla olduğu ve LGB bireylerin kendilerine zarar verecek davranışlarda bulunma eğiliminin heteroseksüel bireylere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Sonuçların her iki cinsiyet için de benzer olduğu saptanmıştır fakat lezbiyen ve biseksüel kadınların alkol ve madde bağımlılığı geliştirme risklerinin, biseksüel ve gay erkeklerin ise intihar girişimi oranlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. (King, Semlyen, Tai, Killaspy, Osborn, Popelyuk, Nazareth, 2008).

2015 yılında Amerika'nın birçok eyaletini kapsayan geniş çaplı bir başka araştırmada sağlıklı ilintili birçok davranış değişkeni olarak kullanılarak 9 ve 12. Sınıf aralığındaki LGBT+ ve heteroseksüel gençler karşılaştırıldı. Bu araştırmaya göre LGBT+ gençlerin; arabada yolculuk yaparken kemer takmama, okula herhangi bir silah getirme, okulda herhangi bir silahla yaralanma ya da tehdit edilme, fiziksel kavgaya girmiş olma ve kavga esnasında yaralanma, güvenliğinden şüphe duyarak okula gitmeme, sanal zorbalığa uğrama, okulda zorbalığa maruz kalma, cinsel ilişki kurmaya zorlanma, umutsuz veya üzgün hissetme, ciddi bir şekilde intiharı düşünme, intihar planı yapma, intihara kalkışma, sigara ve alkol kullanma, 13 yaşından önce sigara ve alkol içmiş olma, uyuşturucu madde kullanma ve okula düzenli olarak devam etmeme oranlarının heteroseksüel gençlere göre daha yüksek olarak bulunmuştur. Bu verilerden yola çıkarak LGBT+ gençlerin kendilerine zarar veren ya da verebilecek davranışlarda bulunma oranlarının yüksek olduğu ve bu durumun sebeplerinin maruz kaldıkları sosyal dışlanma, ayrımcılık ve homofobi olduğu söylenebilir (Kann, Olsen, McManus, Harris, Shanklin, Flint, Queen, Lowry, Chyen, Whittle, Thornton, Lim, Yamakawa, Brener, Zaza, 2015).

Amerika'da psikolojik rahatsızlıklar geçiren insanlara yardım ve destek amacıyla kurulmuş olan NAMI (National Alliance on Mental Illness) derneğine göre LGBT+ bireylerin majör depresyon ve anksiyete bozuklukları gibi psikolojik rahatsızlıkları geçirme ihtimali heteroseksüel bireylere göre 3 kat daha fazladır (NAMI, 2018).

2013 yılında yayınlanan Amerikan Ulusal Sağlık İstatistikleri Raporuna göre ise 18-64 yaş aralığındaki LGB bireylerin aynı yaş grubundaki heteroseksüel bireylere göre daha fazla sigara, alkol tükettiği ve özellikle biseksüel kadınların günlük işlevselliklerinin daha düşük olduğu saptanmıştır (Ward, Dahlemer, Galinsky, Joestl, 2013).

2018 yılında LGBT+ gençler ile heteroseksüel gençlerin sigara kullanma alışkanlıklarını araştıran bir başka çalışmada da benzer şekilde LGBT+ gençlerin heteroseksüel gençlere göre daha fazla sigara kullandığı saptanmıştır (Watson, Lewis, Fish, Goodenow, 2018).

2010 yılında yapılan bir başka araştırmada LGBT+ bireylerin cinsiyet kimlikleri ve/veya cinsel yönelimlerinin aileleri tarafından kabul görmesinin ruh sağlıklarını nasıl etkilediğine bakılmıştır. Bu araştırmaya göre aileleri tarafından kabul

gören LGBT+ gençlerin özgüvenlerinin daha yüksek olduğu ve depresyon, madde kullanımı, intihar düşünceleri gibi LGBT+ gençlerde yaygın olarak görülen rahatsızlıkların daha az görüldüğü saptanmıştır (Ryan, Russell, Huebner, Diaz, Sanchez, 2010).

Amerika’da evsiz LGBT+ gençlerle yapılan bir araştırmada bu gençlerin çok büyük çoğunluğunun ailelerinin kendilerini reddetmeleri sonucunda evsiz kaldıkları, çok büyük bir çoğunluğunun intihara meyilli olduğu ve depresyon, madde bağımlılığı, post travmatik stres bozukluğu gibi birçok rahatsızlığa sahip oldukları bulunmuştur (Rhoades, Rusow, Bond, Lanteigne, Fulginiti, Goldbach, 2018).

İspanya’daki homoseksüel erkeklerin sahip oldukları sosyal destek ve yaşam tatminleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada homoseksüel kimlikleriyle barışık olan bireylerin yaşam tatminlerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur (Dominguez-Fuentes, Hombrados-Mendieta, Garcia-Leiva, 2012) . Bu sonuçlar birçok araştırmada ortaya konan homoseksüel kimliğiyle barışık olan bireylerin ruhsal olarak daha sağlıklı olduğu savını destekler niteliktedir ( Meyer, 2003; Halpin, Allen, 2004).

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi LGBT+ bireyleri bazı mental rahatsızlıkları geçirme olasılıkları heteroseksüel bireylere göre daha yüksektir ( King ve ark., 2008; Kann ve ark., 2016). Bu rahatsızlıklara baktığımızda (depresyon, anksiyete bozuklukları, madde kullanımı, intihara meyil) oluşum doğaları gereği dış etkenlerin oldukça etkili olduğu görülmektedir. LGBT+ bireylerin maruz kaldıkları sosyal dışlanma, aile ve arkadaşları tarafından kabul görmeme, homofobi ve sürekli gizlenmek durumunda olma gibi durumlar heteroseksüel bireylere göre daha yüksek oranda mental rahatsızlık geçirmeleriyle yakından ilişkilidir (Meyer, 2013).

Literatürde cinsel yönelimin depresyon ile ilişkisini inceleyen birçok araştırma bulunmaktadır (King, Semlyen, Tai, Killaspy, Osborn, Popelyuk, Nazareth, 2008; Marshall, Dietz, Friedman, Stall, Smith, McGinley, Thoma, Murray, Augelli, Brent, 2011; Plöderl, Tremblay, 2015) fakat cinsel yönelim ile yaşam tatmini arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların sayısı kısıtlıdır, buradan hareketle bu araştırma cinsel yönelim ve yaşam tatmini arasındaki ilişkide depresyonun aracı etkisine bakarak literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

## **1.2. Yaşam Tatmini**

Yaşam tatmini kavramı öznel iyi oluş kavramının bir bileşeni olarak ortaya çıkmıştır. Öznel iyi oluş genel mutluluk halini 3 bileşen ile açıklayan bir kavramdır.

Bu 3 bileşen olumlu duygular, olumsuz duygular, ve yaşam tatminidir (Andrews & Withey, 1976; Arthaud-Day, Rode, Mooney, & Near, 2005; Diener, 1984).

Yaşam tatmini kişinin kendi belirlediği standartlara göre yaşamını bilişsel olarak nasıl değerlendirdiğidir (Diener, 1984). Başka bir deyişle yaşam tatmini kişinin idealindeki yaşam ile kendi yaşamı arasındaki benzerlik ve farklılıklara göre değişkenlik gösteren, kişinin kendi yaşam kalitesinin subjektif bir değerlendirmesidir (Diener, Emmons, Larsen, Griffin, 1985; Haybron, 2004). Yaşam tatmini yaşamın tüm alanlarını kapsar, spesifik bir alan üzerinden değerlendirilemez (Veenhoven, 1996).

### **1.2.1. Yaşam Tatminini Olumlu ve Olumsuz Etkileyen Faktörler**

Yaşam tatminini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır çünkü her insanın deneyimleri kendine özeldir ve aynı zamanda insanların olaylara verdikleri tepkiler içinde bulunulan duruma göre de değişkenlik gösterir. Veenhoven'a göre (1996) yaşam tatmini 3 ana bileşene göre belirlenir ; (1) sosyal kaynaklar, (2) kişisel kaynaklar, (3) bireysel yetenekler. Sosyal kaynaklar kişinin bulunduğu çevredeki ekonomik düzey, sosyal eşitlik, iş imkanları, politik özgürlük, ahlak kuralları, eğitim ve sağlık olanakları, güvenlik gibi kişinin yaşamını doğrudan etkileyen temel ihtiyaçları kapsar. Kişisel kaynaklar kişinin sahip olduğu sosyal statü, aile bağları, arkadaş ilişkileri, romantik partner gibi bileşenleri içerir. Bireysel yetenekler ise kişinin fiziksel görünümü, sosyalleşme yetenekleri, entelektüel kapasitesi gibi kişisel özellikleri kapsar (Veenhoven,1996).

Buna göre kişinin yaşadığı ülkede ekonomik düzey yüksek, sosyal eşitlik mevcut, iş imkanları çeşitli, eğitim, sağlık ve güvenlik hizmetlerinin iyi ise kişinin yaşam tatminini olumlu etkilerken, bu olanaklara sahip olmayan bir ülkede yaşayan kişinin yaşam tatmini olumsuz olarak etkilenmektedir. Yine aynı şekilde kişinin yüksek sosyal statüye, güçlü aile bağlarına, iyi arkadaş ilişkilerine, romantik partnere, beğendiği bir fiziksel görünüme, kendini tatmin edecek kadar sosyalleşme yeteneğine ve entelektüel kapasiteye sahip olması yaşam tatminini olumlu etkilerken, bu olanaklara sahip olmamanın kişinin yaşam tatminini olumsuz etkilediği söylenebilir (Veenhoven,1996).

Bunların yanı sıra yüksek özgüven, hayatın kontrolünün elinde olduğunu hissetmek, pozitif sosyal ilişkiler ve hayata anlam katan bir amaca sahip olmak yaşam tatmini düzeyini olumlu etkileyen faktörler arasındadır (Compton, 2005).



### 1.2.3.Yaşam Tatmini ve Cinsel Yönelim Arasındaki İlişki

LGBT+ örnekleme üzerinden düşünecek olursak, LGBT+ bireylerin; güvenlik, güvenli eğitim hakkı, sağlık hizmetleri, aile ve arkadaşlar ile sosyal ilişkiler, hayatının kontrolünün elinde olduğunu hissetmek, sosyal eşitlik ve iş imkanları gibi konularda birçok zorluk ile karşılaştıkları söylenebilir (Subhrajit, 2014). Yukarıda da belirtildiği gibi tüm bu değişkenler kişinin yaşam tatminini direk olarak etkilemektedir (Veenhoven, 1996).

2015 yılında 245 LGBT birey ile yapılan bir çalışmada aile, arkadaş ve toplum tarafından kabul görmenin ve desteklenmenin LGBT bireylerin yaşam tatminleri üzerinde olumlu bir etkisi olduğu, bunun yanı sıra bu olumlu etkiyi en çok ortaya çıkaran değişkenin aile desteği olduğu bulunmuştur (Snapp, Watson, Russel, Diaz, Ryan, 2015).

2012 yılında İspanya’da yapılan bir başka çalışmada sosyal desteği (arkadaş, aile üyeleri desteği ve partnere sahip olma) bulunan gay erkeklerin yaşam tatmini düzeylerinin daha yüksek olduğu ve katılımcıların homoseksüel kimliklerinden memnun olma düzeyleri ile yaşam tatmini düzeylerinin doğru orantılı olduğu bulunmuştur (Dominguez-Fuentes, Hombrados-Mendieta, Garcia-Leiva, 2012).

Avustralya ve İngiltere’den toplanan datalar ile yapılan bir başka araştırmada ise cinsel azınlık grubundaki bireyler ile heteroseksüel bireylerin yaşam tatmini düzeyleri 7 ayrı kriter (gelir, iş, sağlık, romantik ilişkiler, çocuk, arkadaş ilişkileri, eğitim) üzerinden değerlendirilmiştir. İki ülkede de cinsel azınlık grubundaki bireylerin yaşam tatmini düzeylerinin heteroseksüel bireylere göre düşük seviyede olduğu bulunmuştur (Wooden, 2015).

Amerika’da 220 elli yaş ve üzeri LGB bireyler ile yapılan bir araştırmada en az 1 yakın arkadaşı bulunan LGB bireylerin, yakın arkadaşı bulunmayan LGB bireylere göre yaşam tatmini düzeylerinin daha yüksek, anksiyete ve depresyon seviyelerinin ise daha düşük olduğu bulunmuştur (Massini, Barret, 2007).

Amerika’da 163 lezbiyen birey ile yapılan bir başka çalışmada cinsel yönelimi ile barışık olan ve çevrelerinden destek gören lezbiyen bireylerin yaşam tatmini düzeylerinin; cinsel yönelimleri ile barışık olmayan ve çevrelerinden destek görmeyen lezbiyen bireylere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur ( Keleher, Wei, Liao, 2010).

Cinsel yönelim ve yaşam tatmini arasındaki bu ters orantılı güçlü ilişki yaşam tatmininin bir değişken olarak araştırmada yer almasını gerektirmiştir. Tüm bunlardan hareketle bu araştırmada LGB bireylerin heteroseksüel bireylere göre daha düşük yaşam tatminine sahip olduğu sonucu çıkacağı öngörülmektedir.

### **1.3. Depresyon**

#### **1.3.1. Depresyonun Tarihçesi**

Depresyon toplumda çok yaygın olarak görülen genetik, biyolojik, çevresel, psikolojik ve sosyal faktörlerin kombinasyonu ile ortaya çıkan bir rahatsızlıktır (APA, 2016). Uzun süre devam edebilen ya da epizotlar halinde tekrarlayabilen depresyon travmalar, aşırı stres, büyük yaşam değişiklikleri gibi durumlar sonucunda ortaya çıkabileceği gibi belirli bir majör neden olmadan da ortaya çıkabilir (APA, 2016). 2013 yılında yayınlanan Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı DSM-5'te (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) depresyon majör depresif bozukluk ismiyle yer almaktadır ve şu semptomlar ile karakterize edilmektedir; depresif ruh hali, çökkünlük, çaresizlik hissi, ilgi ve zevk kaybı, uykusuzluk veya aşırı uyuma, iştahsızlık veya iştahta artış, psikomotor yavaşlama ya da ajitasyon, enerji azalması, yorgunluk, suçluluk ve değersizlik hissi, konsantrasyon güçlüğü, intihar düşüncesi. Bu semptomların en az 5'inin 15 gün süre ile bulunması gerekmektedir (DSM-5, 2013)

Depresyonun tarihçesi Antik Dönemden günümüze kadar uzanmaktadır. Antik Dönemde depresyon melankoli başlığı altında birçok yazar, filozof, hekim vb. tarafından tanımlanmıştır. Depresyonun klinik olarak ilk tanımlaması M.Ö. 4. yüzyılda Hipokrat tarafından yapılmıştır. Hipokrat'a göre dalakta fazlaca üretilen siyah safra depresyona neden olmaktadır, buradan yola çıkarak siyah anlamına gelen melan ve safra anlamına gelen koli sözcüklerini birleştirerek melankoli sözcüğünü türetmiştir. Tedavi olarak ise günümüze benzer bir şekilde sağlıklı yaşama stratejileri ve gevşeme teknikleri gibi yöntemler kullanmıştır. (Özgan, 2012).

Antik Dönemden günümüze kadar gelmiş olan depresyon tanımlarının benzerliği dikkat çekicidir. Beck (1967) bu durum için "Tarih boyunca tanımı bu kadar tutarlı olarak kalmış çok az psikolojik rahatsızlık vardır" demiştir (Beck, 1967). Antik Dönemde depresyon genel olarak şu semptomlar ile tanımlanmıştır: üzgün, kederli ve kendini faydasız hisseden ruh hali, kendini aşağılama ve kınama, kendine özen göstermeme (eski, kirli kıyafetler giyme, öz bakımı yapmama), ölüm isteği, iştah ve

kilo kaybı, uykusuzluk, sıkıntılı hal, affedilemeyecek eylemlerde bulunduğu dair delüzyonlar (Nemade, Reiss, Dombeck, 2017 ).

Antik Dönemde melankoli (depresyon) semptomları günümüze çok yakın bir şekilde saptanmış olsa da, melankolinin (ve tüm akıl hastalıklarının) şeytanların veya kötü ruhların sebep olduğu ya da tanrıların cezalandırmak amacı ile insanlara verdiği bir rahatsızlık olduğu düşünülüyordu (Walker, 2008).

Bu düşünce erken dönem Babil, Çin ve Mısır medeniyetlerinde de yerini korumuş ve dönemin psikolojik rahatsızlık yaşayan hastaları akıl almaz yöntemler (aç bırakma, kapalı tutma, fiziksel şiddet vb.) ile tedavi edilmeye çalışılmıştır. Bu medeniyetlerin aksine erken dönem Yunan ve Roma medeniyetlerinde doktorlar melankolinin (depresyon) hem biyolojik hem de psikolojik kökenli bir rahatsızlık olduğunu düşünüyorlardı ve tedavi olarak jimnastik, müzik, masaj, banyo, afyon ve eşek sütü gibi günümüz ile paralel sayılabilecek yöntemleri kullanıyorlardı (Nemade ve ark.,2017 )

Orta Çağda da akıl hastalıklarına olan yaklaşım Antik Dönemdeki ile benzer nitelikteydi. Bu dönemde de akıl hastalığı geçiren insanların şeytan veya kötü ruhlar tarafından ele geçirildiğine, akıl hastalığı geçiren kişinin bu hastalığı başkalarına bulaştırabileceğine inanılıyordu(Nemade ve ark.,2017). Bunların yanı sıra tanrının bir kişiyi sevmemesi ya da tanrıya karşı işlenilen bir günah neticesinde de melankoliye yakalanılabileceği düşünülüyordu (Walker, 2008). Bu dönemde akıl hastalığı bulunan kişilere karşı eski çağlardan daha da katı yaklaşımlar ortaya çıktı, akıl hastalığı bulunan kişiler boğularak ya da yakılarak öldürülmeye başlandı. Tüm bunların yanı sıra bu dönemde de akıl hastalıklarının çeşitli fiziksel ve mental sebepler ile oluştuğuna inanan doktorlar mevcuttu (Nemade ve ark., 2017).

Rönesans Döneminde (15. yy.) ise bir yandan akıl hastalığına sahip olan insanlar öldürülmeye devam ederken bir yandan da bazı doktorlar Hipokrat'ın düşüncelerini tekrar benimsemeye başladılar. Aydınlanma Çağına (18. yy.) gelindiğinde depresyon kalıtsal olarak aktarılan, değiştirilemez bir zayıflık olarak görülmeye başlandı ve bu sebeple birçok depresyon hastası toplumsal dışlanmaya maruz kaldı. Bu durumun sonucunda depresyon hastaları yoksul, evsiz olmaya ya da akıl hastanesinde yaşamaya mahkum edildi. Aydınlanma Döneminde bazı doktor ve yazarlar depresyonun özünde saldırganlık duygularının olduğunu savunuyor ve tedavi

için egzersiz, müzik, çeşitli uyuşturucular, diyet ve yakın bir arkadaşınla veya doktorunla iç çatışmalarını konuşmak gibi yöntemleri öneriyorlardı (Lawlor, 2012; Nemade, 2017).

19. yüzyılın ortalarına gelindiğinde psikoloji alanı biyolojiden ayrı bir alan olarak çalışılmaya başlandı, bu sebeple depresyon ile ilgili çalışmalar arttı. Bu dönemde depresyon tedavisi için alkol ve et tüketiminden, kötü ilişkilerden ve geç uyumaktan kaçınma; yürüyüş, muhabbet ve egzersiz öneriliyordu. Yine bu dönemde depresyonun sadece fiziksel sağlık ve akıllı ilgilendiren bir rahatsızlık olmadığı, rahatsızlığı etkileyen faktörlerden birinin de duygular olduğu düşünölmeye başlandı. Bunlara ek olarak Psikiyatrist Emil Kraepelin 1895 yılında melankolinin çeşitleri olarak görölen şizofreni ve bipolar bozukluğun melankoliden ayrımını yaparak günümüze ışık tuttu. Kraepelin aynı zamanda depresyonun genetik ve biyolojik kökenleri olduğuna inanıyordu (McKay ve McKay, 2015).

Sigmund Freud tarafından 19. Yüzyılın sonlarına doğru oluşturulan psikanaliz kuramı, depresyon tedavisinde kullanılan popüler bir tedavi yöntemi haline geldi. Freud'a göre depresyon kayıp ile ilgiliydi, depresyonun nedenini kişinin hayatında bulunan birini kaybetmesi ya da istediği bir hedefine ulaşamamasına bağılıyordu. Kaybın getirdiği bilinçdışı öfkenin egoyu zayıflattığını, bunun sonucunda kendinden nefret etme ve kendine zarar verme davranışlarının ortaya çıktığını düşünüyordu. Freud depresyonun yas süreci ile aynı semptomlara sahip olduğunu düşünüyordu, yas sürecinde semptomları yaratan sebep bilinirken, depresyondaki kişi semptomlarını yaratan sebeplerin bilinç seviyesinde farkında değildi. Bu sebeple yas süreci kendiliğinden geçebilirken depresyon hastası psikanalizden geçmeliydi. Bazı Freudyen psikologlar depresyonun sebebini narsizme ve anne tarafından reddedilmeye bağılıyordu. Psikanalitik ve psikobiyolojik yaklaşımlarını birleştiren Adolf Meyer, erken dönem çocukluk yaşantılarının ve genetiğin depresyonun ortaya çıkmasında rolü olduğunu düşünüyordu. Meyer depresyonun insanın kaderi olmadığını düşünüyordu ve depresyonu ağır semptomların eşlik ettiği uzun süreli devam eden keyifsiz olma hali olarak tanımlıyordu (Yetkin, Özgen, 2008; McKay ve McKay, 2015).

Nörobilimin gelişmesi ile birlikte beyin hakkındaki birçok gizem ortadan kalkmış oldu. Özellikle kimyasalların ve elektriğin beyni harekete geçirdiği, her davranıştan beynin ayrı bir bölümünün sorumlu olduğu gibi bilgiler ışığında yeni tedavi yöntemleri denenmeye başlandı. Ağır depresyon hastaları için elektroşok,

lobotomi gibi tedavi yöntemleri uygulanmaya başlandı. Lobotomi kişinin karakterinin değişmesine, karar verme yeteneğinin bozulmasına, düşük algı düzeyine, koma ve ölüme sebep olabildiği için depresyon için başarısız bir tedavi yöntemi olduğu ortaya çıktı. Psikanalizden sonra ortaya çıkan davranışçı, bilişsel ve hümanistik terapi ekolleri de depresyon tedavisinde yaygın olarak kullanılmaya başlandı. 1950’li yıllarda antidepresanların bulunması ile depresyonun tanısı ve tedavisinde birçok değişiklik meydana geldi. 20. Yüzyılın ortalarında ilaç firmaları ve konuyla alakalı araştırmalarda bulunan psikologlar depresyonun beyindeki kimyasalların dengede olmaması sonucunda ortaya çıkan bir rahatsızlık olduğunu ve ilaç kullanarak kimyasal dengenin sağlanması ile depresyonun iyileşeceğini savunuyorlardı. Freudyen psikologlar terapi ile depresyonun nedenini bulmaya odaklanmışken, psikobiyolojik yaklaşım semptomları ortadan kaldırmaya odaklanmıştı. Uzmanlar iki çeşit depresyon olduğunu düşünmeye başladı bunlardan biri antidepresan ve elektroşok tedavilerinin uygulanmasına ihtiyaç duyulan genetik aktarım sonucunda ortaya çıktığı düşünülen endojen depresyon, diğeri ise kişinin yaşantısı sebebiyle ortaya çıktığı ve psikanalizle tedavi edilebileceği düşünülen nevrotik veya tepkisel depresyondur ( Walker, 2008; McKay, McKay, 2015; Nemade, 2017).

1952 yılında çıkan ilk tanı ölçütleri başvuru el kitabı DSM-1’de depresyon 4 başlık (manik-depresif tepki, psikotik depresif tepki, involusyonel psikotik tepki, psikonevrotik depresif tepki) altında incelendi, 1968 yılında yayınlanan DSM-2’de involusyonel melankoli alt başlığı eklendi, 1980 yılında yayınlanan DSM-3’te ise involusyonel melankoli sınıflandırmadan çıkarılarak majör depresyon 3 alt gruba (psikotik tip, melankolik tip, melankolik olmayan tip) ayrıldı. Bazı düzeltmeler yapılarak 1987 yılında yayınlanan DSM-3 R’de depresyon başlığının altına depresyona göre hafif bir şekilde seyreden ama sürekli devam eden üzüntü hali olarak tanımlanabilecek distimik bozukluk eklendi. 2000 yılında yayınlanan DSM-4’te birkaç değişiklik yapılarak kişinin sahip olduğu semptom sayısına göre depresyon düzeyinin (hafif, orta, ağır) belirlenmesi ve bir yakınını kaybetmiş yas döneminde olan kişilerin tanıyı alamayacağı ibaresi eklendi. 2013 yılında yayınlanan ve hala geçerliliğini koruyan DSM-5’te ise DSM4’teki duygu durum bozuklukları başlığı kaldırılarak, “depresif bozukluklar” ve “iki uçlu ve ilgili bozukluklar” şeklinde iki ayrı bölüm konuldu. Bunun yanı sıra yakınını kaybetmiş yas sürecinde olan kişilerin de majör depresyon tanısı alabileceği maddesi eklendi (DSM, 1952; DSM-2, 1968; DSM-3, 1980; DSM-4, 2000; DSM-5, 2013) .

Günümüzde depresyon tedavisinde ilaçlar ve psikoterapi yaygın olarak birlikte kullanılmaktadır. Özellikle orta ve ağır şiddetli depresyonda ilaç kullanımı mutlaka önerilmekte, hafif şiddetli depresyonda ise sadece psikoterapi uygulanabilmektedir. Hızla sonuç alındığı, yeni başa çıkma stratejileri kazandırdığı ve kişiye ilişkilerini daha sağlıklı bir biçimde kurma ve yaşama yetisi kazandırdığı için kişilerarası ilişkiler terapisi ve bilişsel davranışçı terapi depresyon tedavisinde yaygın olarak kullanılan terapilerdir (APA, 2016; Türkçapar, 2018).

#### **1.4. Depresyon ve Yaşam Tatmini Arasındaki İlişki**

Yaşam tatmini derecesi, kişinin kendi belirlediği standartlara göre kendi yaşamını değerlendirdiğinde idealindeki yaşama ne kadar yakın olduğuna göre farklılık gösterir. İdealindeki yaşama yakın veya sahip olan kişilerin yaşam tatminleri yüksektir, idealindeki yaşama sahip olmayan kişilerin ise yaşam tatminleri düşüktür. İdealindeki yaşama sahip olmamak kişinin yetersiz hissetmesine ve bununla birlikte hayattan zevk alamamasına sebep olur. Kişinin kendini genel olarak yetersiz hissetmesi depresyon için başlı başına bir sebeptir. Depresyon ve yaşam tatmini derecesi psiko-sosyal değişkenlerden etkilenir. Sosyal, kişisel ve bireysel kaynaklar derecesi ile yaşam tatmini arasında doğru orantılı bir ilişki mevcuttur. Kaynaklar ne kadar kısıtlı ise yaşam tatmini o kadar düşüktür, bu durumun sonucu olarak depresyon ortaya çıkar. Psiko-sosyal değişkenlerin yanı sıra kişi genetik yatkınlık, travmalar, kronik rahatsızlıklar ve ani değişimler sonucunda da majör depresyon geçirebilir. Bu gibi durumlarda sosyal, kişisel veya bireysel kaynakların zenginliğine rağmen kişinin yaşam tatmini düzeyi düşük olabilir (Lewinsohn, Redner, Seeley, 1991; Veenhoven, 1996).

Finlandiya’da Beck Depresyon Ölçeği ve Yaşam Tatmini Ölçeği kullanılarak 9679 denek ile 15 yıl boyunca uzun dönemli olarak yürütülen bir araştırmada, katılımcıların depresyon ve yaşam tatmini düzeyleri arasında güçlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu araştırmaya göre yaşam tatmini yüksekse depresyon düzeyi düşük, yaşam tatmini düşükse depresyon düzeyinin yüksek olduğu bulunmuştur (Honkanen, Kaprio, Honkanen, Viinamaki, Koskenvio, 2004).

Norveç’te 15.370 ikiz ile yapılan bir başka çalışmada majör depresyon tanısını karşılayan katılımcıların yaşam tatmini düzeylerinin de anlamlı olarak düşük olduğu saptanmıştır (Nes, Czajkowski, Roysamb, Orstavik, Tambs, Reichborn- Kjennerud, 2012).

Avusturya’da yapılan bir başka araştırmada depresiflik düzeyleri yüksek olan kişilerin yaşam tatmini düzeylerinin de istatistiksel olarak anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur (Saunders, Roy, 1999).

Amerika’da 272 lise öğrencisi ile yapılan araştırmada ise yüksek öz güven ve/veya yüksek yaşam tatminine sahip olan öğrencilerin depresiflik düzeylerinin anlamlı olarak düşük olduğu bulunmuştur ( Milevsky, Schlecheter, Netter, Keehn, 2007).

Tüm bu verilerden hareketle yaşam tatmini ve depresyonun birbirleri üzerinde doğrudan etkisi olduğunu söyleyebiliriz.

### **1.5. Depresyon ve Cinsel Yönelim Arasındaki İlişki**

Cinsel yönelim ile depresyon arasında doğrudan bir ilişki yoktur fakat kişinin cinsel yönelimi; sosyal dışlanmaya, aile tarafından kabul görmemeye, psikolojik ve/veya fiziksel şiddet görmesine, vatandaşlık ve insan haklarını kullanamamalarına ve gizli bir yaşam sürmesine sebep olabilmektedir, depresyon ile cinsel yönelim arasındaki ilişkiyi kuran da bu etkenlerdir (Office of Disease Prevention and Health Promotion, 2016).

LGB bireyler heteroseksist bir dünyanın içine doğarlar, bu düzen içerisinde hayatın neredeyse her alanında çatışmak durumunda olan LGB bireyler anksiyete bozuklukları ve depresyon gibi rahatsızlıklar için potansiyel adaylardır (Yüksel, 2011).

Amerika’da 2015 yılında Gençlerde Riskli Davranışlar Ölçeği kullanılarak yapılan bir araştırmaya göre LGB öğrencilerin;

%10’u okulda tehdit edilmiş veya bir silahla yaralanmış,

%34’ü okulda zorbalığa maruz kalmış,

%28’i sanal zorbalığa maruz kalmış,

%18’i romantik partner şiddetine maruz kalmış,

%18’i hayatlarında en az bir kere cinsel birleşmeye zorlanmış.

Tüm bu bilgiler ışığında şiddeti deneyimleme noktasında LGB gençlerin heteroseksüel gençlere göre daha yüksek risk altında oldukları ve bu etkenlerin depresyon düzeylerini doğrudan etkileyebileceği söylenebilir (Kann ve arkadaşları, 2015).

2016 yılında LGB ve heteroseksüel gençleri karşılaştırarak yapılan bir araştırmada LGB gençlerin intihar düşüncesi, intihar planı yapmış olma, en az bir kere intihara teşebbüs etmiş olma oranlarının heteroseksüel gençlere göre anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur. İntihar düşüncesinin depresyon ile doğrudan ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, araştırmaya katılan LGB gençlerin depresyon düzeylerinin heteroseksüel gençlere göre daha yüksek olduğu söylenebilir (Bouriss, Everett, Heath, Elsaesser, Neilands, 2016).

30 araştırmayı birleştirerek yapılan bir meta analizinde LGBT+ bireylerin intihar girişimi oranlarının % 20 olduğu bulunmuştur, buna karşılık genel popülasyonda intihar girişimi oranını % 4'tür (Hottes, Bogaert, Rhodes, Brennan, Gesink, 2016).

2008 yılında LGB bireylerin heteroseksüel bireylere göre daha fazla ruhsal rahatsızlık geçirdiği hipotezi ile yola çıkılan bir meta analizinde LGB bireylerin anksiyete bozukluğu veya depresyon geçirme riskinin heteroseksüel bireylere göre 1.5 kat daha yüksek olduğu bulunmuştur (King ve ark., 2008).

2011 yılında yapılan bir başka meta analizinde LGB gençlerin intihar düşünceleri ve depresif semptomlarının heteroseksüel gençlere göre anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur (Marshall, Dietz, Friedman, Stall, Smith, McGinley, Thoma, Murray, Augelli, Brent, 2011).

2015 yılında yapılan bir başka araştırmada ise LGB bireylerin depresyon düzeylerinin heteroseksüel bireylere göre anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır (Plöderl, Martin, Tremblay, 2015).

2017 yılında 35 çalışmayı içeren bir meta analizinde LGBT+ bireylerin depresyona geçirmesine neden olan risk faktörleri ve depresyondan koruyan faktörler incelenmiştir. Bu çalışmaya göre LGBT+ kimliği ile ilintili; baskı görme, cinsel yönelimini ve/veya cinsiyet kimliğini saklama ve damgalanmanın getirdiği stres, uyumsuz başa çıkma yöntemleri, ailenin kişiyi reddetmesi, istismar veya diğer travmatik yaşantılar, olumsuz kişilerarası ilişkiler, okulda ve sosyal yaşamda zorbalığa maruz kalmak LGBT+ bireylerin depresyon geçirmelerine ortam hazırlayan risk faktörleridir, LGBT+ kimliği ile; barışık olma, özgüven, aile ve/veya arkadaş desteği ise LGBT+ bireyleri depresyon geçirmelerini önlemeye yardımcı olan koruyucu faktörlerdir (Hall, 2017).



Tüm bu verilerin ışığında cinsel yönelimin depresyon ile olan ilişkisinde etkin rol oynayan; sosyal dışlanma, fiziksel ve psikolojik şiddet, zorbalık, insani ve vatandaşlık haklarına sahip olamama, aile ve arkadaşlar tarafından reddedilme, gizli bir yaşam sürmek durumunda kalma gibi faktörler ortadan kaldırılabılırsa cinsel yönelim ile depresyon arasındaki ilişkinin zayıflayacağını söyleyebiliriz.

### **1.6. Ulusal ve Uluslararası Platformlardaki Çalışmalar**

2003 yılında gay ve lezbiyen olmanın getirebileceği stres faktörleri ve gündelik stres faktörlerinin kişinin depresiflik düzeyini ne derece etkilediği üzerine yapılan bir çalışmada gay ve lezbiyen olmanın getirdiği stres faktörlerinin kişinin depresiflik düzeyini arttırmada anlamlı derecede etkili olduğu bulunmuştur (Robin, Lewis, Valerian, Derlage, Jessica, Griffin, Allison, Krowinski, 2003).

2010 yılında LGBT bireyler ile yapılan yaşam tatmini, depresyon, cinsel yöneliminden hoşnut olmama ve okulda zorbalığa uğrama arasındaki ilişkilere bakan bir başka çalışmada ise okulda cinsel yönelimleri ve kimlikleri dolayısıyla zorbalığa uğrayan LGBT bireylerin cinsel yönelimlerinden hoşnut olma ve yaşam tatmini oranlarının düşük, depresyon düzeylerinin ise yüksek olduğu bulunmuştur (Toomey, Ryan, Diaz, Card, Russel, 2010).

2011 yılında aynı araştırmanın devamı niteliğinde yapılan bir başka çalışmada cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği sebebiyle zorbalığa uğramanın uzun dönemli etkilerine bakılmış ve 13-19 yaş aralığında okulda cinsel yönelim veya cinsiyet kimlikleri sebebiyle zorbalığa uğrayan LGBT bireylerin 21-25 yaş aralığında yüksek düzeyde depresif semptomlara ve intihar düşüncesine sahip oldukları bulunmuştur (Russel, Ryan, Toomey, Diaz, Sanchez, 2011).

2018 yılında Nijerya’da yapılan bir çalışmada homoseksüel ve heteroseksüel erkeklerin depresyon düzeyleri karşılaştırılmış, homoseksüel erkeklerin heteroseksüel erkeklere göre 4 kat daha depresif olduğu bulunmuştur (Oginni, Mapayi, Akinsulore, Afolabi, 2018).

44 Avrupa ülkesinde 85,301 gay ve biseksüel bireyler ile yapılan bir başka çalışmada cinsel yönelimleri dolayısıyla zorbalığa uğramış olmanın yaşam tatminine etkisine bakılmıştır. Cinsel yönelimi dolayısıyla zorbalığa uğramış olmanın kişinin yaşam tatmini seviyesini düşürdüğü ortaya konmuştur (Petrou, Lemke, 2018). Küba, Norveç, Hindistan ve Güney Afrika’dan LGB ve heteroseksüel katılımcılar ile yapılan

bir araştırmada ise heteroseksüel bireylerin yaşam tatmini düzeyleri LGB bireylere göre anlamlı derece yüksek olarak bulunmuştur. Bunun yanı sıra eşcinselliği daha çok kabullenen ölkelerin LGB vatandaşlarının yaşam tatmini düzeylerinin daha yüksek olduğu, eşcinselliğin tabu olduğu ölkelerin LGB vatandaşlarının yaşam tatmini düzeylerinin ise daha düşük olduğu saptanmıştır (Traeen, Martinussen , Vitterso, Saini, 2009).

Türkiye’de son yıllarda LGBT+ bireyleri içeren çalışmalar artmıştır, çalışmalar genellikle toplumun çeşitli kesimlerinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dair yargılarını ve LGBT+ bireylere karşı tutumlarını ya da LGBT+ kimliğine sahip olan bireylerin günlük yaşamda karşılaştıkları zorlukları ölçmektedir ( Çırakoğlu, 2006; Ördk, 2014; Korkmaz, Ünal, 2015; Dürüst, Çağlar, 2015; Eslen- Ziya, Koç, 2016; Saraç, Toprak, 2017; Cesur- Kılıçarslan, Işık, 2017). Türkiye’de LGBT+ bireylerin psikolojik iyi olma hali üzerine yapılan sayılı çalışma bulunmaktadır ( Bağ, Gençdoğan, Reis, Kılıç, 2005; Yalçınoğlu, Önal, 2015).

Buradan hareketle bu çalışma Türkiye örneklemini üzerinden LGBT+ bireylerin psikolojik iyi olma halini göstermesi ve bu konuda neler yapılabileceğine, nasıl önlemler alınabileceğine katkı sağlaması açısından önemlidir.

## BÖLÜM 2

### AMAÇ VE HİPOTEZLER

#### 2.1. Amaç

Ötekileştirmenin ruh sağlığı ve dünyayı algılama biçimi üzerindeki olumsuz etkileri bilinmektedir (Pascoe ve Smart Richman, 2009 ; Schmitt ve ark., 2014). LGBT+ bireyler çocukluklarından itibaren toplum tarafından üretilmiş ikili cinsiyet sistemine dayalı heteronormatif rollere uymamaları sebebiyle ötekileştirmeye maruz kalırlar (Schellenberg ve Kaiser, 2018). Toplum tarafından yapılan bu ötekileştirme, aile içerisinde başlayarak kişinin sosyal yelpazesinin genişlemesiyle birlikte akademik yaşantı, iş hayatı vb. olmak üzere tüm yaşam alanlarına yayılır (Almedia, 2009 ; Altunpolat, 2014 ; Erdoğan, 2015 ; Howell, 2018). Bu durum LGBT+ bireylerin ruh sağlıkları üzerinde olumsuz etkiler yaratır ve depresyon düzeylerini artmasına neden olur (Deeanna ve ark., 2012). Bireyin geleneksel cinsiyet rollerine olan uyumu ile toplumdaki dışlanma oranı arasında ters orantılı bir ilişki mevcuttur, uyum ne kadar az ise dışlanma oranı o kadar fazla olacak, bu da kişinin depresif semptomlarının fazlalaşmasına neden olacaktır (Safren, Heimberg, 1999). LGBT+ bireylerin kendilerini kabul etme sürecinde de büyük zorluk yaşamaları muhtemeldir. Bu durumu toplumsal öğretiler, gelenekler ve içselleştirilmiş homofobi gibi aslında yine toplum tarafından oluşturulmuş yapılara bağlayabiliriz (Woodford, Kulick, Sinko, Hong, 2014). Kişi özellikle ergenlik dönemindeyse genellikle kendini yalnız hissetme ve kimliğinden utanç duyma eğilimindedir (Uluyol, 2016). Tüm bu süreçle tek başına mücadele etmek durumunda olmak depresyonun oluşmasına zemin hazırlayabilir. Literatür verileri incelendiğinde depresyonla yakında ilişkili olduğu düşünülen bir diğer kavram ise yaşam tatmini olmuştur. (Honkanen, Kaprio, Honkanen, Viinamaki, Koskenvio, 2004; Nes, Czajkowski, Roysamb, Orstavik, Tambs, Reichborn-Kjennerud, 2012; Saunders, Roy, 1999; Milevsky, Schlecheter, Netter, Keehn, 2006).

Söz konusu çalışmalardan elde edilen verilere göre depresyon düzeyi yükseldikçe yaşam tatmininin düştüğü bilinmektedir.

Ülkemizde LGBT+ kimliğiyle alakalı yapılan çalışmaların kısıtlı olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum Türkiye'de LGBT+ kimliğine sahip olmanın halen bir tabu olarak görülmesine bağlanabilir (Engin, 2015). Ülkemiz özelinde bakıldığında bu tip çalışmalar akademik alanda LGBT+ kimliğinin görünürlüğünün artması ve cinsel azınlık grubundaki bireylerin yaşadıkları ruh sağlığı problemleri ile ilgili önleyici çözümlere odaklanması açılarından önemlidir. Bu çalışmanın amacı son ergenlik dönemindeki bireylerin cinsel yönelimleriyle yaşam tatminleri arasındaki ilişkide depresyon düzeylerinin aracı rolünü saptamaya çalışarak konuyla ilgili özellikle ülkemizdeki kısıtlı literatüre katkı sağlamak, araştırmaların çeşitlendirilmesine katkıda bulunmak ve ruh sağlığı alanında alınabilecek olan önlemlere dikkat çekmektir.

## **2.2. Araştırmanın Hipotezleri**

1- LGB bireylerin depresyon düzeyleri ve yaşam tatmini oranları heteroseksüel bireylerden anlamlı olarak farklılaşacaktır. Bu doğrultuda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir;

A) LGB bireylerin depresyon düzeyi heteroseksüel bireylere oranla daha yüksektir.

B) LGB bireylerin yaşam tatmini oranları heteroseksüel bireylere göre daha düşüktür.

2- Katılımcıların cinsel yönelimleri ile yaşam tatminleri arasındaki ilişkide depresyon düzeyleri anlamlı bir aracı etkiye sahiptir. Bu doğrultuda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir;

A) Cinsel yönelim depresyon düzeyi üzerinde anlamlı bir yordayıcıdır.

B) Cinsel yönelim yaşam tatmini üzerinde anlamlı bir yordayıcıdır.

C) Depresyon yaşam tatmini üzerinde anlamlı bir yordayıcıdır.

D) Depresyon düzeyi ve cinsel yönelimin etkileşimlerinin ortak etkisi yaşam tatmini üzerinde anlamlı bir yordayıcıdır.

E) Cinsel yönelimin yaşam tatmini üzerindeki yordayıcı etkisinde, depresyonun aracı rolü kontrol edildiğinde cinsel yönelimin yordayıcılık etkisi azalacaktır.

3- Katılımcıların depresyon düzeyi ve yaşam tatmini ölçeklerinden elde ettikleri veriler katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre anlamlı olarak farklılaşacaktır. Bu doğrultuda geliştirilen işlemsel hipotezler şu şekildedir;

A) Katılımcıların depresyon düzeyleri sosyo-demografik özelliklerinden yaşa, cinsel kimliğe, cinsel yönelime, ailenin cinsel yönelimi bilip bilmemesine ve nasıl karşıladığına, kardeş sayısına, eğitim durumuna, anne ve/veya babanın hayatta olup olmamasına, anne ve/veya babanın öz veya üvey olmasına, anne ve babanın eğitim durumlarına, anne ve babanın çalışma durumlarına ve ailenin toplam aylık gelirine göre anlamlı olarak farklılaşacaktır.

B) Katılımcıların yaşam tatmini düzeyleri sosyo-demografik özelliklerinden yaşa, cinsel kimliğe, cinsel yönelime, ailenin cinsel yönelimi bilip bilmemesine ve nasıl karşıladığına, kardeş sayısına, eğitim durumuna, anne ve/veya babanın hayatta olup olmamasına, anne ve/veya babanın öz veya üvey olmasına, anne ve babanın eğitim durumlarına, anne ve babanın çalışma durumlarına ve ailenin toplam aylık gelirine göre anlamlı olarak farklılaşacaktır.

## BÖLÜM 3

### YÖNTEM

#### 3.1. Katılımcılar

##### 3.1.1. Katılımcı Verilerinin Toplanması

Araştırmada örneklem uygun örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Araştırmanın örneklemini çoğunlukla internet üzerinden, çeşitli LGBTİ+ organizasyonlarından ve üniversitelerden toplanmıştır. Son yılların literatür verilerine bakıldığında birçok araştırmada 18-24 yaş aralığı son ergenlik dönemi olarak ele alınmıştır, bu durumun nedeni olarak günümüz dünyasında eğitim süresi, maddi bağımsızlık, ebeveynden ayrı yaşamak ve evlenmek gibi yaşam olaylarının artık daha geç yaşlarda gerçekleşmesi gösterilmektedir (Patton GC, Coffey C, Sawyer SM, Viner RM, Haller D, Bose K, Vos T, Fergusson J, Mathers CD., 2009; Sawyer SM, Azzopardi PS, Wickremarathne D, Patton GC., 2018). Bu güncel bakış açısından yola çıkarak bu araştırmada son ergenlik dönemindeki bireylerin yaş aralığı 18-24 yaş olarak alınmış, araştırmanın örneklemini 18-24 yaş aralığında son ergenlik döneminde olan LGB ve heteroseksüel bireylerden oluşmaktadır.

- İşleme Kriterleri
  - 18-24 yaş aralığında olmak
  - Heteroseksüel, homoseksüel veya biseksüel olmak
  - Cinsiyet kimliğinin biyolojik/atanmış cinsiyet kimliği ile örtüşmesi
- Dışlama Kriterleri
  - 18 yaşından küçük veya 24 yaşından büyük olmak
  - Transseksüel cinsiyet kimliğine sahip olmak
  - Cinsel yönelimin heteroseksüel, homoseksüel veya biseksüel olmaması

### **3.1.2. Katılımcıların Demografik Özellikleri**

Araştırmaya katılan 606 kişinin sosyodemografik özellikleri aşağıdaki tablolarda ( Bkz.: tablo 1,2,3,4,5) verilmiştir. Araştırmaya toplamda 745 kişi katılmıştır fakat işleme kriterlerine uymayan 139 kişi analize dâhil edilmemiştir. Bu katılımcılardan 22'si cinsiyet kimliğini 117'si ise cinsel yönelimini “diğer” olarak tanımladıkları için elde edilen veriler araştırmaya dâhil edilememiştir.

Tablo 1:

*Sosyo-demografik özellikler*

		n	%
Cinsiyet	Kadın	430	71,0
	Erkek	176	29,0
Yaş	18	145	24,0
	19	142	23,4
	20	86	14,2
	21	75	12,4
	22	38	6,3
	23	57	9,4
	24	63	10,4
	Yok	85	14,0
Kardeş sayısı	2	284	47,0
	3	153	25,0
	4	54	9,0
	5 ve üzeri	30	5,0
	Ortaokul	14	2,0
Eğitim düzeyi	Lise	460	76,0
	Ön lisans	37	6,0
	Lisans	95	16,0

Tablo 1'deki verilere bakıldığında katılımcıların %71'inin (n=430) kadın, %29'unun (n=176) erkek olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımları incelendiğinde %24'ünün (n=145) 18 yaşında, %23,4'ünün (n=142) 19 yaşında, %14,2'sinin (n=86) 20 yaşında, %12,4'ünün (n=75) 21 yaşında, %6,3'ünün (n=38) 22 yaşında, %9,4'ü (n=57) 23 yaşında ve %10,4'ünün (n=63) 24 yaşında olduğu görülmektedir. Katılımcıların %47'sinin (n=284) 2 kardeşi, %25'inin (n=153) 3 kardeşi, %9'unun (n=54) 4 kardeşi ve %5'inin (n=30) 5 ve üzerinde kardeşi bulunmaktadır, bununla birlikte katılımcıların %14'ünün (n=85) kardeşi bulunmamaktadır. Katılımcıların eğitim düzeyi bilgileri en son mezun oldukları



okula göre alınmıştır buna göre; %2'si (n=14) ortaokul, %76'sı (n=460) lise, %6'sı (n=37) ön lisans ve %16'sı (n=95) lisans düzeyinde eğitim aldıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 2:

*Anne/baba yaşam ve özlük durumları*

	n	%	
Anne/baba sağ durum	İkisi de hayatta	576	95,0
	İkisi de vefat	1	0,2
	Anne hayatta	20	3,3
	Baba hayatta	9	1,5
Özlük durumu	İkisi de öz	602	99,3
	İkisi de üvey	1	,2
	Baba öz anne üvey	2	,3
	Anne öz baba üvey	1	,2

Tablo 2'deki verilere bakıldığında katılımcıların %95'i (n=576) ebeveynlerinin ikisinin de hayatta olduğunu, %3.3'ü (n=20) sadece annelerinin hayatta olduğunu, %1.5'i (n=9) sadece babalarının hayatta olduğunu, %0.2'si (n=1) ise her iki ebeveyninin de vefat ettiğini belirtmiştir. Katılımcıların %99'u (n=602) ebeveynlerinin öz olduklarını, %0.2'si (n=1) sadece annelerinin öz olduğunu, %0.3'ü (n=2) sadece babalarının öz olduğunu, %0.2'si (n=1) ise her iki ebeveyninin de üvey olduğunu belirtmiştir.

Tablo 3:

*Anne/Babaya ait eğitim ve çalışma durumları*

		Anne		Baba	
		n	%	n	%
Eğitim	Okuma yazması yok	9	1,5	18	3,0
	Okuma yazması var	17	3,0	19	3,1
	İlkokul mezunu	127	21,0	111	18,0
	Ortaokul mezunu	110	18,0	94	15,5
	Lise mezunu	162	27,0	173	28,5
	Lisans mezunu	153	25,0	150	25,0
	Lisansüstü mezunu	28	4,5	41	7,0
Çalışma durumu	Çalışıyor	244	40,0	432	71,0
	Çalışmıyor	289	48,0	42	7,0
	Emekli	73	12,0	131	22,0

Tablo 3'deki verilere bakıldığında katılımcılarının annelerinin %21'i (n=127) ilkokul, %18'i (n=110) ortaokul, %27'si (n=162) lise, %25'i (n=153) lisans ve %4,5'i (n=28) lisansüstü mezunuyken, %3'ü (n=17) sadece okur-yazar ve %1,5'i (n=9) ise okur-yazar değildir.

Katılımcıların babalarının %18'i (n=111) ilkokul, %15,5'i (n=94) ortaokul, %28,5'i (n=173) lise, %25'i (n=150) lisans ve %7'si (n=41) lisansüstü mezunuyken, %3,1'i (n=19) okur-yazar ve %3'ü (n=18) ise okur-yazar değildir.

Tablo 4:

*Cinsel yönelim, ebeveynlerin haberdar olması ve tepkileri*

		n	%
Cinsel yönelim	Lezbiyen	57	9,0
	Gay	83	14,0
	Biseksüel	141	23,0
	Heteroseksüel	325	54,0
Ebeveynlerin cinsel yönelimden haberdar olma	Evet	429	71,0
	Hayır	177	29,0
Evet ise tepkileri	İyi	54	47,0
	Kötü	16	14,0
	Tepkisiz	44	39,0

Tablo 4'deki verilere bakıldığında katılımcıların %9'unun (n=57) lezbiyen, %14'ünün (n=83) gay, %23'ünün (n=141) biseksüel ve %54'ünün (n=325) ise heteroseksüel olduğu görülmektedir. Katılımcıların %71'i (n=429) ebeveynlerinin cinsel yönelimlerini bildiğini; cinsel yönelimden haberdar olan ebeveynlerin %47'sinin (n=54) bu durumu iyi karşıladığı, %14'ünün (n=16) kötü karşıladığı ve %39'unun (n=44) ise tepkisiz kaldığını belirtmiştir.

Tablo 5:

*Aylık gelir durumu*

		n	%
Aylık gelir	3000 TL altı	161	26,0
	3001-5000	210	35,0
	5001 ve üzeri	235	39,0

Tablo 5’deki verilere katılımcıların aylık gelirleri değerlendirildiğinde, %26’sı (n=161) 3000 TL’nin altında, %35’i (n=210) 3000-5000 TL arasında, %39’u (n=235) ise 5000 TL ve üzerinde aylık gelirleri olduğunu belirtmiştir.

### **3.2. Veri Toplama Araçları**

#### **3.2.1. Sosyodemografik Özellikler ve Veri Formu**

Araştırmacı tarafından geliştirilen bu anket ile son ergenlik dönemindeki bireylerin kişisel ve sosyal özelliklerinin saptanması hedeflenmiştir. Anket bireyin doğum tarihi, cinsiyeti, cinsel yönelimi, aile yapısı, eğitim düzeyi gibi bilgilere ulaşmak için uygulanmıştır.

#### **3.2.2. Yaşam Tatmini Ölçeği**

Deiner, Emmons, Larsen ve Griffin (1983) tarafından geliştirilen ve Dağlı ve Baysal (2016) tarafından Türkçe’ye uyarlanan Yaşam Tatmini Ölçeği kullanılmıştır. Toplam 5 maddeden oluşan ölçek likert tipidir ve 7 aralığa sahiptir (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 7= Tamamen Katılıyorum). Deiner ve arkadaşları ölçeğin test tekrar güvenilirliğini .82 ve Cronbach Alfa iç tutarlılık kat sayısı .87 olarak bulmuştur (Deiner ve ark., 1985). Ölçeğin Türkiye örneklemindeki geçerlik güvenilirlik çalışması Dağlı ve Baysal tarafından yapılmış ve Cronbach Alfa iç tutarlılık kat sayısı .88, test tekrar güvenilirliği ise .97 olarak bulunmuştur (Dağlı ve Baysal, 2016). Bizim çalışmamızın örneklemini üzerinde yapılan güvenilirlik analizine göre ise Cronbach Alpha değeri .83 olarak bulunmuştur.

#### **3.2.3. Beck Depresyon Envanteri**

Araştırmada Beck, Ward, Mendolson, Mock ve Erbaugh (1961) tarafından geliştirilen ve Hisli (1989) tarafından Türkçe’ye uyarlanan Beck Depresyon Envanteri kullanılmıştır. Toplam 21 maddeden oluşan ölçeğin puan aralığı 0-63’tür. Depresyon derecesi; 0-9 minimal depresyon, 10-16 hafif depresyon, 17-29 orta depresyon ve 30-63 arası şiddetli depresyon şeklinde sınıflandırılır. Ölçme aracında alınan puanların yüksekliği depresyon düzeyinin yüksekliğini belirtmektedir. Beck ve arkadaşları ölçeğin iki yarım test güvenilirliği katsayısını .86 olarak bulmuştur (Beck ve ark., 1961). Ölçeğin Türkiye örneklemindeki geçerlik güvenilirlik çalışması Hisli tarafından madde analizi ve yarıya bölme teknikleriyle yapılmış ve korelasyon kat sayıları sırasıyla  $r = .80$  ve  $r = .74$  olarak bulunmuştur (Hisli,1989). Bizim çalışmamızın örneklemini

üzerinde yapılan güvenilirlik analizine göre ise Cronbach Alpha değeri .90 olarak bulunmuştur.

### **3.3. İşlem**

Araştırmanın kurgulanmasının ardından etik kurul dosyası oluşturularak FMV Işık Üniversitesi etik kuruluna sunulmuştur, etik kurulun araştırmaya onay vermesinin ardından örneklem oluşturmak adına araştırmada kullanılacak olan ölçekler ile internet üzerinden anket oluşturulmuştur. Ardından çeşitli LGBT+ dernekleri, LGBT+ bireylere özel tanışma siteleri, sosyal medya, LGBT+ hakları aktivistleri aracılığı ile internet üzerinden veri toplanmaya başlanmıştır. Bunun yanı sıra İstanbul Okan Üniversitesi ve çeşitli LGBT+ organizasyonlarından da kâğıt üzerinden veri toplanmıştır.

Katılımcıların araştırma örneklemine dahil edilebilmeleri için 18-24 yaş aralığında olma, cinsel yöneliminin LGB veya heteroseksüel olması şartları aranmıştır. İnternet üzerinden katılan katılımcılara ön yazı ile diğer katılımcılara ise sözel olarak araştırmanın içeriği anlatılmış ve katılmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Araştırmada bulunmak isteyen katılımcılar öncelikle Bilgilendirilmiş Onam Formu, Sosyodemografik Özellikler ve Veri Formu, Beck Depresyon Ölçeği ve Yaşam Tatmini Ölçeğini doldurmuşlardır. Katılımcılar araştırma ile ilgili soruları olması halinde istedikleri zaman iletişime geçebilecekleri konusunda bilgilendirilmiştir. Veri toplama süreci 8 ay sürmüş, bu süreçte toplam 745 katılımcıya ulaşılmıştır. Bu sürecin ardından istatistiksel analiz sürecine başlanmıştır.

### **3.4. Veri Analizi**

606 katılımcıdan toplanan veriler “SPSS 22.0 İstatistiksel Veri Analizi Programı” kullanılarak değerlendirilmiştir. Öncelikle katılımcıların cinsel yönelimleri, depresyon ve yaşam tatmini düzeyleri arasındaki ilişkilere odaklanılmış ve bu ilişkide depresyon düzeyinin medyatör görevinde olup olmadığı sınıanmıştır. Modelin yordanan değişkeni yaşam tatmini düzeyi, yordayıcı değişkeni cinsel yönelim ve medyatör değişkeni depresyon düzeyi olarak belirlenmiştir.

Medyatör etki analizinin yapılabilmesi için 4 koşulun sağlanması gerekir. Baron ve Kenny'nin (1986) isimlendirdiği 4 koşulun yerine getirilip getirilmediği kontrol edilmiştir (Baron ve Kenny,1986).

Bu koşullara göre;

- 1) Yordayıcı değişken ile yordanan değişken arasındaki korelatif ilişkinin anlamlı olması.
- 2) Yordayıcı değişken ile medyatör değişken arasındaki ilişkinin anlamlı olması.
- 3) Yordayıcı ve medyatör değişkenin yordanan değişken üzerindeki etkisinin anlamlı olması.
- 4) Medyatör değişken kontrol edildiğinde yordayıcı değişken ile yordanan değişken arasındaki korelatif etkinin anlamsız olması beklenir (Baron ve Kenny,1986).

Buradan hareketle değişkenler arasındaki ilişkinin medyatör etki analizine uygunluğunu denetlemek adına “Pearson Korelasyon Analizi” yapılmıştır. Medyatör etki analizi için ise doğrusal hiyerarşik medyatör regresyon analizleri yurutulmuştur.

Bunun yanı sıra sosyodemografik verilerin bağımlı ve bağımsız değişkenler üzerindeki etkisini saptamak adına T testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

## BÖLÜM 4

### BULGULAR

#### 4.1. Temel Amaçların Sınanması; Cinsel Yönelim, Yaşam Tatmini ve Depresyon Değişkenleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

##### 4.1.1. Temel Amaçların Sınanması; Cinsel Yönelim, Yaşam Tatmini ve Depresyon Değişkenleri Arasındaki Korelatif İlişkiler

Araştırmanın bu kısmında cinsel yönelim, yaşam tatmini ve depresyon arasındaki korelatif ilişkilere odaklanılmıştır. Tablo 1’de cinsel yönelim ve yaşam tatmini düzeyi, cinsel yönelim ve depresyon şiddeti ve son olarak yaşam tatmini düzeyi ve depresyon şiddeti arasındaki korelatif ilişkilere yer verilmiştir.

Tablo 1:

*Yaşam tatmini ile depresyon düzeyleri ve cinsel yönelim arasındaki korelasyon analizi*

	Cinsel yönelim	Yaşam tatmini	Beck depresyon
Cinsel yönelim	1,000		
Yaşam tatmini	-,189**	1,000	
Beck depresyon	,256**	-,515**	1,000

Pearson korelasyon, \*\* $p \leq 0,01$

Araştırmanın istatistiksel analizinde cinsel yönelimi LGB olan bireylere 1 rakamı cinsel yönelimi heteroseksüel olan bireylere 0 rakamı verilmiştir, bu doğrultuda yaşam tatmini, depresyon ve cinsel yönelimler arasındaki ilişki değerlendirildiğinde;

Yaşam tatmini ile cinsel yönelim arasında negatif yönlü, zayıf düzeyde ( $r: -0,189$ ) ve anlamlı bir ilişki vardır ( $p \leq 0,01$ ). Diğer bir deyişle araştırmanın bu bölümden elde edilen veriler yorumlandığında cinsel yönelimi LGB olan bireylerin yaşam tatmini düzeyleri azalmaktadır.

Depresyon düzeyi ile cinsel yönelim arasında pozitif yönlü, zayıf düzeyde ( $r: 0,256$ ) ve anlamlı bir ilişki vardır ( $p \leq 0,01$ ). Cinsel yönelimi LGB olan bireylerin depresyon şiddetleri artış göstermektedir.

Yaşam tatmini ile depresyon düzeyi arasında ise negatif yönlü, normal düzeyde ve anlamlı bir ilişki vardır ( $p \leq 0,01$ ). Bireylerin yaşam tatmin düzeyleri artış gösterdikçe depresyon düzeyleri azalacaktır.

#### **4.1.2 Cinsel Yönelimin Yaşam Tatmini ve Beck Depresyon Ölçeklerinden Alınan Puanlar Üzerindeki Etkisinin İncelenmesine İlişkin Bulgular**

Araştırmanın bu kısmında cinsel yönelimin depresyon ve yaşam tatmini üzerindeki etkisi incelenmiştir. Öncelikle Tablo 2’de katılımcıların Yaşam Tatmini ve Beck Depresyon Ölçeklerine ait normal dağılım analizleri, ardından Tablo 3’te katılımcıların Yaşam Tatmini ve Beck Depresyon Ölçeklerinden aldıkları puanlara dair istatistiksel analizler ve son olarak Tablo 4’de Yaşam Tatmini ve Beck Depresyon Ölçeklerinden alınan puanların cinsel yönelime göre karşılaştırıldığı istatistiksel analizlere yer verilmiştir.

Tablo 2:

*Kişilerin yaşam tatmini ve beck depresyon ölçeklerine ait normal dağılım analizi*

ölçek	Shapiro-Wilk			Skewness (Çarpıklık)	Kurtosis (Basıklık)
	Statistic	df	p		
Yaşam tatmini	,990	606	,090	-,104	-,203
Beck depresyon	,938	606	,000	,910	,636

Yaşam Tatmini ve Beck Depresyon Ölçeklerinin değerlerine yönelik normallik dağılımı değerlendirildiğinde; Yaşam Tatmini Ölçeği dışındaki değerler normal dağılım göstermemiştir ( $p < 0,05$ ). Puanların normal dağılım göstermemesine rağmen normal dağılımın diğer varsayımları olan basıklık ve çarpıklık değerlerinin



$\pm 1,5$  arasında olması ve örneklem hacminin 30 kişinin üzerinde olması sebebiyle Yaşam Tatmini ve Beck Depresyon Ölçeklerinin değerlerinin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir (Tabachnick ve ark.,2013).

Tablo 3:

*Yaşam tatmini ve Beck Depresyon Ölçeklerinden alınan puanlara dair tanımlayıcı istatistikler*

Ölçek	N	$\bar{x}$	S.S.	Min.-maks.
Yaşam tatmini	606	15,58	4,07	5-25
Beck depresyon	606	16,44	11,44	0-61

Tablo 3’te görüldüğü gibi katılımcıların Yaşam Tatmini ve Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları puanlara dair tanımlayıcı istatistikleri değerlendirildiğinde, ortalama yaşam tatmini puanı 15,58 (M=15,58, S.D.=4.07), ortalama depresyon puanı ise 16,44 (M=16,44, S.D.=11,44) olarak bulunmuştur.

Tablo 4:

*Kişilerin yaşam tatmini ve depresyon düzeylerinin cinsel yönelimlerine göre karşılaştırılması*

Ölçek	Cinsel yönelim <sup>1</sup>	n	Ort.	T	P
Beckdepresyon	LGB	281	19,59±12,19	6,513	0,000*
	Heteroseksüel	325	13,72±10,00		
Yaşam tatmini	LGB	281	14,75 ± 4,13	-4,726	0,000*
	Heteroseksüel	325	16,30 ± 3,89		

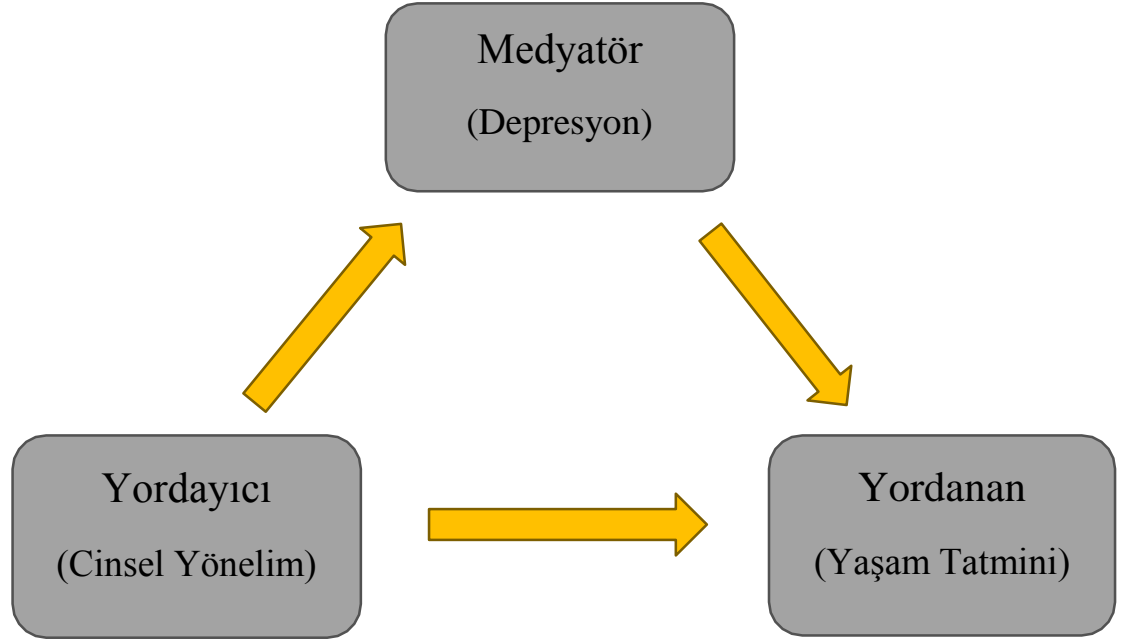
<sup>1</sup>Bağımsız örneklem t testi, \*p≤0,05

Tablo 4'te görüldüğü gibi cinsel yönelime göre Beck Depresyon Ölçeğinden alınan puanlar karşılaştırıldığında, yönelimi LGB (M=19.59, S.D.= 12.19) olan bireylerin Beck Depresyon Ölçeğinden elde ettikleri puanları ile cinsel yönelimi heteroseksüel olan bireylerin (M=13,72, S.D.= 10,00) ortalama puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı ve cinsel yönelimi LGB olan bireylerin depresyon düzeylerinin heteroseksüel bireylere göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur ( $p<.05$ ).

Cinsel yönelime göre Yaşam Tatmini Ölçeğinden alınan puanlar karşılaştırıldığında ise, cinsel yönelimi LGB olan bireylerin (M= 14.75, S.D.=4,13) Yaşam Tatmini Ölçeğinden elde ettikleri puanları ile cinsel yönelimi heteroseksüel olan bireylerin (M=16,30, S.D.=3,89) ortalama puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı ve cinsel yönelimi LGB olan bireylerin yaşam tatmini düzeylerinin heteroseksüel bireylere göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur ( $p<.05$ ).

#### **4.13 Cinsel Yönelim ve Yaşam Tatmini arasındaki İlişkide Depresyonun Aracı Etkisinin İncelenmesine Dair Bulgular**

Bu kısımda cinsel yönelim, yaşam tatmini ve depresyon arasındaki ilişkilere odaklanılmıştır. Şekil 1'de gösterildiği gibi depresyonun cinsel yönelim ve yaşam tatmini arasındaki ilişkide medyatör (aracı) rolünde olup olmadığının test edildiği bu analizde yordanan değişken yaşam tatmini düzeyi, yordayıcı değişken cinsel yönelim ve aracı değişken depresyon düzeyi olarak belirlenmiştir. Cinsel yönelim regresyon analizine dâhil edilirken iki kategoriye ayrılmıştır; lezbiyen, gay ve biseksüel bireyler birinci kategoriye, heteroseksüel bireyler ise ikinci kategoriye oluşturmaktadır.



Şekil 1:

*Cinsel Yönelim ve Yaşam Tatmini Arasındaki İlişkide Depresyonun Aracı Etkisi*

Tablo 5:

*Yaşam tatmini üzerinde cinsel yönelimin yordayıcı etkisinde depresyonun aracı rolü*

	Bağımsız Değişkenler	B	Sh	$\beta$	t	p
Adım 1 Yaşam tatmini (bağımlı değişken)	Cinsel yönelim	-1,541	0,326	-0,189	-4,726	0,000
	R = 0.189, R <sup>2</sup> =0.036, F=22,333*					
Adım 2 Depresyon (bağımlı değişken)	Cinsel yönelim <sup>1</sup>	5,871	0,901	0,256	6,513	0,000
	R = 0.256, R <sup>2</sup> =0.066, F=42.419*					
Adım 3 Yaşam tatmini (bağımlı değişken)	Depresyon	-0,184	0,012	-0,515	-14,784	0,000
	R = 0.515, R <sup>2</sup> =0.266, F=218,553*					
Yaşam tatmini (bağımlı değişken)	Depresyon + Cinsel yönelim	-0,178	0,013	-0,500	-13,88	0,000
	R = 0.519, R <sup>2</sup> =0.269, F=111,034*					
Adım 4 Yaşam tatmini (bağımlı değişken)	Depresyon (aracı değişken) Cinsel Yönelim (depresyon kontrol edildiğinde)	-1,045 -0,496	0,177 0,294	-0,128 -0,061	3,205 -1,688	0,000 0,092
	R = 0.483, R <sup>2</sup> =0.233, F=192,649*					

<sup>1</sup>LGB ve Heteroseksüel bireyler, \*p<0,05

Tablo 5'te görüldüğü üzere;

Araştırmanın temel hipotezlerinin sınıandığı bu adımda yordayıcı değişken olan cinsel yönelimin yordanan değişken olan yaşam tatmini üzerindeki etkisinin anlamlılığına odaklanılmış, bu doğrultuda regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen verilere göre cinsel yönelimin yaşam tatminini anlamlı düzeyde yordadığı ( $\beta = -0,189$ ,  $p \leq 0,05$ ) ve varyansın %3'ünü açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır.

İkinci adımda yordayıcı değişkenin aracı değişken üzerindeki etkisinin anlamlılığına odaklanılmış, bu doğrultuda regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre cinsel yönelim depresyonu anlamlı düzeyde yordamakta ( $\beta = 0,256$ ,  $p \leq 0,05$ ) ve depresyon üzerindeki varyansın %7'sini açıklamaktadır.

Araştırmanın temel hipotezlerinin sınıandığı bir sonraki adımda ise depresyonun yaşam tatmini üzerindeki yordayıcı etkisi sınıanmış ve elde edilen sonuçlarda depresyonun yaşam tatminini için anlamlı bir yordayıcı olduğu ( $\beta = -0,515$ ,  $p \leq 0,05$ ) ve yaşam tatmini üzerindeki varyansın %27'sini açıkladığı görülmüştür.

Bir diğer adımda ise depresyonun ( $\beta = -0,500$ ) cinsel yönelim ( $\beta = -0,061$ ) ile birlikte yaşam tatmini üzerinde gerçekleştirdikleri ortak etkinin anlamlılığı sınıanmış, cinsel yönelimin depresyon ile birlikte yaşam tatminini anlamlı olarak yordadığı ( $p < 0,05$ ) ve yaşam tatmini üzerindeki varyansın %27'sini açıkladığı görülmüştür.

Cinsel yönelim ile yaşam tatmini arasındaki ilişkide depresyonun aracılık rolünün yordanmasına ilişkin regresyon analizinde; Baron ve Kenny'nin belirlediği koşullara göre medyatör etkiden bahsedebilmek için aracı değişkenin etkisi kontrol edildiğinde yordayıcı değişkenin yordanan değişken üzerindeki etkisini kaybetmesi gerekmektedir. Son adımda depresyonun ( $\beta = -0,128$ ,  $p \leq 0,05$ ) yaşam tatmini üzerindeki etkisi kontrol edildiğinde cinsel yönelimin ( $\beta = -0,061$ ,  $p \leq 0,092$ ) anlamlı yordayıcı etkisini kaybettiği görülmüştür. Bu doğrultuda tam bir medyatör etkiden bahsedebilmek adına Sobel Z Testi uygulanmış ve elde edilen verilere göre cinsel yönelim ile yaşam tatmini arasındaki ilişkide depresyonun medyatör rolünün tam etkin olduğu saptanmıştır (Sobel  $z = -5,884$ ,  $p: 0,000 \leq 0,05$ ).

#### **414 Yaşam Tatmini ve Beck Depresyon Ölçeklerinden Alınan Puanların Sosyodemografik Verilere Göre İncelenmesi**

Araştırmanın bu bölümünde literatürdeki verilere göre yaşam tatmini ve depresyon ile ilişkili olduğu düşünülen sosyodemografik değişkenlerin etkileri T Testi ve Tek Yönlü Varyans (ANOVA) analizi uygulanarak elde edilmiştir. Öncelikle Tablo 6'da sosyodemografik değişkenlerin yaşam tatmini üzerindeki etkilerinin ölçüldüğü istatistiksel analizlere, ardından Tablo 7'de sosyodemografik değişkenlerin depresyon üzerindeki etkilerinin ölçüldüğü istatistiksel analizlere yer verilmiştir.

Tablo 6:

Katılımcıların Yaşam Tatmini Ölçeğinden aldığı puanlarının sosyo-demografik özelliklere göre karşılaştırılması

		Yaşam tatmini		t/F	P
		n	$\bar{x} \pm S.S.$		
Yaş <sup>1</sup>	18	145	15,06 ± 3,93	1,079	0,374
	19	142	15,46 ± 4,11		
	20	86	16,28 ± 3,18		
	21	75	15,63 ± 4,21		
	22	38	16,00 ± 5,19		
	23	57	15,33 ± 4,20		
	24	63	16,03 ± 4,33		
Cinsiyet <sup>2</sup>	Kadın	430	16,04 ± 3,98	<b>4,445</b>	<b>0,000*</b>
	Erkek	176	14,45 ± 4,09		
Cinsel yönelim <sup>1</sup>	Lezbiyen	57	15,25 ± 4,37	<b>9,060</b>	<b>0,000*</b>
	Gay	83	13,96 ± 4,27		
	Biseksüel	141	15,02 ± 3,92		
	Heteroseksüel	325	16,30 ± 3,89		
Cinsel yönelimden ebeveyn bilgi durumu <sup>2</sup>	Evet	429	15,92 ± 3,97	<b>3,246</b>	<b>0,001*</b>
	Hayır	177	14,75 ± 4,20		
Evet ise tepkisi <sup>1</sup>	İyi	54	15,56 ± 3,49	0,192	0,826
	Kötü	16	14,88 ± 4,35		
	Tepkisiz	44	15,45 ± 4,17		
Kardeş sayısı <sup>1</sup>	Yok	85	15,52 ± 4,52	0,734	0,569
	2	284	15,64 ± 3,94		
	3	153	15,69 ± 3,76		
	4	54	15,74 ± 4,19		
	5 ve üzeri	30	14,37 ± 5,23		
Anne eğitimi <sup>1</sup>	Lise altı	263	15,59 ± 4,20	2,455	0,062
	Lise mezunu	162	15,93 ± 4,05		
	Lisans mezunu	153	14,97 ± 3,81		
	Lisansüstü	28	16,86 ± 4,01		
Baba eğitimi <sup>1</sup>	Lise altı	242	15,63 ± 4,15	1,485	0,218
	Lise mezunu	173	15,57 ± 4,18		
	Lisans mezunu	150	15,21 ± 3,82		
	Lisansüstü	41	16,71 ± 3,97		
Anne çalışma durumu <sup>1</sup>	Çalışıyor	244	15,65 ± 4,14	1,63	0,197
	Çalışmıyor	289	15,73 ± 4,08		
	Emekli	73	14,78 ± 3,77		
Baba çalışma durumu <sup>1</sup>	Çalışıyor	432	15,72 ± 4,05	<b>3,435</b>	<b>0,033*</b>
	Çalışmıyor	42	14,00 ± 3,85		
	Emekli	131	15,64 ± 4,14		
Aylık gelir <sup>1</sup>	3000 TL altı	161	15,38 ± 4,42	2,030	0,132
	3000-5000 TL arası	210	15,27 ± 3,71		
	5000 TL ve üzeri	235	16,00 ± 4,12		

Tek yönlü Varyans analizi testi, <sup>2</sup>Bağımsız örneklem t testi, \*p≤0.05

Tablo 6'da da gösterildiği üzere araştırmanın betimsel analizlerinin değerlendirildiği bu bölümünde öncelikli olarak katılımcıların Yaşam Tatmini Ölçeğinden aldığı ortalama puanlar yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, ebeveynin cinsel yönelimden haberdar olması ve nasıl karşıladıkları, anne/babanın hayatta olup olmaması, anne/babanın öz olup olmaması, anne/babanın çalışma durumu, anne/babanın eğitimi, kardeş sayısı, aylık gelir, değerlendirilmiş, elde edilen verilere göre katılımcıların yaşam tatmini düzeylerinin cinsiyet, cinsel yönelim, ebeveynin cinsel yönelimden haberdar olması ve babanın çalışma durumu değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. ( $p \leq 0.05$ ).

Yaşam tatmini puanları cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde kadın katılımcıların ortalama yaşam tatmini puanının ( $M=16,04$ ,  $S.D.= 3,98$ ), erkek katılımcıların ortalama yaşam tatmini puanına göre ( $M=14,45$ ,  $S.D.=4,09$ ) anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür ( $p \leq 0,05$ ). Diğer bir deyişle, kadın katılımcıların yaşam tatmini düzeylerinin erkek katılımcılara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Cinsel yönelim gruplarında yaşam tatmini ortalama puanları için Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi ile gruplar arasındaki farklılıklar değerlendirildiğinde; cinsel yönelimi heteroseksüel ( $M=16,30$ ,  $S.D.= 3,89$ ) olan katılımcıların ortalama yaşam tatmini puanlarının cinsel yönelimi LGB ( $M= 14.75$ ,  $S.D.=4,13$ ) olan katılımcıların ortalama puanlarına göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir ( $p \leq 0,05$ ). Diğer bir deyişle heteroseksüel katılımcıların yaşam tatmini düzeylerinin biseksüel ve gay katılımcılara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Bir diğer adımda cinsel yönelimin ebeveyn tarafından bilinmesi durumunun yaşam tatmini ile ilişkisine odaklanılmış, cinsel yönelimleri ebeveynleri tarafından bilinen katılımcıların ortalama yaşam tatmini puanlarının ( $M=15,92$ ,  $S.D.=3,97$ ) cinsel yönelimleri ebeveynleri tarafından bilinmeyen katılımcıların ortalama yaşam tatmini puanlarından ( $M=14,75$ ,  $S.D.= 4,20$ ) anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür ( $p \leq 0,05$ ). Diğer bir deyişle cinsel yönelimleri ebeveynleri tarafından bilinen katılımcıların yaşam tatmini düzeylerinin cinsel yönelimleri ebeveynleri tarafından bilinmeyen katılımcılara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Bir sonraki adımda baba çalışma durumu ile yaşam tatmini arasındaki ilişki incelenmiş, babası çalışan katılımcıların ortalama yaşam tatmini puanlarının ( $M=15,72$ ,  $S.D.= 4,05$ ) babası çalışmayan katılımcıların ortalama yaşam tatmini puanlarından ( $M=14,00$ ,  $S.D.=3,85$ ) anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur ( $p \leq 0,05$ ).

Babası çalışan katılımcıların yaşam tatmini düzeylerinin babası çalışmayan katılımcılara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer yandan katılımcıların sosyodemografik özellikleri ile yaşam tatmini arasında anlamlı olduğu görülen başka ilişkilere rastlanmamıştır.



Tablo 7:

*Katılımcıların Depresyon düzeylerinin sosyo-demografik özelliklere göre karşılaştırılması*

		Depresyon		t/F	P
		N	$\bar{x} \pm S.S.$		
Yaş <sup>1</sup>	18	145	19,69 ± 12,29	<b>3,210</b>	<b>0,004*</b>
	19	142	16,43 ± 11,22		
	20	86	13,67 ± 10,46		
	21	75	15,45 ± 9,57		
	22	38	15,71 ± 11,94		
	23	57	14,72 ± 10,82		
	24	63	15,95 ± 12,23		
Cinsiyet <sup>2</sup>	Kadın	430	16,09 ± 10,9	-1,191	0,234
	Erkek	176	17,31 ± 12,65		
Cinsel yönelim <sup>1</sup>	Lezbiyen	57	18,96 ± 10,93	<b>14,236</b>	<b>0,000*</b>
	Gay	83	19,35 ± 13,00		
	Biseksüel	141	19,99 ± 12,24		
	Heteroseksüel	325	13,72 ± 10,00		
Cinsel yönelimden ebeveyn bilgi durumu <sup>2</sup>	Evet	429	15,17 ± 10,76	<b>-4,308</b>	<b>0,000*</b>
	Hayır	177	19,51 ± 12,44		
Evet ise tepkisi <sup>1</sup>	İyi	54	14,81 ± 11,07	2,156	0,121
	Kötü	16	21 ± 11,67		
	Tepkisiz	44	18,48 ± 12,88		
Kardeş sayısı <sup>1</sup>	Yok	85	17,52 ± 13,03	0,391	0,815
	2	284	16,61 ± 11,49		
	3	153	16,04 ± 11,68		
	4	54	15,43 ± 8,76		
	5 ve üzeri	30	15,67 ± 9,33		
Anne eğitimi <sup>1</sup>	Lise altı	263	15,56 ± 11,4	1,649	0,177
	Lise mezunu	162	16,16 ± 10,96		
	Lisans mezunu	153	17,99 ± 11,48		
	Lisansüstü	28	17,93 ± 13,75		
Baba eğitimi <sup>1</sup>	Lise altı	242	16,2 ± 11,34	0,563	0,640
	Lise mezunu	173	15,83 ± 11,69		
	Lisans mezunu	150	17,31 ± 11,1		
	Lisansüstü	41	17,27 ± 12,31		
Anne çalışma durumu <sup>1</sup>	Çalışıyor	244	17,09 ± 11,99	1,515	0,221
	Çalışmıyor	289	15,61 ± 10,94		
	Emekli	73	17,56 ± 11,41		
Baba çalışma durumu <sup>1</sup>	Çalışıyor	432	15,90 ± 11,59	2,548	0,079
	Çalışmıyor	42	19,74 ± 13,02		
	Emekli	131	17,23 ± 10,23		
Aylık gelir <sup>1</sup>	3000 TL altı	161	17,44 ± 12,69	0,849	0,428
	3000-5000 TL arası	210	16,18 ± 10,90		
	5000 TL ve üzeri	235	16,00 ± 11,00		

Tek yönlü Varyans analizi testi, <sup>2</sup>Bağımsız örneklem t testi, \*p≤0.05

Tablo 7’de gösterildiği üzere araştırmanın betimsel analizlerinin değerlendirildiği ikinci bölümünde katılımcıların Beck Depresyon Ölçeğinden aldığı ortalama puanlar yaş grupları, cinsel yönelim ve cinsel yönelimden ebeveynlerin haberdar olması değişkenleri arasında anlamlı farklılaştığı görülmüştür ( $p \leq 0.05$ ).

Depresyon puanları yaş değişkenine göre incelendiğinde, 18 yaşındaki katılımcıların ortalama depresyon düzeyi puanları ( $M=19,69$ ,  $S.D.= 12,29$ ) 20 yaşındaki katılımcıların ortalama depresyon düzeyi puanlarından ( $M=13,67$ ,  $S.D.= 10,46$ ) anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür ( $p \leq 0.05$ ). Diğer bir deyişle 18 yaşındaki katılımcıların depresyon düzeylerinin 20 yaşındaki katılımcılara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bir sonraki adımda depresyon puanları cinsel yönelim değişkenine göre incelendiğinde, cinsel yönelimi lezbiyen ( $M=18,96$ ,  $S.D.=10,93$ ), gay ( $M=19,35$ ,  $S.D.=13,00$ ) ve biseksüel ( $M=19,99$ ,  $S.D.=12,24$ ) olan katılımcıların ortalama depresyon düzeyi puanları, cinsel yönelimi heteroseksüel olan katılımcıların ortalama depresyon düzeyi puanlarından ( $13,72 \pm 10,00$ ) anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür ( $p \leq 0.05$ ). Diğer bir deyişle cinsel yönelimi lezbiyen, gay veya biseksüel olan katılımcıların depresyon düzeylerinin cinsel yönelimleri heteroseksüel olan katılımcılara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bir diğer adımda cinsel yönelimin ebeveyn tarafından bilinmesi durumunun depresyon ile ilişkisine odaklanılmış, cinsel yönelimleri ebeveynleri tarafından bilinen katılımcıların ortalama depresyon düzeyi puanları ( $M=15,17$ ,  $S.D.=10,76$ ) cinsel yönelimleri ebeveynleri tarafından bilinmeyen katılımcıların ortalama depresyon düzeyi puanlarından ( $M=19,51$ ,  $S.D.= 12,44$ ) anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür ( $p \leq 0,05$ ). Diğer bir deyişle cinsel yönelimleri ebeveynleri tarafından bilinmeyen katılımcıların depresyon düzeylerinin cinsel yönelimleri ebeveynleri tarafından bilinen katılımcılara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer yandan katılımcıların sosyodemografik özellikleri ile depresyon arasında anlamlı olduğu görülen başka ilişkilere rastlanmamıştır.

## BÖLÜM 5

### TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın temel amacı cinsel yönelim ile yaşam tatmini arasındaki ilişkide depresyonun aracı etkisinin incelenmesidir. Araştırmada cinsel yönelimi LGB olan bireylerin, cinsel yönelimi heteroseksüel olan bireylere göre yaşam tatmini düzeylerinin daha düşük, depresyon şiddetlerinin ise daha yüksek olacağı öngörülmüştür. Araştırmanın bu ilişkiye odaklanmasının nedeni literatürde; yaşam tatmini ve depresyon arasındaki ilişkinin anlamlılığına (Saunders & Roy, 1999 ;Hunkanen ve ark., 2004; Milevsky ve ark., 2006; Nes ve ark., 2012) cinsel yönelim ve yaşam tatmini arasındaki ilişkinin anlamlılığına (Massini & Barret, 2007; Traeen ve ark., 2009; Keleher ve ark., 2010; Dominguez- Fuentes, 2012; Wooden, 2015; Snapp ve ark., 2015; Petrou & Lemke, 2018) ve cinsel yönelim ile depresyon arasındaki ilişkinin anlamlılığına (Robin ve ark., 2003; King ve ark., 2008; Marshall ve ark., 2011; Plöderl ve ark., 2015; Bouriss ve ark., 2016; Hottes ve ark., 2016; Hall, 2017; Oginni ve ark., 2018) odaklanan birçok çalışmaya rastlanmış olmasına rağmen, cinsel yönelim ve yaşam tatmini arasındaki ilişkide depresyonun medyatör (aracı) etkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamış olmasıdır. Bunun yanı sıra cinsel yönelim üzerine Türkiye’de yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde, çalışmaların genellikle LGBT+ kimliğine karşı inanç ve tutumları saptamaya amaçlayan ya da LGBT+ bireylerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları zorlukları inceleyen çalışmalar oldukları görülmüştür (Çırakoğlu, 2006; Ördem, 2014; Korkmaz & Ünal, 2015; Eslen-Ziya & Koç, 2016; Dürüst & Çağlar, 2016; Saraç & Toprak, 2017; Cesur- Kılıçarslan & Işık, 2017), Türkiye örneklemleri ile yapılmış LGBT+ bireylerin psikolojik iyi olma halini inceleyen çalışma sayısı kısıtlıdır ( Bağ ve ark., 2005; Yalçınoğlu & Önal, 2015).

Özellikle Türkiye örneklemleri ile yürütülmüş cinsel yönelim, yaşam tatmini ve depresyon arasındaki olası ilişkileri inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırmanın temel hipotezlerinin sınındığı birinci adımda cinsel yönelimi LGB olan bireylerin depresyon düzeylerinin, cinsel yönelimi heteroseksüel olan bireylere göre

anlamli olarak farklılaşip farklılaşmadığının saptanması hedeflenmiş ve buna bağı olarak cinsel yönelimin yordayıcı, depresyon düzeyinin ise yordanan olarak belirlendiği bir model geliştirilmiştir. Bu model üzerinden yapılan istatistiksel analizler sonucunda cinsel yönelimi LGB olan bireylerin depresyon düzeylerinin, cinsel yönelimi heteroseksüel olan bireylere göre anlamli olarak yüksek olduğu bulunmuştur.

Literatür verileri incelendiğinde cinsel yönelim ve depresyon arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalardan elde edilen veriler bizim çalışmamızdan elde edilen veriler ile uyumludur (Robin ve ark., 2003; King ve ark., 2008; Marshall ve ark., 2011; Plöderl ve ark., 2015; Bouriss ve ark., 2016; Hottes ve ark., 2016; Hall, 2017; Oginni ve ark., 2018). Özellikle King ve arkadaşlarının 2008 yılında yürüttüğü, LGB bireylerin anksiyete bozukluğu ve depresyon geçirme riskinin heteroseksüel bireylere göre 1.5 kat daha yüksek olduğunun bulunduğu çalışma dikkat çekicidir (King ve ark., 2008). Konu ile ilgili bir başka dikkat çekici araştırma 2017 yılında Hall tarafından yürütülen, 35 çalışmanın verileri birleştirilerek LGBT+ bireylerin depresyon ile ilişkisinde etkili olan risk ve koruyucu faktörleri bulmayı amaçlayan bir meta analizidir. Bu çalışmaya göre özgüven, aile ve arkadaş desteği, LGBT+ kimliği ile barışık olmak LGBT+ bireyleri depresyona karşı korurken; cinsel yönelimi ve/veya cinsiyet kimliğini saklama, damgalanmanın getirdiği stres, ailenin kişiyi reddetmesi, zorbalığa maruz kalmak ve LGBT+ kimliği ile ilgili baskı görmek LGBT+ bireyleri depresyona karşı korunmasız hale getiren risk faktörleridir (Hall, 2017). Bu sonuçlardan hareketle LGBT+ bireylerin yaşam tatmini düzeylerinin de Hall'un meta analizinde bulunan risk faktörlerinden etkilenebileceği ve yaşam tatmini ile birlikte değerlendirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Araştırmanın ikinci hipotezinde ise cinsel yönelimi LGB olan bireylerin yaşam tatmini düzeylerinin, cinsel yönelimi heteroseksüel olan bireylere göre anlamli olarak farklılaşip farklılaşmadığının saptanması hedeflenmiştir. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda cinsel yönelimi LGB olan bireylerin yaşam tatmini düzeylerinin, cinsel yönelimi heteroseksüel olan bireylere göre anlamli olarak düşük olduğu bulunmuştur. Literatür verileri incelendiğinde yaşam tatmini ve cinsel yönelim arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok araştırma bulunmuştur. Bu araştırmalardan elde edilen veriler bizim çalışmamızdan elde edilen veriler ile uyumludur (Massini & Barret, 2007; Traeen ve ark., 2009; Keleher ve ark., 2010; Dominguez- Fuentes, 2012; Wooden, 2015; Snapp ve ark., 2015; Petrou & Lemke, 2018). Literatürdeki dikkat çekici araştırmalardan biri, Wooden'in 2015 yılında Avustralya ve İngiltere'den topladığı veriler ile yaptığı bir

çalışmadır. Bu çalışmada cinsel azınlık grubundaki bireyler ve heteroseksüel bireylerin yaşam tatmini düzeyleri 7 ayrı kategori (iş, gelir düzeyi, çocuk sahibi olmak/olmamak, arkadaş ilişkileri, eğitimi sağlık) göz önüne alınarak değerlendirilmiş, iki ülkede de cinsel azınlık grubunda olan bireylerin yaşam tatmini düzeyleri heteroseksüel bireylerin yaşam tatmini düzeyine göre düşük çıkmıştır (Wooden, 2015). Bu araştırmadan hareketle, yaşam tatmini düzeyini değerlendirirken kullanılan 7 kategoriye baktığımızda, bu kategorilerin bireylerin depresyon düzeylerini de etkileyebileceği ve depresyon ile birlikte değerlendirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Araştırmanın bir diğer hipotezinde cinsel yönelim ve yaşam tatmini arasındaki ilişkide depresyonun medyatör (aracı) etkisinin saptanması hedeflenmiştir ve bu doğrultuda yordayıcı değişkenin cinsel yönelim, yordanan değişkenin yaşam tatmini ve medyatör (aracı) değişkenin ise depresyon olarak belirlendiği bir model oluşturulmuştur. Öncelikle Baron ve Kenny'nin (1986) medyatör analizinin yapılabilmesi için koyduğu 4 koşulun sağlanmasına yönelik istatistiksel analizler yapılmıştır. Buradan hareketle cinsel yönelimin yaşam tatmini ve depresyon üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu, depresyonun yaşam tatmini üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu, depresyon düzeyi ve cinsel yönelimin etkileşimlerinin ortak etkisinin yaşam tatmini üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu ve son olarak cinsel yönelimin yaşam tatmini üzerindeki yordayıcı etkisinde, depresyonun aracı rolü kontrol edildiğinde cinsel yönelimin yordayıcılık etkisinin anlamını kaybettiği bulunmuştur.

Literatür verileri incelendiğinde cinsel yönelim, yaşam tatmini ve depresyon arasındaki ilişkileri ayrı ayrı inceleyen birçok araştırmaya rastlanmıştır fakat cinsel yönelim ve yaşam tatmini arasındaki ilişkide depresyonun medyatör (aracı) etkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Cinsel yönelim, yaşam tatmini ve depresyon arasındaki ilişkileri inceleyen dikkat çekici araştırmalardan biri Toomey ve arkadaşlarının 2010 yılında LGBT bireyler ile yaptığı çalışmadır, bu çalışmanın sonuçları araştırmamızın sonuçları ile paralellik göstermektedir. Yaşam tatmini, depresyon, cinsel yönelimden hoşnut olmama ve okulda zorbalığa uğrama değişkenleri arasındaki ilişkilere bakan bu çalışmada cinsel yönelim ve cinsel kimlikleri sebebiyle zorbalığa uğrayan LGBT bireylerin yaşam tatmini düzeylerinin düşük, depresyon düzeylerinin ise yüksek olduğu bulunmuştur. Aynı araştırmanın devamı niteliğinde olan bir başka çalışmada 13-19 yaş aralığındayken LGBT kimlikleri sebebiyle

zorbalığa maruz kalan bireylerin 21-25 yaş aralığına geldiklerinde şiddetli depresif semptomlara ve intihar düşüncesine sahip oldukları bulunmuştur (Toomey, Ryan, Diaz, Card, Russel, 2010). Aynı araştırmanın devamı niteliğinde olan bir başka çalışmada 13-19 yaş aralığındayken LGBT kimlikleri sebebiyle zorbalığa uğrayan bireylerin 21-25 yaş aralığına geldiklerinde şiddetli depresif semptomlara ve intihar düşüncesine sahip oldukları bulunmuştur (Russel, Ryan, Toomey, Diaz, Sanchez, 2011). Bir başka dikkat çekici çalışma Petrou ve Lemke'nin 2018 yılında yürüttüğü 44 Avrupa ülkesinden 85.301 biseksüel ve gay bireyi kapsayan bir araştırmadır, araştırmada cinsel yönelimi sebebiyle zorbalığa uğramış olan bireylerin yaşam tatmini düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur (Petrou, Lemke, 2018). Bu araştırmaların sonuçları değerlendirildiğinde cinsel yönelim ile yaşam tatmini arasındaki ilişkide depresyonun medyatör (aracı) etkisinin değerlendirilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Araştırmanın son hipotezinde katılımcıların depresyon düzeyi ve yaşam tatmini ölçeklerinden elde ettikleri puanların, katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Aşağıda öncelikle Beck Depresyon Ölçeğinden, sonrasında da Yaşam Tatmini Ölçeğinden alınan skorlara göre farklılaşan sosyodemografik değişkenler verilmiştir.

Katılımcıların Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları skorların yaş grupları, cinsel yönelim ve cinsel yönelimden ailenin haberdar olması değişkenleri arasında anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur.

Depresyon düzeyleri farklılaşan yaş gruplarına bakıldığında 18 yaşındaki bireylerin depresyon düzeylerinin 20 yaşındaki bireylerin depresyon düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaştığı, aynı zamanda 18 yaşındaki bireylerin ortalama depresyon düzeyi puanlarının tüm yaş grupları arasında en yüksek seviyede olduğu bulunmuştur. Amerikan Ulusal Sağlık Enstitüsü'nün 2016 yılındaki verilerine göre majör depresif atak geçiren bireylerin prevalansının 18-25 yaş aralığındaki bireylerde en yüksek seviyede olduğu saptanmıştır (NIMH, 2016). Bunun yanı sıra Türkiye örneklemini üzerinden düşündüğümüzde 18 yaşındaki bireylerin depresyon düzeylerinin 20 yaşındaki bireylere göre daha yüksek olması, 18 yaşındaki bireylerin üniversiteye giriş sınavına hazırlanıyor olmasına bağlanabilir. Konu ile ilgili literatür verilerine bakıldığında Yıldırım'ın (2007) 844 lise son sınıfı öğrencisi ile yaptığı araştırma dikkat çekicidir, sonuçlara göre 844 öğrencinin %36'sı depresyon semptomları

göstermektedir (Yıldırım, 2007). Bu araştırma bize üniversiteye giriş sınavı ile depresyon arasındaki olası bağlantının izini göstermektedir.

Cinsel yönelim değişkeninin katılımcıların depresyon düzeylerine etkisi incelendiğinde, LGB bireylerin ortalama depresyon puanlarının heteroseksüel bireylere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Literatür verileri daha önce yukarıda da desteklendiği gibi, çalışmamızda bulduğumuz bu veriyi destekler niteliktedir.

Cinsel yönelimden ailenin haberdar olması değişkeninin katılımcıların depresyon düzeylerine etkisi incelendiğinde, cinsel yönelimi ailesi tarafından bilinmeyen bireylerin depresyon düzeylerinin cinsel yönelimi ailesi tarafından bilinen bireylerin depresyon düzeylerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Literatür verileri incelendiğinde Hall'un (2017) meta analizi çalışması özellikle dikkat çekicidir. LGBT+ bireylerin depresyon ile ilişkisindeki risk ve koruyucu faktörleri belirlemeyi amaçlayan bu araştırmaya göre cinsel yönelimin saklanması risk faktörlerinden biri iken, aile desteğinin koruyucu faktörlerden biri olduğu saptanmıştır. Ayala ve Coleman'ın (2000) lezbiyen kadınlar ile yaptığı bir başka araştırmada, cinsel yönelimi ailesi ve/veya arkadaşları tarafından bilinen lezbiyen bireylerin depresyon düzeylerinin daha düşük olduğu bulunmuştur (Ayala&Coleman, 2000). Literatürdeki bu veriler çalışmamızda bulduğumuz veriler ile uyumaktadır. Bunun yanı sıra Aranda ve arkadaşlarının yaptığı bir başka çalışmada cinsel yönelimin aile ve/veya arkadaşlar tarafından bilinip bilinmemesi durumunun bireylerin depresyon düzeyleri üzerinde etkili olmadığı sonucu bulunmuştur (Aranda, Matthews, Hughes, Muramatsu, Wilsnack, Johnson, Riley, 2015). Aranda ve arkadaşları literatürün aksine çıkan bu sonucu araştırmanın çok kültürlü olmasına, örneklemelerinin sadece beyaz Amerikanları değil Afro-Amerikan ve Latin etnik kökenli bireyleri de içermesine bağlamıştır (Aranda ve ark., 2015). Katılımcıların Yaşam Tatmini Ölçeğinden aldıkları skorların ise cinsiyet, cinsel yönelim, cinsel yönelimden ailenin haberdar olması ve babanın çalışma durumu değişkenleri arasında anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur.

Cinsiyet değişkeninin katılımcıların yaşam tatmini düzeylerine etkisi incelendiğinde, kadın katılımcıların ortalama yaşam tatmini puanlarının erkek katılımcılara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Literatürdeki veriler incelendiğinde Diener ve Diener'in 31 ülkeden 13.118 katılımcı ile yaptığı araştırmanın ve Ye ve arkadaşları (2012) tarafından Çin'de yapılan bir başka araştırmanın sonuçlarına göre kadın ve erkek katılımcıların ortalama yaşam tatmini

puanları anlamlı olarak farklılaşmamıştır (Diener&Diener, 2009; Ye, Yu, Li, 2012 ). Araştırmamızda cinsiyet ve yaşam tatmini arasındaki ilişkinin literatür verileri ile uyuşmaması örnekleminin cinsiyet değişkeni özelinde eşit olarak dağılmıyor oluşuna bağlanabilir, çalışmamızdaki erkek katılımcı sayısı 176 iken, kadın katılımcı sayısı 430'dur. Dolayısıyla sınırlı erkek katılımcı sayısı ve cinsiyet gruplarının eşit olarak dağılmaması literatür ile uyumsuz bir sonuca ulaşmamıza sebep olmuş olabilir.

Cinsel yönelim değişkeninin katılımcıların yaşam tatmini düzeylerine etkisi incelendiğinde, LGB bireylerin ortalama Yaşam tatmini puanlarının heteroseksüel bireylere göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Literatür verileri daha önce yukarıda da desteklendiği gibi, çalışmamızda bulduğumuz bu veriyi destekler niteliktedir.

Cinsel yönelimden ailenin haberdar olması değişkeninin katılımcıların yaşam tatmini düzeylerine etkisi incelendiğinde, cinsel yönelimi ailesi tarafından bilinmeyen bireylerin yaşam tatmini düzeylerinin cinsel yönelimi ailesi tarafından bilinen bireylerin yaşam tatmini düzeylerine göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Literatür verileri incelendiğinde bizim çalışmamız ile uyumlu sonuçlar bulunduğu görülmektedir. Örneğin Miguel ve arkadaşlarının (2018) yaptığı çalışmada cinsel yönelimi konusunda ailesine açık olan LGB bireylerin yaşam tatmini düzeylerinin, cinsel yönelimi konusunda ailesine açık olmayan LGB bireylere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Miguel, Marrero, Fumero, Carballeira, Nuez, 2018). Riggle, Rostosky, Black ve Rosenkrant'ın yaptığı bir başka araştırmada da LGB bireylerin cinsel yönelimlerini saklamalarının yaşam tatmini düzeylerinin düşüklüğü ile bağlantılı olduğu bulunmuştur (Riggle, Rostosky, Black, Rosenkrant, 2016).

Bu araştırmada tüm hipotezler doğrulanmış olsa da, araştırmanın bazı sınırlılıkları da mevcuttur. Örneğin erkek ve kadın katılımcı sayıları, cinsel azınlık grubundaki LGB katılımcı sayıları ve LGB bireyleri içeren deney grubu ile heteroseksüel bireyleri içeren kontrol grubu katılımcı sayıları eşitlenememiştir. Araştırmada lezbiyen gay ve biseksüel katılımcı sayılarının eşitlenememesi sebebiyle analizler LGB ve heteroseksüel gruplar arasında yapılmıştır, buradan hareketle gelecek araştırmalarda daha geniş örneklemlere ulaşılması halinde LGB bireylerin yaşam tatmini ve depresyon düzeyleri açısından kendi aralarındaki farklılıkların değerlendirilmesi de önemli olacaktır.

Bunun yanı sıra araştırmada herhangi bir psikolojik değerlendirme yapılmaması, katılımcıların beyanlarına yönelik ölçekler ile ilerlenmesi de



araştırmanın sınırlılıklarından biridir. Çalışmamızdaki bir diğer sınırlılık ise heteroseksüel ve/veya LGB transseksüel bireylere ulaşma konusundaki sınırlılıklar sebebiyle transseksüel bireylerin araştırmaya katılamamasıdır. Gelecek çalışmalarda geniş bir heteroseksüel ve/veya LGB transseksüel birey örneklemine ulaşılması halinde, yaşam tatmini ve depresyon düzeyleri açısından değerlendirilmeleri literatürün konu ile ilgili kısıtlılığı göz önünde bulundurulduğunda önemli olacaktır.

## KAYNAKÇA

- Almedia, J.,Johnson,M.R.,Corliss,L,H.,Molnar,E.,B.,Azreal,D. (2008). *Emotional Distress Among LGBT Youth: The Influence of Perceived Discrimination Based on Sexual Orientation*. J Youth Adolescence, 38(7),1001–1014.
- Altunpolat, R. (2014). *Normalliğin Tahakkümü: Heteronormatif Eğitim Kısacasında LGBTİ'ler*. Toplum ve Hekim, 29(4), 314-320.
- American Psychological Association. (2008). *Answers to your questions: For a better understanding of sexual orientation and homosexuality*. Washington, DC: Author.
- American Psychological Association. (2016). *Overcoming depression: How psychologists help with depressive disorders*. 10 Ekim 2018 tarihinde <https://www.apa.org/helpcenter/depression> sitesinden alındı.
- American Psychiatric Association. (1952). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. Washington, DC: Author.
- Association, American Psychiatric. (1968). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (2nd ed., text rev.)*. Washington, DC: Author.
- American Psychiatric Association (1980). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 3. Baskı (DSM-III)*, American Psychiatric Association, Washington, DC.
- American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (4th ed., text rev.)*. Washington, DC.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5th ed.)*. Washington, DC.
- Andrews, F., Withey, S. (1976). *Social indicators of well being*. New York: Plenum Press, pp.63-104.

- Aranda, F., Matthews, A. K., Hughes, T. L., Muramatsu, N., Wilsnack, S. C., Johnson, T. P., & Riley, B. B. (2015). *Coming out in color: Racial/ethnic differences in the relationship between level of sexual identity disclosure and depression among lesbians*. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 21(2), 247-257. <http://dx.doi.org/10.1037/a0037644>
- Arthaud-Day, M.L., Rode, J.C., Mooney, C.H., & Near, J.P. (2005). *The subjective well-being construct: A test of its convergent, discriminant, and factorial validity*. *Social Indicators Research*, 74, 445–476.
- Ayala, J., Coleman, H. (2000). *Predictors of Depression Among Lesbian Women*. *Journal of Lesbian Studies*, 4(3), 71-86. DOI: 10.1300/J155v04n03\_04
- Bardakçı. M. (2006, 27 Ağustos). Gayler eskiden esnaftan sayılır ve padişahın huzurunda yapılan resmigeçitlere bile katılırlardı. [www.hurriyet.com](http://www.hurriyet.com).
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). *The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.51.6.1173>
- Bağ B, Gençdoğan B, Reis N, Kılıç D. (2005). *The Comparison of Homosexual and Heterosexual Males as Regards Their Depression, Eating Attitudes and Selfesteem Ratios Sample in Turkey*. *Yeni Symposium* ;43(4):179-184.
- Baird, V. (2001). *The No-Nonsense Guide to Sexual Diversity*. New Internationalist. U.K.: Oxford.
- Beck, A. T. (1967). *Depression: Clinical, experimental and theoretical aspects*. New York: Harper and Row.
- Bouriss, A., Everett, B.G., Heath, R.D., Elsaesser, C.E., Neilands. T.B. *Effects of Victimization and Violence on Suicidal Ideation and Behaviors Among Sexual Minority and Heterosexual Adolescents* *LGBT Health*. *LGBT Health*, 3(2): 153–161. doi: 10.1089/lgbt.2015.0037
- Bronski, M. (2011). *A queer history of the United States*. Boston: Beacon Press.

- Cesur-Kılıçarslan, S., Işık, T. (2017). *Being LGBTI in Turkey: Views of Society, Rights and Violations*. Journal of Strategic Resource in Social Sciences 3(1), 1-20.
- Compton W. C. (2005). *An Introduction to Positive Psychology*. Wadsworth, Cengage Learning. Australia ; Belmont.
- Crompton, L. (2003). *Homosexuality and civilization*. Cambridge: Harvard University Press.
- Çırakoğlu, O. C. (2006). *Perception of Homosexuality Among Turkish University Students: The Roles of Labels, Gender, and Prior Contact*. The Journal of Social Psychology, 146(3), 293-305.
- Dağlı, A. ve Baysal, N. (2016). *Yaşam Doyumu Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması*. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi , 15(59), 1250-1262.
- Diener, E. (1984). *Subjective well-being*. Psychological Bulletin, 95(3), 542-575. <http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.95.3.542>
- Diener, E. (Ed.). (2009). *Culture and well-being: The collected works of Ed Diener*. Social indicators research series. New York, NY, US: Springer Science + Business Media. <http://dx.doi.org/10.1007/978-90-481-2352-0>
- Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J., & Griffin, S. (1985). *The Satisfaction With Life Scale*. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71–75.
- Domínguez-Fuentes, J. M., Hombrados-Mendieta, M. I., García-Leiva, P. (2012). *Social support and life satisfaction among gay men in Spain*. Journal of Homosexuality, 59, 241–255. doi:10.1080/00918369.2012.648879
- Dover, K.J. (1989). *Greek Homosexuality*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Drescher, J.(2015). *Out of DSM: Depathologizing Homosexuality*. Behavioral sciences. Switzerland: Basel, 5(4), 565-75. doi:10.3390/bs5040565
- Dunne, B. (1990). “*Homosexuality in the Middle East: an agenda for historical research*”. Arab Studies Quarterly, 12: 55-83.
- Dürüst, Ç. Çağlar, M. (2015). *Lgbtq Bireylerin Sosyal ve Bireysel Yaşam Algılarının Değerlendirilmesi*. Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counselling, 4(2), 33-48.

- Engin, C. (2015). *LGBT in Turkey: Policies and Experience*. Social Sciences, MDPI, Open Access Journal, 4(3), 1-21.
- Erdoğan, B., Köten, E. (2014). *Yeni Toplumsal Hareketlerin Sınıf Dinamiği: Türkiye LGBT Hareketi*. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 2(1), 93-113. doi: 10.14782/SBD.201416302
- Erdoğan, B. (2015). *As Kendini de Kurtulalım Artık: Sosyal Dışlanmadan İntihara LGBTİ Gençler*. Alternatif Politika.1(7), 143-167.
- Eslen-Ziya, H., Koç, Y. (2016). *Being a Gay Man in Turkey: Internalised Sexual Prejudice as a Function of Prevalent Hegemonic Masculinity Perceptions*. Culture, Health & Sexuality, 18(7), 799-811.
- Esmer, Y. (2009) *Radikalizm, Aşırılık ve Toplumsal Değerler Bir Saha Araştırmasının Bulguları*. İstanbul: Uğur Yayınları.
- Esmer, Y. (2012) *Değişimin Kültürel Sınırları Türkiye Değerler Atlası*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Göçmen, İ., Yılmaz, V. (2017) *Exploring Perceived Discrimination Among LGBT Individuals in Turkey in Education, Employment, and Health Care: Results of an Online Survey*. Journal of Homosexuality, 64:8, 1052-1068, DOI: 10.1080/00918369.2016.1236598
- Güneş, A. (2015, 2 Temmuz). İlk eylemden bugüne LGBTİ hareketi. [www.platform24.org](http://www.platform24.org)
- Hall, W. J. (2017). *Psychosocial risk and protective factors for depression among lesbian, gay, bisexual, and queer youth: A systematic review*. Journal of Homosexuality, 65(3), 1–54. doi:10.1080/00918369.2017.1317467
- Halperin, D. (1989). *One Hundred Years of Homosexuality: And Other Essays on Greek Love*. New York: Routledge Press.
- Halpin, S. A., & Allen, M. W. (2004). *Changes in psychosocial well-being during stages of gay identity development*. Journal of Homosexuality. 47(2), 109–126.
- Haybron, D. M. (2001), *Happiness and the Importance of Life Satisfaction*. Department of Philosophy, University of Arizona Draft. doi=10.1.1.199.9197&rep=rep1&type=pdf

- Hawkins, S. (2016). *Queerly Turkish: Queer Masculinity and National Belonging in the Image of Zeki Müren*. Popular Music and Society, doi: 10.1080/03007766.2016.1212625
- Hisli, N. (1989). *Beck Depresyon Envanterinin üniversite öğrencileri için geçerliği, güvenilirliği*. Psikoloji dergisi, 7(23), 3-13.
- Hottes, T.S., Bogaert, L., Rhodes, A.E., Brennan, D.J., Gesink, D. *Lifetime Prevalence of Suicide Attempts Among Sexual Minority Adults by Study Sampling Strategies: A Systematic Review and Meta-Analysis*. American Journal of Public Health, 106(5), 1-12.
- Howell G. (2018) *Sexual Orientation and Gender Diversity in the Workplace*. In: Aquino C., Robertson R. (eds) *Diversity and Inclusion in the Global Workplace*. Palgrave Macmillan, Cham. 69-79.
- International Lesbian and Gay Association (2018). Turkey according to ILGA-Europe. 9 Şubat tarihinde <https://rainbow-europe.org/#8664/0/0> adresinden alınmıştır.
- Koivumaa-Honkanen, H., Kaprio, J., Honkanen, R., Viinamaki, H., Koskenvuo, M. (2004). *Life satisfaction and depression in a 15-year follow-up of healthy*. Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 39, 994-999.
- Kaos GL (2006). LGBT Sözlüğü. 28 Eylül tarihinde <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=274> adresinden ulaşılmıştır.
- Kann, L., McManus, T., Harris, W.A., Shanklin, S.L., Flint, K.H., Hawkins, J., Queen, B., Lowry, R., Olsen, E.O., Chyen, D., Whittle, L., Thornton, J., Lim, C., Yamakawa, Y., Brener, N., Zaza, S. (2015). *Sexual Identity, Sex of Sexual Contacts, and Health-Related Behaviors Among Students in Grades 9-12 - United States and Selected Sites*. Surveillance Summaries. 65(9);1-202
- Karras, R. M. (2005). *Sexuality in Mediaeval Europe: Doing unto others*. New York: Routledge.
- Keleher, J., Wei, M., & Liao, K. Y.-H. (2010). *Attachment, positive feelings about being a lesbian, perceived general support, and well-being*. Journal of Social and Clinical Psychology, 29(8), 847-873. <http://dx.doi.org/10.1521/jscp.2010.29.8.847>

- King, M., Semlyen, J., Tai, S. S., Killaspy, H., Osborn, D., Popelyuk, D., Nazareth, I. (2008). *A systematic review of mental disorder, suicide and deliberate self harm in lesbian, gay and bisexual people*. BMC Psychiatry, 8, 70–97. <http://dx.doi.org/10.1186/1471-244X-8-70>
- Koivumaa-Honkanen, H., Koskenvuo, M., Honkanen, R. J., Viinamäki, H., Heikkilä, K., & Kaprio, J. (2004). *Life dissatisfaction and subsequent work disability in an 11-year follow-up*. Psychological Medicine, 34(2), 221-228. <http://dx.doi.org/10.1017/S0033291703001089>
- Korkmaz, N. H., Ünal, V. (2015). *Examination of Students' Attitudes Toward Homosexual Athletes—A Case Study of Sports Sciences Faculty of Uludağ University*. US-China Education Review, 5(10), 682-691.
- Lawlor, C.(2012). *From Melancholia to Prozac: A History of Depression*. New York, Oxford University Press.
- Lewinsohn, P., Redner, J., & Seeley, J. (1991). *The relationship between life satisfaction and psychosocial variables: New perspectives*, In F. Strack, M. Argyle and N. Schwartz (eds.), *Subjective Well-Being* (pp. 141-169). New York: Plenum Press.
- Masini, B. E., & Barrett, H. A. (2007). *Social support as a predictor of psychological and physical well-being and lifestyle in lesbian, gay, and bisexual adults aged 50 and over*. Journal of Gay & Lesbian Social Services: Issues in Practice, Policy & Research, 20(1-2), 91-110. <http://dx.doi.org/10.1080/10538720802179013>
- Manniche, L.(1987). *Sexual Life in Ancient Egypt*. London: Kegan Paul International.
- Mark, J. J. (2014, August 2). Sappho of Lesbos. Ancient History Encyclopedia. Retrieved from [https://www.ancient.eu/Sappho\\_of\\_Lesbos/](https://www.ancient.eu/Sappho_of_Lesbos/)
- Marshall, M. P, Dietz, L. J., Friedman, M. S., Stall, R., Smith, H. A., McGinley, J., Thoma, B. C., Murray, P. J., D'Augelli, A.R., & Brent, D. A. (2011). *Suicidality and depression disparities between sexual minority and heterosexual youth: A meta-analytic review*. Journal of Adolescent Health, 49, 115-123.
- Mckay, B., Mckay, K. (2015). *Leashing the Black Dog: The History of Depression*. 21 Kasım tarihinde <https://www.artofmanliness.com/articles/the-history-of-depression/> adresinden alınmıştır.

- Miguel, A., Marrero, J.R., Fumero, A., Carballeira, M., Nuez, C. (2018). *Well-Being Among Spanish Lesbian, Gay, Bisexual and Heterosexual Adults: Disclosure of Sexual Orientation to Family and Friends*. *International Journal of Sexual Health*, 30(1), 124-131. doi: 10.1080/19317611.2018.1451423
- Milevsky, A., Schlechter, M., Netter, S., Keehn, D. (2007). *Maternal and paternal parentingstyles in adolescents: Associationswith self-esteem, depression and life- satisfaction*. *Journal of Child and Family Studies*, 16, 39–47.
- Meyer, I. H., & Frost, D. M. (2013). *Minority Stress and the Health of Sexual Minorities*. *Handbook of Psychology and Sexual Orientation* (pp. 252–266). New York: Oxford University Press.
- Mondimore, F. M. (1996). *A natural history of homosexuality*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- National Alliance on Mental Illness. (2018). 13 Ocak 2019 tarihinde <https://www.nami.org/Find-Support/LGBTQ> adresinden alınmıştır.
- National Alliance on Mental Illness. (2016). 17 Şubat 2019 tarihinde <https://www.nimh.nih.gov/health/statistics/major-depression.shtml> adresinden alınmıştır.
- Nemade R, Reiss N.S., Dombek M. (2017). *Major Depression and Other Unipolar Depressions*. 9 Kasım 2018 tarihinde <https://www.mentalhelp.net/articles/historical-understandings-of-depression/> adresinden alınmıştır.
- Nes, R. B., Czajkowski, N. O., Røysamb, E., Orstavik, R. E., Tambs, K., Reichborn-Kjennerud, T. (2012). *Major depression and life satisfaction: a population-based twin study*. *Journal of affective disorders*, 144(1-2), 51–58. doi:10.1016/j.jad.2012.05.060
- Office of Disease Prevention and Health Promotion. (2016). *Lesbian, gay, bisexual, and transgender health*. 5 Ocak tarihinde <https://www.healthypeople.gov/2020/topics-objectives/topic/lesbian-gay-bisexual-and-transgender-health> adresinden alınmıştır.
- Oginni, O.A., Mosaku, K.S., Mapayi, B.M., Akinsulore, A., Afolabi, T.O. (2018) *Depression and Associated Factors Among Gay and Heterosexual Male*



- University Students in Nigeria*. Archives of sexual behavior, 47 (4), 1119-1132.
- Ördek K.(2014). *Türkiye’de Trans Kadın Seks İşçilerineYönelik Şiddet: Görünmezlik ve Cezasızlık Kıskaçında Bir Varoluş Mücadelesi*. Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Özbay, C. (2015). *Same-Sex Sexualities in Turkey*. International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences. 20, 870-874. Amsterdam: Elsevier
- Özgan, Y.A.,(2012). *Depresyon*. Cerrahpaşa Öğrenci Bilimsel Dergisi. 6(5).
- Pascoe, E. A., & Smart Richman, L. (2009). Perceived discrimination and health: A meta- analytic review. Psychological Bulletin, 135(4), 531-554.
- Patton GC, Coffey C, Sawyer SM, Viner RM, Haller D, Bose K, Vos T, Fergusson J, Mathers CD. (2009). *Global patterns of mortality in young people: a systematic analysis of population health data*. Lancet, 374(9693), 881-92.
- Pew Research Center. (2013, 4 June). <https://www.pewglobal.org/2013/06/04/the-global-divide-on-homosexuality/>
- Petrou, P., Lemke, R. (2018). *Victimisation and life satisfaction of gay and bisexual individuals in 44 European countries: the moderating role of country-level and person-level attitudes towards homosexuality*. Culture, health & sexuality, 20 6, 640- 657.
- Plöderl, M., Tremblay, P. (2015). *Mental health of sexual minorities. A systematic review*. Int Rev Psychiatry. 27(5), 367-85. doi: 10.3109/09540261.2015.1083949
- Reames, J. (1999). *An atypical affair? Alexander the Great, Hephaestion Amyntoros and the nature of their relationship*. Nebreska: History Faculty Publications. 17. <https://digitalcommons.unomaha.edu/histfacpub/17>
- Powdthavee, N., Wooden, M. (2015). *Life satisfaction and sexual minorities: Evidence from Australia and the United Kingdom*. Journal of Economic Behavior & Organization. 116, 107-126.
- Rhoades, H., Rusow, J.A., Bond, D. Lanteigne, A., Fulginiti, A., Goldbach, T.J. (2018) *Homelessness, Mental Health and Suicidality Among LGBTQ Youth Accessing Crisis Services*. Child Psychiatry & Hum Develepment 49(4), 643-651. <https://doi.org/10.1007/s10578-018-0780-1>

- Riggle, E. D. B., Rostosky, S. S., Black, W. W., Rosenkrantz, D. E. (2017). *Outness, concealment, and authenticity: Associations with LGB individuals' psychological distress and well-being*. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 4(1), 54-62. <http://dx.doi.org/10.1037/sgd0000202>
- Rode, J. C., Arthaud-Day, M. L., Mooney, C. H., Near, J. P., Baldwin, T. T., Bommer, W. H., Rubin, R. S. (2005). Life satisfaction and student performance. *Academy of Management Learning & Education*, 4, 421-433. <http://dx.doi.org/10.5465/AMLE.2005.19086784>
- Robin J. Lewis, Valerian J. Derlega, Jessica L. Griffin, Alison C. Krowinski (2003). *Stressors for Gay Men and Lesbians: Life Stress, Gay-Related Stress, Stigma Consciousness, and Depressive Symptoms*. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22(6), 716-729. <https://doi.org/10.1521/jscp.22.6.716.22932>
- Russell, S.T., Ryan, C., Toomey, R.B., Diaz, R.M., Sanchez, J. (2011). *Lesbian, gay, bisexual, and transgender adolescent school victimization: Implications for young adult health and adjustment*, *Journal of School Health*, 81(5), 223-230.
- Ruth, R.(Ed.), Santacruz, E. (Ed.). (2017). *LGBT Psychology and Mental Health: Emerging Research and Advances*. California: Praeger Publications.
- Ryan, C., Russel, T.S., Huebner, D., Diaz, R., Sanchez, J.(2010). *Family Acceptance in Adolescence and the Health of LGBT Young Adults*. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*. 23(4), 205–213. doi: 10.1111/j.1744-6171.2010.00246.x
- Safren, S. A., Heimberg, R. G. (1999). *Depression, hopelessness, suicidality, and related factors in sexual minority and heterosexual adolescents*. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67(6), 859-866.
- Saraç, L., Toprak, N. (2017). *Sporcu Kimliği ve Homofobi İlişkisinin Sporcu Üniversite Öğrencisi Adayları Örneğinde İncelenmesi*. *Spor metre*, 15(2), 79-84.
- Saris, W.E., Veenhoven, R. Scherpenzeel, A.C., Bunting, B.(1996). *A comparative study of satisfaction with life in Europe*. Budapest: Eötvös University Press.

- Saunders, S.A., Roy, C. 1999. The relationship between depression, satisfaction with life, and social interest. *South Pacific Journal of Psychology*, 11(1), 9-15.
- Sawyer S.M., Azzopardi P.S., Wickremarathne D., Patton G.C. (2018). The age of adolescence. *Lancet Child and Adolescent Health*. 2(3), 223-228. doi/10.1016/S2352-4642(18)30022-1
- Schellenberg, D., Kaiser, A. (2018). The sex/gender distinction: Beyond f and m. In C. B. Travis, J. W. White, A. Rutherford, W. S. Williams, S. L. Cook, K. F. Wyche (Eds.), *APA handbooks in psychology series. APA handbook of the psychology of women: History, theory, and battlegrounds* 1(65-187). Washington, DC, US: American Psychological Association.
- Schmitt, M. T., Branscombe, N. R., Postmes, T., Garcia, A. (2014). *The consequences of perceived discrimination for psychological well-being: A meta-analytic review*. *Psychological Bulletin*, 140(4), 921-948.
- Sell, R. L. (1997). *Defining and measuring sexual orientation: A review*. *Archives of Sexual Behavior*, 26(6), 643–658. [Outlines Kinsey Scale, Klein Scale, and Shively/DeCecco Scale.]
- Snapp, S. D., Watson, R. J., Russell, S. T., Diaz, R. M., & Ryan, C. (2015). *Social support networks for LGBT young adults: Low cost strategies for positive adjustment*. *Family Relations*, 64(3), 420–430. <https://doi.org/10.1111/fare.12124>.
- Subhrajit, C.(2014). *Problems Faced by LGBT People in the Mainstream Society: Some Recommendations*. *International Journal of Interdisciplinary and Multidisciplinary Studies*. 1(5), 317-331.
- Tabachnick, B.G.,Fidell, L.S.(2013). *Using Multivariate Statistics* (sixth ed.).Pearson, Boston.
- Toomey, R. B., Ryan, C., Diaz, R. M., Card, N. A., & Russell, S. T. (2010). Gender-nonconforming lesbian, gay, bisexual, and transgender youth: School victimization and young adult psychosocial adjustment. *Developmental Psychology*, 46(6), 1580- 1589. doi: 10.1037/a0020705
- Traeen, B., Martinussen, M., Vitterso, J. (2009). *Sexual orientation and quality of life among university students from Cuba, Norway, India, and South Africa*.

Journal of Homosexuality, 56(5), 655–669. doi:10.1080/00918360903005311

Türkçapar, H., (2018). *Klinik Uygulamada Bilişsel-Davranışçı Terapi: Depresyon*. İstanbul: Epsilon.

T24. (2016, 24 Ağustos). <https://t24.com.tr/haber/turkiye-trans-cinayetlerinde-avrupada-birinci-dunyada-dokuzuncu,356613>

Uluyol, M. F. (2016). *Relationship Between Bullying Experiences Related with Gender Identity, Sexual Orientation and Social Support and Psychological Well-Being*. J Clinical Psychology, 19(2): 87-96.

Ünan A.D. (2015) Gezi Protests and the LGBT Rights Movement: A Relation in Motion. In: Yalcintas A. (eds) *Creativity and Humour in Occupy Movements: Intellectual Disobedience in Turkey and Beyond*. Palgrave Pivot, London

Veenhoven, R. (1996). *Happy Life-Expectancy: A Comprehensive Measure of Quality-of- Life in Nations*. Social Indicators Research, 39(1), 1–58.

Yalçınoğlu, N , Önal, A . (2015). *Eşcinsel ve biseksüel erkeklerin içselleştirilmiş homofobi düzeyi ve sağlık üzerine etkileri/The internalized homophobia level of the homosexual and bisexual men and its effect on the health*. Türkiye Halk Sağlığı Dergisi, 12 (2), 100-112. doi: 10.20518/thsd.51979

Ye, S., Yu, L., Li, K. (2012). *A cross-lagged model of self-esteem and life satisfaction: Gender differences among Chinese university students*. Elsevier, 52(4), 546-551.

Yetkin, S., Özgen, F.(2008). *Tarihsel Bakış İçinde Depresyon*. Türkiye Klinikleri Dahili Tıp Bilimleri Psikiyatri Dergisi. 3(47)

Yıldırım, İ.(2007). *Depression, Test Anxiety and Social Support among Turkish Students Preparing for the University Entrance Examination*. Eurasian Journal of Educational Research (EJER). 29, 171-184.

Yılmaz, V., Birdal, S. (2012, December 14). LGBT Rights in Turkey: The Long Road To Tolerance. <https://www.e-ir.info/>

Yüksel, Ş. (2011). Eşcinsellik, Sosyal Dışlanma ve Ruh Sağlığı Sorunlarına Yaklaşım. 13 Ocak tarihinde <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=6261> adresinden alınmıştır.

- Walker C.(2008). *The stigma of depression: History and context. Depression and Globalization: The Politics of Mental Health in the 21st Century*. New York: Springer-Verlag; 31–57.
- Watson, R., Lewis, N., Fish, N.,J., Goodenow, C. (2018). *Sexual minority youth continue to smoke cigarettes earlier and more often than heterosexuals: Findings from population-based data*. *Drug and Alcohol Dependence*. 182, 64-70. Doi: 10.1016/j.drugalcdep.2017.11.025
- Ward B.W., Dahlhamer J.M., Galinsky A.M., Joestl S.S. (2013). *Sexual orientation and health among U.S. adults: national health interview survey, 2013*. *National Health Stat Report*. 15;(77):1-10.
- Williams, C. A. (1999). *Roman Homosexuality: Ideologies of Masculinity in Classical Antiquity*. New York: Oxford University Press.
- Wigington, P. (2018, June 22). *“How Do Pagans Feel About Homosexuality?”*  
Retrieved from <https://www.thoughtco.com/homosexuality-in-paganism-and-wicca-2561720>
- Woodford, M. R., Kulick, A., Sinco, B. R., Hong, J. S. (2014). *Contemporary heterosexism on campus and psychological distress among LGBTQ students: The mediating role of self- acceptance*. *American Journal of Orthopsychiatry*, 84(5), 519-529.

## **EK A. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu**

### **BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU**

“Son Ergenlik Dönemindeki Bireylerin Cinsel Yönelimleriyle Yaşam Tatmini Arasındaki İlişkide Depresyonun Aracı Etkisinin İncelenmesi” Başlıklı Tez/Proje Araştırması İçin

Katılımcı için Bilgiler:

Tarih: ...../...../.....

Bu araştırmanın amacı, son ergenlik dönemindeki eşcinsel, biseksüel ve heteroseksüel bireylerin cinsel yönelimleriyle yaşam tatminleri arasındaki ilişkide depresyon düzeylerinin aracı rolünü saptamak ve bu doğrultuda farkındalık kazanılmasına yardımcı olmaktır.

Araştırma için sizden yapmanızı istediğimiz, size ilettiğimiz formlardaki her soruyu tek tek okuyarak size en uygun yanıtları vermenizdir. Anlamadığınız sorularda araştırmacıdan yardım isteyebilirsiniz. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmaya katılmanız halinde kişisel bilgilerinizin gizliliğine saygı gösterilecek, araştırma sonuçlarının bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında da özenle korunacaktır. Veriler, kimlik bilgileriniz gizli kalmak koşuluyla bu ve farklı araştırmalarda kullanılacaktır.

Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu yazıyı okuduktan sonra araştırmamıza gönüllü olarak katılmak istiyorsanız aşağıdaki onay bölümünü doldurunuz ve imzalayınız.

Katılımcının Beyanı:

Işık Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı'nda Dr. Öğretim Üyesi Z. Deniz Aktan gözetiminde Eda Yardımcı tarafından yürütülen bu çalışma hakkında verilen yukarıdaki bilgileri okudum. Yapılan tüm açıklamaları ayrıntıları ile anlamış bulunuyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi.

Bu koşullarla söz konusu araştırmaya kendi isteğimle katılmayı kabul ediyorum.

Tarih: ...../...../.....

İmza:

Araştırmacı Adı Soyadı:

Tel: İmza:

## EK B. Sosyodemografik Özellikler ve Veri Formu

Doğum Tarihi:

Doğum Yeri:

Cinsel Kimlik:

a) Kadın b) Erkek c) Diğer Burada diğer yazmamın sebebi trans erkek trans kadın ve cinsiyetsiz maddelerini de eklememin gerekecek olması ama biz bunları kullanmayacağız. Sadece kadın erkek yazarsam bu durum eşcinsel bireylerin tepkisine neden olabilir o zaman da araştırmaya katılmayabilirler.

Cinsel Yönelim:

a) Lezbiyen b) Gay d) Heteroseksüel e) Diğer

Ebeveynleriniz cinsel yöneliminizi biliyor mu?

a) Evet b) Hayır

Ebeveynleriniz cinsel yöneliminizi nasıl karşılıyor? (Bir önceki soruda hayır cevabını işaretleyenler bir sonraki soruya geçebilir)

a) İyi b) Kötü c) Tepkisiz

Kardeş Sayısı: (kendinizi de sayarak)

a)Yok b) 1 c) 2 d) 3 e) 4 f) 5 ve üzeri

Eğitim Durumu:

a)İlkokul b) Ortaokul c) Lise d) Lisans e) Yüksek Lisans

Anne/ Baba hayatta mı?

a) İkisi de hayatta b) İkisi de vefat etmiş c) Anne hayatta d) Baba hayatta



Anne ve baba öz mü, üvey mi?

- a) İkisi de öz b) İkisi de üvey c) Anne öz baba üvey d) Baba öz anne üvey

Annenin eğitim durumu :

- a) Okuma yazması yok b) Okuma yazması var c) İlkokul mezunu d) Ortaokul mezunu e) Lise mezunu f) Lisans g) Lisansüstü

Babanın eğitim durumu:

- a) Okuma yazması yok b) Okuma yazması var c) İlkokul mezunu d) Ortaokul mezunu e) Lise mezunu f) Lisans g) Lisansüstü

Annenin çalışma durumu:

- a) Çalışmıyor b) Çalışıyor (Meslek: ..... ) c) Emekli

Babanın çalışma durumu:

- a) Çalışmıyor b) Çalışıyor (Meslek: ..... ) c) Emekli

Ailenin toplam aylık geliri:

- a) 1000 TL ve altı b) 1000-3000 c) 3000-5000 d) 5000 ve üzeri

## EK C. Yaşam Tatmini Ölçeği

### YAŞAM TATMİNİ ÖLÇEĞİ

Aşağıda yaşam tatminine ilişkin 5 ifade bulunmaktadır. Lütfen her bir maddede ifade edilen görüşe ne derecede katıldığınızı, aşağıda belirtilen 5 düzeyden size uygun olanını seçerek işaretleyiniz.

1= kesinlikle katılmıyorum

2= katılmıyorum

3= ortadayım (ne katılıyorum, ne katılmıyorum)

4= katılıyorum

5= kesinlikle katılıyorum

	Madde	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ortadayım (ne katılıyorum, ne katılmıyorum)	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Hayatım birçok yönden idealimdekine yakındır.					
2	Hayat şartlarım mükemmeldir.					
3	Hayatımdan memnunum.					
4	Hayattan şimdiye kadar istediğim önemli şeyleri elde ettim.					
5	Eğer hayata yeniden başlasaydım hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.					

## **EK D. Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ)**

### BECK DEPRESYON ÖLÇEĞİ (BDÖ)

#### AÇIKLAMA:

Sayın katılımcı aşağıda gruplar halinde cümleler verilmektedir. Öncelikle her gruptaki cümleleri dikkatle okuyarak, bugün dâhil geçen hafta içinde kendinizi nasıl hissettiğinizi en iyi anlatan cümleyi seçiniz.

Soruları vereceğiniz samimi ve dürüst cevaplar araştırmanın bilimsel niteliği açısından son derece önemlidir. Bilimsel katkı ve yardımlarınız için sonsuz teşekkürler.

A- 0. Kendimi üzüntülü ve sıkıntılı hissetmiyorum.

1. Kendimi üzüntülü ve sıkıntılı hissediyorum.
2. Hep üzüntülü ve sıkıntılıyım. Bundan kurtulamıyorum.
3. O kadar üzüntülü ve sıkıntılıyım ki artık dayanamıyorum.

B- 0. Gelecek hakkında mutsuz ve karamsar değilim.

1. Gelecek hakkında karamsarım.
2. Gelecekte beklediğim hiçbir şey yok.
3. Geleceğim hakkında umutsuzum ve sanki hiçbir şey düzelmeyecekmiş gibi geliyor.

C- 0. Kendimi başarısız bir insan olarak görmüyorum.

1. Çevremdeki birçok kişiden daha çok başarısızlıklarım olmuş gibi hissediyorum.
2. Geçmişe baktığımda başarısızlıklarla dolu olduğunu görüyorum.

3. Kendimi tümüyle başarısız biri olarak görüyorum.
- D- 0. Birçok şeyden eskisi kadar zevk alıyorum.
1. Eskiden olduğu gibi her şeyden hoşlanmıyorum.
2. Artık hiçbir şey bana tam anlamıyla zevk vermiyor.
3. Her şeyden sıkılıyorum.
- E- 0. Kendimi herhangi bir şekilde suçlu hissetmiyorum.
1. Kendimi zaman zaman suçlu hissediyorum.
2. Çoğu zaman kendimi suçlu hissediyorum.
3. Kendimi her zaman suçlu hissediyorum.
- F- 0. Bana cezalandırılmışım gibi gelmiyor.
1. Cezalandırılabileceğimi hissediyorum.
2. Cezalandırılmayı bekliyorum.
3. Cezalandırıldığımı hissediyorum.
- G- 0. Kendimden memnunum.
1. Kendimden pek memnun değilim.
2. Kendime çok kızıyorum.
3. Kendimden nefret ediyorum.
- H- 0. Başkalarından daha kötü olduğumu sanmıyorum.
1. Zayıf yanlarım veya hatalarım için kendi kendimi eleştiririm.
2. Hatalarım için durmadan kendimi suçluyorum.
3. Olan her kötü şey için kendimi suçluyorum.
- I- 0. Kendimi öldürmek gibi düşüncelerim yok.
1. Zaman zaman kendimi öldürmeyi düşündüğüm olur. Fakat yapmıyorum.
2. Kendimi öldürmek isterdim.

3. Fırsatını bulsam kendimi öldürürdüm.
- J- 0. Her zamankinden daha fazla içimden ağlamak gelmiyor.
1. Zaman zaman içimden ağlamak geliyor.
  2. Çoğu zaman ağlıyorum.
  3. Eskiden ağlayabilirdim şimdi istesem de ağlayamıyorum.
- K- 0. Şimdi her zaman olduğumdan daha sinirli değilim.
1. Eskisine kıyasla daha kolay kızıyor ya da sinirleniyorum.
  2. Şimdi hep sinirliyim.
  3. Bir zamanlar beni sinirlendiren şeyler şimdi hiç sinirlendirmiyor.
- L. 0. Başkaları ile görüşme, konuşma isteğimi kaybetmedim.
1. Başkaları ile eskisinden daha az konuşmak, görüşmek istiyorum.
  2. Başkaları ile konuşma ve görüşme isteğimi kaybettim.
  3. Hiç kimseyle konuşmak görüşmek istemiyorum.
- M. 0. Eskiden olduğu gibi kolay karar verebiliyorum.
1. Eskisi kadar kolay karar veremiyorum.
  2. Karar verirken eskisine kıyasla çok güçlük çekiyorum.
  3. Artık hiç karar veremiyorum.
- N- 0. Aynada kendime baktığımda değişiklik görmüyorum.
1. Daha yaşlanmışım ve çirkinleşmişim gibi geliyor.
  2. Görünüşümün çok değiştiğini ve çirkinleştiğimi hissediyorum.
  3. Kendimi çok çirkin buluyorum.
- O- 0. Eskisi kadar iyi çalışabiliyorum.
1. Artık bir şeyler yapabilmek için gayret göstermem gerekiyor.
  2. Herhangi bir şeyi yapabilmek için kendimi çok zorlamam gerekiyor.
  3. Hiçbir şey yapamıyorum

P- 0. Her zamanki gibi iyi uyuyabiliyorum.

1. Eskiden olduğu gibi iyi uyuyamıyorum.
2. Her zamankinden 1-2 saat daha erken uyanıyorum ve tekrar uyuyamıyorum.
3. Her zamankinden çok daha erken uyanıyor ve tekrar uyuyamıyorum.

R- 0. Her zamankinden daha çabuk yorulmuyorum.

1. Her zamankinden daha çabuk yoruluyorum.
2. Yaptığım her şey beni yoruyor.
3. Kendimi hemen hiçbir şey yapamayacak kadar yorgun hissediyorum.

S- 0. İştahım her zamanki gibi.

1. İştahım her zamanki kadar iyi değil.
2. İştahım çok azaldı.
3. Artık hiç iştahım yok.

T- 0. Son zamanlarda kilo vermedim.

1. Son zamanlarda iki kilodan fazla kilo verdim.
2. Son zamanlarda dört kilodan fazla kilo verdim.
3. Son zamanlarda altı kilodan fazla kilo verdim.

U- 0. Sağlığım açısından her zamankinden daha tedirgin değilim.

1. Ağrı, sancı, mide bulantısı, kabızlık gibi fiziksel sıkıntılar çekmekten endişeleniyorum.
2. Fiziksel problemler yaşamaktan çok endişeleniyorum ve bunun dışında başka bir şeyler düşünmek çok zor oluyor.
3. Fiziksel problemlerim hakkında o kadar çok endişeleniyorum ki, başka hiçbir şey düşünemez oldum.

V- 0. Son zamanlarda cinsel konulara olan ilgimde bir değişme fark etmedim.

1. Cinsel konularla eskisinden daha az ilgiliyim.

2. Cinsel konularla Şimdi çok daha az ilgiliyim.
3. Cinsel konular olan ilgimi tamamen kaybettim.

## Özgeçmiş

Eda Yardımcı 15 Ağustos 1992’ de İstanbul’da doğdu. 2016 yılından Doğuş Üniversitesi Psikoloji bölümünden mezun oldu. 2019 yılında Işık Üniversitesi’nde Klinik Psikoloji Yüksek lisansını tamamladı. Bir Dilek Tut Derneği “Hayalimi Paylaş” Projesinde görev aldı. 1. Uluslararası Çocuk Koruma Kongresinde “Suça Sürüklenen ve Suç İşlememiş Çocukların İnsanların Duygularını Anlama Yetisindeki Farklılıkları” başlıklı poster sunum yaptı. Çağlayan Adliyesi Çocuk Mahkemesi, Çocuk Filozoflar Disleksi Merkezi ve Ekip Norma Razon Aile, Çocuk ve Genç Danışmanlık Merkezi kurumlarında stajlarını tamamladı. Özne Terapi Aile Danışmanlık Merkezi’nde testör psikologluk yaptı. Wechsler Çocuklar için Zeka Ölçeği-IV (WISC-IV) Eğitimi, Denver II Gelişimsel Tarama Testi, Wechsler Çocuklar için Zeka Ölçeği (WISC-R), Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE), Metropolitan Okul Olgunluğu Testi, Gessel, Burdon, Benton, Frostig, D2 Dikkat Testi, Frankfurter, Giliam Otizm Bozukluğu Derecelendirme Ölçeği, Özgül Öğrenme Güçlüğü Bataryası ve Moxo test eğitimlerini aldı.